ROMAIN KALBRIS

HECTOR MALOT

Orfan de încă de mic, Romain Kalbris este crescut de un unchi avar care îl tratează cu brutalitate şi aproape îl lasă să moară de foame. El scapă, dar după mai multe aventuri ajunge să aibă un stăpân şi mai sever decât unchiul său. Dorinţa sa de libertate şi voinţa de a deveni marinar îl vor băga într-o mulţime de încurcături. Va triumfa oare energia şi perseverenţa sa?

Cuprins

I. „AŞTEPTAREA UNEI SCRISORI” 2
II. „MÂNĂ DE ARGINT” 4
III. „SĂ-I SPUI MAMEI TALE CĂ O SĂRUT” 5
IV. „DOMNUL BIHOREL” 8
V. „UŞILE VOR FI ÎNCUIATE” 14
VI. „TRISTĂ PLECARE!” 18
VII. „PRIN UŞILE ÎNCUIATE” 25
VIII. „FUGEAM DREPT ÎNAINTE, FĂRĂ SĂ ÎNTORC CAPUL” 29
IX. „BIETELE MELE HAINE” 37
X. „SALTIMBANC” 41
XI. „AM DEBUTAT LA BÂLCIUL CEL MARE DIN ALENÇON” 48
XII. „AM PORNIT IAR LA DRUM” 53
XIII. „FĂRĂ CÂRMĂ ŞI FĂRĂ VELE” 70
XIV. „MAMĂ!” 80

I. „AŞTEPTAREA UNEI SCRISORI”.

Din situaţia mea de acum, nu trebuie să trageţi concluzia că Norocul mi-a fost naş. Strămoşii mei, dacă cuvântul nu este prea ambiţios, erau pescari; tatăl meu a fost cel mai mic din unsprezece copii, iar bunicul a muncit din greu să-şi întreţină familia, pentru că în îndeletnicirea

asta, mai mult ca în oricare alta, câştigul nu este pe măsura muncii; de oboseală şi de primejdie poţi fi sigur, dar numai din întâmplare câştigi câţiva gologani.

La vârsta de optsprezece ani tatăl meu a fost recrutat la marină; datorită acestui sistem de recrutări, Statul poate beneficia de serviciul tuturor marinarilor timp de treizeci şi doi de ani, de la optsprezece la cincizeci. Când tata a intrat în serviciu nu ştia nici să citească şi nici să scrie. A fost liberat cu gradul de prim-maistru, cel mai frumos grad la care pot ajunge cei care n-au trecut prin şcolile de stat.

Ţinutul nostru, Port-Dieu, învecinându-se cu insulele engleze, Statul a dispus ca un cuter de război să staţioneze aici cu scopul de a împiedica pe cei din Jersey să pescuiască în apele noastre, dar în acelaşi timp şi pentru a-i forţa pe marinarii noştri să respecte regulamentele referitoare la pescuit; pe acest cuter a fost trimis tatăl meu să-şi continue serviciul militar. Era o favoare, pentru că, oricât de mult ai fi obişnuit să te socoti în patrie pe nava pe care faci serviciu, eşti totdeauna fericit când te întorci în ţinutul natal.

La cincisprezece luni după întoarcerea tatii din militărie, mi-am făcut apariţia pe lume, şi pentru că era în martie, într-o vineri, zi cu lună nouă, toţi mi-au prezis că voi avea o viaţă plină de aventuri, că voi face călătorii pe mare şi că voi fi foarte nenorocit dacă influenţa lunii nu avea să înfrângă pe aceea a zilei de vineri. Aventuri am avut, şi tocmai despre ele vă voi povesti; călătorii pe mare am făcut şi pot spune că bătălia dintre cele două influenţe a fost aprigă; însă voi veţi fi cei care, la sfârşitul povestirii mele, veţi spune care din cele două influenţe a ieşit învingătoare.

Prezicerea aventurilor şi călătoriilor era ca o recunoaştere că fac şi eu parte din familie, căci, din tată în fiu, toţi cei din neamul Kalbris fuseseră marinari, ba chiar,

dacă legenda este adevărată, de pe vremea războiului Troiei. Bineînţeles că nu noi ne atribuim această obârşie, ci învăţaţii care pretind că în Port-Dieu trăiesc vreo sută de familii ai căror membri se trag dintr-o colonie de fenicieni. Ce este sigur e că ochii noştri negri şi chipul oacheş arată că nu avem nimic comun cu tipul normand sau breton şi că bărcile noastre de pescuit sunt aidoma cu corabia lui Ulise, aşa cum ne-o descrie Homer: un singur catarg şi o pânză pătrată; asemenea model de barcă este comun în Arhipelag, dar unic în Marea Manecii. Pentru noi, amintirile nu mergeau atât de departe, şi pentru că toate erau la fel, dădeau naştere la confuzii; când se vorbea despre vreo rudă, povestea acesteia nu se deosebea de a alteia: orice băiat navigase şi murise pe mare, sau dincolo de mări, în ţinuturile popoarelor ale căror nume sunt greu de ţinut minte, într-un naufragiu, sau în bătălii pe pontoanele englezeşti; în cimitir, crucile pe care erau săpate nume de fete sau de văduve erau mai numeroase decât cele pe care erau săpate nume de băieţi sau de bărbaţi; aceştia nu mureau acasă. Dar, ca în toate familiile, aveam şi noi eroii noştri; unul era bunicul din partea mamei şi el fusese tovarăşul lui Surcouf1; celălalt era Flohy, unchiul din partea tatii.

Când am ajuns să înţeleg ce se vorbea în preajma mea, i-am auzit numele rostit de zece ori pe zi; era în slujba unui rege al Indiei, care avea elefanţi; era comandantul trupelor care luptau contra englezilor şi avea un braţ de argint; elefanţi şi un braţ de argint, astea nu-s de colo.

Pofta de aventuri, înnăscută în toţi cei din neamul Kalbris, l-a făcut şi pe tatăl meu să se îmbarce iar, la câţiva ani după căsătorie; ar fi putut să comande, în calitate de secund, una din goeletele care în fiecare primăvară pleacă la pescuit în apele Islandei, dar el era făcut pentru slujba la Stat, care îi plăcea.

Nu-mi mai aduc aminte de plecarea lui. Singurele mele amintiri din această vreme se leagă de zile cu vijelii, de nopţi cu furtună şi de orele pe care le petreceam în faţa biroului poştei.

De câte ori, în timpul nopţii, nu m-a pus mama să mă rog în faţa lumânării pe care o aprindea! Pentru noi, când era furtună la Port-Dieu, era furtună pretutindeni, şi vântul care ne zgâlţâia casa ne părea că în acelaşi timp zgâlţâie şi nava pe care se afla tata. Uneori, vântul sufla aşa de tare, că trebuia să ne sculăm pentru a înţepeni ferestrele, deoarece casa noastră era casă de oameni săraci; cu toate că într-o parte era adăpostită de o surpătură a ţărmului şi în cealaltă de o baracă ce altă dată fusese careul unei corăbii cu trei catarge, care naufragiase, abia mai rezista împotriva răbufnirilor echinocţiului. Într-o noapte de octombrie, mama m-a trezit: uraganul era năprasnic, vântul urla, casa gemea din încheieturi şi rafalele de vânt făceau să pâlpâie flacăra lumânării ce sta să se stingă; în clipele când vântul se potolea, se auzea frământarea mării printre stânci şi detunăturile valurilor care izbeau în crăpăturile ţărmului. Cu tot zgomotul acesta groaznic, am adormit în genunchi; deodată o fereastră a fost smulsă din balamale şi aruncată în mijlocul camerei, unde s-a sfărâmat în bucăţi, în timp ce mie mi se părea că sunt târât de un vârtej.

— Ah, Dumnezeule, strigă mama, tatăl tău a pierit! Ea credea în presentimente şi prevestiri miraculoase; o scrisoare primită de la tata, la câteva luni de la furtuna amintită, a făcut-o să creadă şi mai mult în ele; printr-o ciudată coincidenţă, el fusese pus în mare primejdie de o rafală de vânt, chiar în aceeaşi lună octombrie. Somnul unei neveste de marinar este un somn necăjit. Visuri cu naufragii şi aşteptarea unei scrisori care nu mai vine sunt cele două chinuri între care se scurge viaţa lor.

În vremea despre care vorbesc, serviciul poştal nu se

făcea ca azi: scrisorile se distribuiau la oficiu. În ziua în care curierul sosea de la Terra Nova, biroul era asediat. Cu copiii în braţe, femeile aşteptau să fie strigate pe nume. În timp ce citeau scrisorile, unele râdeau, altele plângeau. Cele care nu aveau scrisori întrebau pe cele care primiseră; dar când marinarii sunt pe mare, nu se poate spune: „dacă nu sunt veşti, totul este bine.

Printre femei era o bătrână care de şase ani venea în fiecare zi şi care de şase ani nu primise nicio scrisoare; i se spunea tuşa Juan şi se povestea că o barcă în care se afla bărbatul ei şi cei patru băieţi ai lor dispăruse într-o vijelie şi nu se mai găsise nici barca, nici oamenii. De când se răspândise acest zvon, ea

1 Surcouf Robert (1773 – 1827) celebru pirat francez. A hărţuit navele comerciale engleze din Oceanul Indian, pricinuindu-le mari pierderi.

venea la poştă în fiecare zi. „Nu-i nimic pentru dumneata, poate că mâine o să ai”.

„Da, poate mâine”. Şi pleca acasă, pentru că a doua zi să vină iar. Se spunea că se scrântise la cap; o fi fost ea nebună, dar n-am mai văzut niciodată o nebunie aşa de jalnică şi de blândă ca a ei.

De câte ori mă duceam la poştă, aproape totdeauna o găseam acolo. Pentru că funcţionarul era şi băcan, şi diriginte de poştă, se înţelege că la început se ocupa de cei care îi cereau sare sau cafea, dându-ne astfel timp să stăm de vorbă; ca băcan purta un şorţ albastru şi pe cap o şapcă, iar ca diriginte de poştă îşi punea o vestă de poştaş şi pe cap o tocă de catifea. Pentru nimic în lume nu ar fi servit muştar cu toca pe cap, şi când avea în mână o scrisoare de care depindea viaţa a zece oameni, nu ar fi înmânat-o fără să-şi scoată şorţul.

În fiecare duminică, tuşa Juan începea să-mi povestească: „Ieşiseră la pescuit, când s-a iscat o vijelie atât de năprasnică, încât au fost obligaţi să fugă cu vântul

în pupa, în loc să se întoarcă pe puntea *Prea-iubitului;* au trecut pe lângă *Prudenţa* fără să se poată apropia de ea. Însă îţi dai seama că nu putea fi nicio primejdie cu un matelot ca Juan. Or fi întâlnit ei o corabie în largul mării, care i-a luat la bordul ei; asta s-a întâmplat de multe ori; tot aşa s-a întors şi băiatul Melaniei. Poate că au fost debarcaţi în America. Şi când se vor întoarce, Jérôme o să fie atât de mare! Avea patrusprezece ani pe atunci; patrusprezece, şi cu şase cât fac? Douăzeci de ani. Douăzeci de ani! O să fie bărbat în toată firea”.

Biata femeie nu a vrut să creadă niciodată să pieriseră. A murit cu convingerea că erau în viaţă, şi cu câteva zile înainte de moarte a încredinţat preotului trei ludovici de aur ca să-i dea lui Jérôme când avea să se întoarcă acasă. Îi păstrase pentru mezin, cu toată sărăcia şi nevoile în care se zbătuse.

II. „MÂNĂ DE ARGINT”.

Îmbarcarea tatălui meu trebuia să dureze trei ani, dar a durat şase; aveam zece ani când a venit acasă. Era într-o duminică, după slujba de la biserică; mă dusesem pe ţărm să văd cum se întoarce şalupa vămii. Lângă timonier se zărea un marinar din flota de Stat; se distingea mai uşor pentru că era în ţinută de paradă, în timp ce vameşii erau în uniforme de serviciu.

— Romain; îmi zise căpitanul Jouel luând luneta de la ochi, uite-l pe tatăl tău. Fugi pe cheu dacă vrei să ajungi înaintea lui.

Aveam eu destulă poftă s-o iau la fugă, dar picioarele parcă-mi erau moi. Când am ajuns pe cheu, şalupa acostase şi tata debarcase; era înconjurat de cunoscuţii cu care dădea mâna şi care voiau să-l ducă la cafenea, ca să-i facă cinste cu o bărdacă cu cidru.

— Pe diseară, zise el, mă grăbesc să-mi îmbrăţişez nevasta şi pe musul meu.

— Pe musul tău? Uite-l!

Pe seară vremea s-a stricat, dar acasă nimeni nu şi-a mai dat osteneala să aprindă o lumânare.

În timpul celor şase ani de călătorii, tata văzuse multe şi eu eram totdeauna dornic să-l ascult. În aparenţă nerăbdător şi aspru, în fond tata era omul cel mai îngăduitor şi îmi povestea mereu, cu neschimbată bunăvoinţă, nu ce-i plăcea lui, ci numai ce-mi atrăgea închipuirea de copil.

Printre povestirile lui, era una de care nu mă plictiseam niciodată şi pe care i-o ceream mereu, adică aceea în care era vorba de unchiul meu Jean. În timpul unei opriri la Calcutta, tata auzise vorbindu-se despre un general Flohy, care venise ca ambasador la guvernatorul englez. Păreau adevărate minuni cele ce se vorbeau despre el. Era vorba de un francez care intrase ca voluntar în slujba regelui din Berar; într-o bătălie dată împotriva englezilor, salvase armata indiană printr-o manevră îndrăzneaţă şi pentru asta fusese numit general; într-o altă bătălie, o ghiulea îi smulsese o mână, pe care şi-o înlocuise cu una de argint. Când s-a întors în capitală, ţinând frâul cu această mână de argint, preoţii s-au prosternat în faţa lui şi i s-au închinat, zicând că în cărţile sfinte stătea scris că regatul Berar avea să ajungă la cea mai mare putere atunci când oştile aveau să fie comandate de un străin venit din Occident şi pe care aveau să-l recunoască după mâna de argint. Tatăl meu se înfăţişase acestui general Flohy, care-l primise cu braţele deschise. Timp de opt zile unchiul meu îl tratase ca pe un prinţ şi ar fi vrut să-l ducă în capitala lui; însă, pentru că nu putea părăsi serviciul, tata a trebuit să rămână la Calcutta.

Această povestire a produs asupra închipuirii mele cea mai vie impresie: unchiul îmi ocupa toate gândurile, nu mai visam decât elefanţi şi litiere, îi vedeam neîncetat pe cei doi soldaţi care îl însoţeau purtându-i mâinile de argint. Până atunci avusesem o oarecare admiraţie pentru

sviţerianul din biserica noastră, dar cei doi soldaţi, care erau sclavii unchiului meu, m-au făcut să-mi fie milă de halebarda lui de fier şi de pălăria lui galonată.

Entuziasmul meu îl făcea pe tata să se bucure, iar pe mama să sufere.

— Toate astea, spunea ea, or să-i deschidă gustul călătoriilor şi al mării.

— Ei şi! O să facă ce-am făcut eu, sau – de ce nu? ce-a făcut unchiul lui.

Să fac ce-a făcut unchiul! Bietul tata nu ştia ce văpaie prindea în mine. Mama a trebuit să se resemneze la gândul că voi fi marinar, dar, în dragostea ei pentru mine, a găsit mijlocul să-mi îndulcească începuturile acestei grele meserii. L-a convins pe tata să părăsească serviciul de stat, pentru ca, atunci când va avea comanda unei corăbii pentru Islanda, să-mi fac ucenicia sub poruncile lui.

În acest fel ea nădăjduia să ne reţină pe uscat în timpul iernii, când corăbiile de pescuit ancorează în porturi pentru descărcare şi debarcarea echipajului.

III. „SĂ-I SPUI MAMEI TALE CĂ O SĂRUT”.

Tata venise acasă în august; în luna septembrie, timpul, care fusese frumos mai mult de trei luni, a început să se strice; au urmat când uragane, când zile senine. Pe tot ţărmul nostru nu se mai vorbea decât de naufragii.

Toată lumea trăia cu spaima în suflet, pentru că era vremea întoarcerii corăbiilor de la pescuit din apele Terra Novei.

Situaţia aceasta a durat aproape trei săptămâni, apoi, într-o zi, o linişte desăvârşită a pus stăpânire şi pe ţărm, şi pe mare; eu credeam că furtuna trecuse, dar seara, la masă, tata m-a luat în râs când l-am întrebat dacă a doua zi aveam să ne ducem să scoatem plasele pe care le întinsese când începuse să se strice vremea.

— Mâine, în vest, zise el, vijelia o să fie în toi; soarele

a apus într-o ceaţă roşie, sunt prea multe stele pe cer, marea geme şi pământul este prea cald; vei vedea ceva cumplit, cum n-ai mai văzut.

Astfel că a doua zi, în loc să ne ducem pe ţărm, am început să cărăm pietre pe acoperişul barăcii. Vântul din apus pornise să bată din zori; soarele dispăruse, cerul era murdar, luminat din loc în loc de fulgere verzi, şi cu toate că fluxul nu începuse, din depărtare se auzea un zgomot surd care semăna cu un urlet. Deodată, tata, care se afla pe acoperişul barăcii, se opri din lucru; mă urcai lângă el.

În depărtare, la orizont, pe cerul întunecat se zărea un mic punct alb: era o navă.

— Dacă nu au stricăciuni la bord, înseamnă că vor să se ducă pe copcă, zise tata.

Într-adevăr, pe vreme de furtună, nicio navă nu poate pătrunde în Port-Dieu.

Un fulger dădu la iveală nava care dispăru din vedere aproape în aceeaşi clipă. Nori negri se învălmăşeau, se înălţau iute, buluciţi, rostogolindu-se ca vârtejurile de fum care izbucnesc într-un incendiu; vatra din care se ridicau se afla pe linia îndepărtată a orizontului.

Am coborât în sat; toată lumea alerga spre dig pentru că aflase deja că se zărea o navă, cu alte cuvinte că era în primejdie.

În depărtare, ca şi lângă ţărm, la dreapta şi la stânga, peste tot în jurul nostru, marea era numai spumă, un strat mişcător de zăpadă; fluxul creştea mai repede ca de obicei, cu un zgomot înăbuşit care, îmbinat cu cel al furtunii, te asurzea; cu toate că erau mânaţi de un vânt turbat, norii erau atât de joşi şi atât de greoi, încât se părea că toată greutatea lor era susţinută de spuma aceea ca de săpun. Silueta navei se mărise; era un bric; aproape că nu avea nicio pânză.

— Uite că înalţă pavilionul de semnalizare, zise

căpitanul Piouel, care se uitase cu luneta. Este bricul fraţilor Leheu.

Fraţii Leheu erau cei mai bogaţi armatori din ţinut.

— Cere să i se trimită pilotul.

— Da, pilotul, dacă o putea să iasă în larg! Cel care a răspuns a fost chiar pilotul, moş Housard, însă pentru că toţi erau oameni de meserie, nimeni n-a replicat; ştiau că avea dreptate şi că era imposibil să ieşi din port.

În acelaşi moment, fu văzut venind dinspre sat cel mai vârstnic dintre fraţii Leheu. Cu siguranţă că nu ştia ce forţă avea vântul, pentru că îndată ce trecu de colţul ultimei case, fu răsucit şi zvârlit în mijlocul străzii ca un pachet de zdrenţe. Cu chiu, cu vai, poticnindu-se, clătinându-se şi luptând împotriva vântului, ca un înotător contra valului, ajunse până la bateria de coastă, în dosul căreia ne adăpostisem.

Într-un minut toţi aflară că bricul îi aparţinea, că era la prima lui călătorie şi că nu era asigurat.

— Douăzeci de gologani butoiul dacă îl aduci în port, zise Leheu trăgându-lde mânecă pe moş Housard.

— Ca să-laduc în port, ar trebui mai întâi să pot ieşi din port.

Talazurile treceau peste dig; vântul ajunsese o măturăuriaşă care ducea cu ea spuma valurilor, iarba de mare, nisipul de pe parapet, ţiglele de pe clădirea corpului de gardă; norii zdrenţuiţi se târau pe suprafaţa apei şi spuma albă îi făcea să pară şi mai întunecaţi. Când bricul văzu că pilotul nu ieşea din port, viră în zigzag, ca să aştepte.

Aşteptarea însemna naufragiu sigur; dar dacă vasul intra în port fără pilot, naufragiul era şi mai sigur. Lumea din sat venea alergând.

Leheu nu înceta să strige: „Douăzeci de gologani butoiul, patruzeci de gologani!”…

— Toţi sunteţi la fel: pe mare, când e bine, în pat, când e primejdie.

Nimeni nu răspundea. Leheu se înverşuna:

— Nu sunteţi buni de nimic, sunteţi nişte laşi! Trei sute de mii de franci pierduţi.

Tata ieşi în faţă:

— Daţi-mi o navă; mă duc eu.

— Kalbris, tu eşti om de nădejde!

— Dacă merge Kalbris, mă duc şi eu, grăi moş Housard.

— Douăzeci de gologani butoiul, nu-mi iau cuvântul înapoi! striga Leheu.

— Nu-i nevoie, zise moş Housard, nu mă duc pentru tine; dar dacă voi pieri acolo şi baba mea îţi va cere doi gologani în vreo duminică, să n-o goneşti.

— Kalbris, zise Leheu, îţi voi adopta băiatul.

— Nu e vorba de asta, ne trebuie barca lui Gosseaume. Barca aceasta era vestită pe tot ţărmul pentru cât de bine naviga pe orice vreme.

— Primesc, zise Gosseaume, dar i-o împrumut lui Kalbris şi el trebuie să mi-o aducă înapoi. În afară de tata şi de pilot, mai trebuia un al treilea marinar; se prezentă unul din verii noştri. Tata m-a îmbrăţişat şi cu o voce de care şi azi mi-aduc aminte mi-a spus:

— Nu se ştie ce se poate întâmpla, să-i spui mamei tale că o sărut.

…Barca lor tocmai depăşea capătul digului.

De îndată ce o zări, bricul schimbă direcţia şi se îndreptă spre far; în câteva minute se uniră: barca trecu pe sub bompresul navei şi aproape imediat se răsuci în loc; acum erau legate una de alta.

— Parâma nu va rezista, grăi cineva.

— Chiar dacă va rezista, barca nu va putea să se apropie de bordul bricului, zise altul.

Într-adevăr, părea imposibil ca barca să se poată apropia de bric, pentru ca moş Housard să se caţăre pe puntea acestuia: sau barca avea să fie sfărâmată, sau moş Housard urma să cadă în mare.

Nava şi barca se apropiau, legate una de alta, mânate de aceeaşi rafală de vânt şi purtate de acelaşi val. Când bompresul se apleca, puntea se ridică şi vedeai echipajul care nu mai putea sta în picioare şi se agăţa de ce se nimerea.

— Urcă-te, urcă-te odată! striga Leheu.

Moş Housard mai încercase de câteva ori să se caţăre. În sfârşit, bricul fu azvârlit spre barcă şi în clipa când valul care îl ridicase se prăbuşea, pilotul se agăţă de scările de sart din bordul navei.

Bricul venea cu viteză, ca şi furtuna, folosind numai velele de care avea nevoie pentru a manevra. Cu toate că marea părea netedă, bricul avea mişcări de tangaj şi de ruliu, în timpul cărora se năpustea când la stânga, când la dreapta ca şi cum ar fi vrut să vireze; în timp ce era zgâlţâit astfel, se putu vedea că din vele nu mai rămăseseră decât zdrenţe, pavilionul îi fusese smuls şi, nemaiavând cu ce să manevreze, se apropia în derivă; se afla abia la două sau trei sute de metri de intrarea în port. Un singur strigăt izbucni din toate piepturile.

Barca, la bordul căreia rămăseseră tata şi vărul meu, venea în urma bricului la mică distanţă, dar eu eram cu ochii mai mult la ea decât la bric; după ce acesta intră în port, o căutai cu privirea, dar nu o mai văzui. Însă aproape numaidecât o zării dincolo de dig; stânjenită de manevra bricului, nu reuşise să pătrundă pe canalul îngust şi se îndrepta spre un fel de golf mic din dreapta digului, unde, de obicei, pe vreme de furtună, marea era mai puţin zbuciumată.

Dar în ziua aceea, ca peste tot, cât vedeai cu ochii, marea era furioasă şi ar fi fost absolut imposibil să

foloseşti vântul pentru a te apropia de ţărm; vela fu coborâtă, ancora aruncată, şi acum prova bărcii spărgea valurile care năvăleau din larg; între barcă şi plajă se înălţa un şir de stânci care nu puteau fi acoperite de apă mai înainte de o jumătate de oră. Avea să ţină ancora?

Eram doar un copil, dar destul de priceput în ale mării ca să-mi dau seama cât de îngrozitor de lungă avea să fie această aşteptare.

Auzeam pe cei din jurul meu cum îşi puneau aceste probleme:

— Dacă vor mai rezista, vor fi împotmoliţi în nisipul de pe plajă, şi dacă barca va fi lovită în coastă, va fi făcută fărâme.

— Kalbris este un înotător straşnic.

— Ei, da, să înoate!

Chiar şi o scândură ar fi fost înghiţită de acest vârtej de apă, ierburi, pietre şi spumă.

În timp ce stăteam cu sufletul la gură, m-am simţit prins în braţe; era mama care alergase tulburată spre mine.

Căpitanul Houel şi alţi câţiva ne-au înconjurat; ne vorbeau, încercau să ne încurajeze, dar biata mama privea în larg, fără să răspundă cuiva.

Pe neaşteptate un ţipăt groaznic a întrecut huietul furtunii.

— Ancora s-a rupt.

Mama a căzut în genunchi şi m-a forţat să fac la fel.

Când am ridicat ochii, am văzut barca venind cu flancul pe creasta unui talaz uriaş; ridicată, purtată de val, a trecut peste bariera de stânci, dar numaidecât valul s-a spart şi s-a prăbuşit; barca s-a înălţat vertical, răsucindu-se, apoi nu am mai văzut decât o dâră de spumă.

Trupul tatii, mutilat groaznic, a fost găsit abia după două zile; al vărului meu nu a mai fost găsit niciodată.

IV. „DOMNUL BIHOREL”.

Timp de şase ani locul tatii rămase gol în capul mesei, dar nu era ca golul înspăimântător şi trist care a urmat imediat după catastrofă.

Moartea lui nu ne-a adus la sapă de lemn, pentru că aveam casa noastră şi un petic de pământ; totuşi mama a trebuit să lucreze ca să putem trăi.

În trecut mama fusese cea mai pricepută femeie din ţinut la călcatul rufelor şi, pentru că boneta din Port-Dieu este una dintre cele mai frumoase de pe tot ţărmul, şi-a reluat clientela.

Fraţii Leheu au socotit că trebuie să ne vină în ajutor.

— Fratele meu vă va pofti la masă de două ori pe lună, se adresă mamei mele cel mai în vârstă, iar eu voi face la fel; mâncărea asigurată o zi pe săptămână înseamnă ceva.

Şi asta a fost tot. Nu se plătea prea scump viaţa unui om.

În vremea despre care vorbesc, ziua de muncă se stabilea după soare; de aceea, în fiecare dimineaţă şi seară, înainte şi după şcoală, datorită absenţei mamei, mă bucuram de câteva ore în care puteam să fac ce-mi place. Şi ce îmi plăcea era să hoinăresc pe dig sau pe plajă, după cum marea era în flux, sau reflux.

Într-una din aceste zile de flux puternic, când am chiulit de la şcoală, am avut o întâlnire care mi-a decis soarta. Era pe la sfârşitul lunii septembrie şi refluxul de vineri trebuia să dezgolească stâncile care nu mai apăruseră de mult timp. Vineri de dimineaţă, în loc să mă duc la şcoală, am şters-o pe faleză, unde, aşteptând să scadă marea, m-am apucat să mănânc; aveam de aşteptat mai mult de două ore.

În ciuda nerăbdării mele, marea a rămas neclintită multă vreme, însă, până la urmă, a început să se retragă

cu aceeaşi viteză cu care crescuse. După ce mi-am ascuns panerul şi saboţii într-o crăpătură, am pornit după ea, desculţ, pe nisip.

Îndeobşte, plajele noastre sunt nisipoase, dar poţi întâlni grupuri răzleţe de stânci, care în timpul refluxului formează insuliţe întunecate. În timp ce mă găseam pe una din aceste insuliţe căutând crabi prin mormanele de iarbă de mare, am auzit că mă strigă cineva.

Cei cu musca pe căciulă nu prea sunt voinicoşi, aşa că pentru o clipă m-am înspăimântat, însă după ce mi-am ridicat ochii, am văzut că nu aveam de ce mă teme, pentru că cel care mă strigase nu avea să mă trimită la şcoală: era un domn bătrân cu barba albă, pe care îl botezasem Domnul Duminică pentru că avea un servitor căruia îi dăduse numele de Sâmbătă. Numele lui adevărat era Bihorel şi locuia într-o mică insulă, la un sfert de oră de Port-Dieu. Avea reputaţia de a fi cel mai ciudat om din partea locului, şi această reputaţie o datora unei umbrele uriaşe pe care o purta deschisă pe orice vreme, singurătăţii totale în care trăia, dar mai cu seamă unui amestec de asprime şi bunătate cu care îi trata pe toţi oamenii din ţinut.

— Hei! Puştiule, strigă el, ce faci acolo?

— După cum vedeţi, caut crabi.

— Haide, lasă crabii şi vino cu mine să-mi duci plasa, că n-are să-ţi pară rău. Spune-mi cum te cheamă?

— Romain Kalbris.

— Eşti băiatul lui Kalbris, cel care a pierit anul trecut, când a încercat să salveze un bric? Tatăl tău era un om.

Eram mândru de tata şi aceste cuvinte m-au făcut să-l privesc pe domnul Bihorel cu mai puţină neîncredere.

— Ai nouă ani, continuă el punându-mi mâna pe cap, astăzi e vineri, ora prânzului, deci chiuleşti de la şcoală.

Cu obrajii înroşiţi, am lăsat privirea în pământ.

— Chiuleşti, urmă el, şi o să-ţi spun de ce. Nu tremura, prostuţule, nu sunt vrăjitor. Haide, uită-te la mine. Vrei să profiţi de reflux, ca să pescuieşti.

— Da, domnule, şi ca să văd Căpăţâna Câinelui. Căpăţâna Câinelui era o stâncă ce ieşea foarte rar din apă.

— Şi eu merg tot spre Căpăţâna Câinelui, ia-mi plasa şi urmează-mă.

M-am luat după el fără să scot o vorbă. Cu toate că nu prea aveam poftă, a trebuit să răspund la toate întrebările ce nu înceta să mi le pună. Nu trecuse niciun sfert de oră de când mă ţineam după el, că şi aflase tot ce puteam să-i spun despre mine, despre tata şi mama, despre familia mea. Cele ce i-am povestit despre unchiul meu, indianul, se pare că l-au interesat.

— Curios, spunea el: spirit de aventură, sânge normand amestecat cu sânge fenician – de unde poate proveni Calbris sau Kalbris?

Acest interogatoriu nu-l împiedica să cerceteze plaja pe care înaintam şi să adune, din timp în timp, tot felul de scoici şi de ierburi pe care trebuia să le bag în plasă.

— Cum numeşti tu asta? mă întreba de fiecare dată. Aproape totdeauna stăteam mut, întrucât, chiar dacă cunoşteam din vedere ierburile şi scoicile, nu le ştiam numele.

— Eşti un adevărat fiu al ţinutului tău, zise el, scos din fire. Pentru voi, ăştia, marea nu este bună decât să facă pagube şi să distrugă, veşnicul duşman de care trebuie să te aperi. Niciodată n-o să băgaţi de seamă că este o mamă care vă hrăneşte, ca şi pământul? Vino lângă mine, continuă el arătându-mi o crăpătură în stâncă din care apa nu se retrăsese, ca să te fac să înţelegi un pic ce înseamnă marea. Ce este asta?

Şi îmi arătă cu degetul un mic lujer roşcat, lipit cu un

capăt de o piatră şi terminat la vârf cu un fel de corolă galbenă, a cărei margine era tăiată în fâşii de un alb ca de zăpadă.

— Este plantă, ori animal? Nu ştii nimic, nu-i aşa? Ei bine, este un animal. Dacă am avea timp să mai stăm aici, ai putea vedea că se deplasează, şi tu ştii bine că florile nu merg. Priveşte-o mai de aproape şi vei vedea că ceea ce ţi le pare o floare se întinde, se scurtează, se leagănă. Aceasta este, după cum o numesc savanţii, o anemonă de mare. Dar ca să te convingi într-adevăr că este un animal, dă-ţi osteneala şi prinde un crevete. Ştii că florile nu mănâncă creveţi, nu-i aşa?

În timp ce grăia astfel, luă creveta, o aruncă pe corola anemonei şi dispăru înghiţită.

Într-o scobitură plină cu apă am prins un peştişor care îşi înfipsese aripioarele în nisip ca să se ascundă, dar petele lui vinete şi albe m-au ajutat să-l descopăr şi să-l duc domnului Bihorel.

— Ai găsit acest peştişor, îmi zise el, pentru că are pete de culoarea marmurei, iar ceea ce te-a ajutat să-l descoperi îl trădează şi în ochii peştilor răpitori; or, cum pe fundul mărilor domneşte o luptă în care vieţuitoarele se ucid unele pe altele, aşa cum se întâmplă destul de des şi pe pământ, numai pentru plăcere sau glorie, aceşti bieţi peştişori, care înoată greoi, ar fi exterminaţi repede dacă natura nu s-ar îngriji de ei. Priveşte ce zbârlită, plină de ţepi şi ace este coada peştişorului tău, aşa că, atunci când fuge, nu poate fi atacat din spate, şi duşmanii, atraşi de petele lui, trebuie să se oprească în faţa platoşei sale. Este aici o lege a echilibrului universal pe care tu o poţi doar observa azi, dar pe care o vei înţelege mai târziu.

Eram uimit şi teama, care la început îmi pusese lacăt la gură, se risipise repede.

Ţinându-se pe urma mării care se retrăgea, am ajuns la Căpăţâna Câinelui. Nu ştiu cât am stat acolo. Nu-mi mai

dădeam seama de timp. Alergam din stâncă în stâncă şi-i aduceam domnului Bihorel scoici sau plante pe care le vedeam pentru prima dată. Îmi umpleam buzunarele cu o grămadă de lucruri care mi se păreau foarte curioase în momentul în care le găseam şi pe care le aruncam îndată, pentru a le înlocui cu altele care aveau darul de a fi mai noi.

Deodată, privind înapoi, nu am mai văzut ţărmul; dispăruse învăluit de o ceaţă slabă; cerul era peste tot de un cenuşiu palid, iar marea aşa de liniştită, că abia o mai auzeam în urma noastră.

Dacă aş fi fost singur m-aş fi întors la mal, pentru că ştiam cât este de anevoios să-ţi găseşti drumul în mijlocul nisipurilor pe vreme de ceaţă; dar pentru că domnul Bihorel nu zicea nimic, nici eu nu am mai îndrăznit să vorbesc.

Cu toate acestea ceaţa, care învăluia toată coasta, înainta spre noi ca un nor de fum, ce se înălţa de la pământ spre cer.

— Uite ceaţa, zise domnul Bihorel; dacă nu vrem să ne jucăm de-a baba-oarba, trebuie să ne întoarcem. Ia plasa.

Dar aproape imediat pâcla ne-a ajuns, ne-a depăşit şi nu am mai văzut nimic, nici ţărmul, nici marea care era la cicizeci de paşi în urma noastră.

— Marea e în partea aceea, zise domnul Bihorel, fără să fie neliniştit, nu avem decât să mergem drept înaintea noastră.

Să mergem drept înainte pe nisip, fără niciun punct de reper. Şi pentru a ajunge pe faleză aveam de făcut cel puţin o jumătate de leghe.

Nu trecuseră nici zece minute de când pornisem, că am şi dat de nişte stânci.

— Astea sunt Pietrele Verzi, am spus eu.

— Ba este Pouldu, zise domnul Bihorel.

— Sunt Pietrele Verzi, domnule.

Domnul Bihorel mă bătu uşor pe obraz şi zise:

— Se pare că ne cam încăpăţânăm.

Dacă stâncile acestea erau Pietrele Verzi, trebuia să mergem pe lângă ele la dreapta, ca să ne apropiem astfel de Port-Dieu. Dar dacă, din contra, era Pouldu, trebuia s-o luăm la stânga, ca să nu ne întoarcem cu spatele la sat.

În plină zi este destul de uşor să distingi cele două stânci, şi chiar noaptea, la lumina lunii, le-aş fi recunoscut cu uşurinţă, dar pe timp de ceaţă nu vedeam decât pietrele acoperite cu iarbă de mare şi atâta tot.

— Să ciulim urechea, zise domnul Bihorel, zgomotele de pe coastă ne vor călăuzi.

Nu am auzit nimic, nici zgomotele de pe coastă, nici ar foşnetul mării. Nu adia niciun pic de vânt. Parcă eram cufundaţi într-o vată albă, care ne astupa urechile şi ochii.

— E Pouldu, zise domnul Bihorel.

N-am mai îndrăznit să-leontrazic şi am pornit după el, spre stânga.

— Vino lângă mine, copile, grăi el cu voce blânda, dă-mi mâna şi să nu ne despărţim; haide la pas, un doi…

Mergeam de aproape zece minute, când am simţit că îmi strânge mâna. Se auzea un clipocit slab. Ne înşelasem, erau Pietrele Verzi şi noi înaintam drept spre mare.

— Aveai dreptate, zise el, trebuia s-o luăm la dreapta; să ne întoarcem. Unde să ne întoarcem? Încotro să ne îndreptăm?

Întunericul se făcea din ce în ce mai de nepătruns, pentru că, pe lângă ceaţa deasă, se lăsa şi seara. De câteva clipe nu ne mai zăream nici vârful picioarelor şi domnul Bihorel abia a putut să vadă cât era ceasul. Era ora şase fluxul avea să înceapă.

— Trebuie să ne grăbim, zise el; dacă ne prinde

fluxul, el merge mai repede ca noi, pentru că are cizme vrăjite, de şapte poşte.

După tremurul mâinii mele îşi dădu seama că-mi era frică.

— Nu-ţi fie teamă, copile, o să înceapă să bată vântul dinspre ţărm şi va goni ceaţa în larg; de altfel, vom vedea şi farul, care se va aprinde în curând.

— Vorbele lui nu mă încurajau deloc; ştiam bine că nu aveam să zărim lumina farului. De câteva minute nu mă gândeam decât la cele trei femei care, anul trecut, ca şi noi, fuseseră surprinse de ceaţă pe nisipuri şi se înecaseră.

Am început să plâng. Fără să se supere, domnul Bihorel a încercat să mă liniştească.

— Hai să strigăm, zise el, pentru că dacă o fi vreun vameş pe faleză, ne va auzi şi ne va răspunde.

Am început să strigăm, el cu o voce puternică, iar cu un glas întretăiat de suspine. Nu ne-a răspuns nimeni, nici măcar ecoul.

— Să mergem, zise el, poţi să mergi?

Mă trase de mână şi am pornit la întâmplare. Simţeam că şi el era neliniştit şi că nu avea încredere în ce spune.

După o nesfârşită jumătate de oră de mers, deznădejdea m-a cuprins de-a binelea şi, dând drumul mâinii lui, m-am prăbuşit pe nisip.

— Lăsaţi-mă să mor aici, am spus eu plângând.

— Cum să te gândeşti la moarte când ai o măicuţă? Hai să mergem, ridică-te!

Dar eu nici nu puteam să mă mişc. Deodată am strigat.

— Domnule!

— Ce-i, copile?

— Ia priviţi, aplecaţi-vă.

Şi, luându-i mâna, am pus-o cu palma pe nisip, lângă

a mea.

— Nu simţiţi? E apă.

Plaja de pe ţărmul nostru este acoperită de un strat gros de nisip, foarte fin şi spongios; când marea se retrage, acest nisip, care s-a îmbibat ca un burete, începe să mustească şi apa formează pârâiaşe aproape nevăzute care curg spre mare, din cauza înclinării terenului. Mâna mea zăgăzuise unul din aceste pârâiaşe.

— Ţărmul e într-acolo. Şi am întins braţul în direcţia de unde venea apa. În acelaşi timp m-am şi ridicat; speranţa îmi redase puterea să merg.

Păşeam înaintea lui; mă aplecam din minut în minut şi-mi lipeam mâna de nisip ca să-mi dau seama dincotro curge pârâiaşul şi să merg împotriva cursului.

— Eşti un băieţel viteaz, zise domnul Bihorel; cred că fără tine eram pierduţi.

Nu trecuseră nici cinci minute de când scăpase de orice teamă, când mi se păru că nu mai găsesc pârâiaşul. După câţiva paşi mâna mea a dat de nisip uscat.

— Nu mai este apă…

Domnul Bihorel se aplecă şi pipăi terenul cu ambele mâini, dar n-am mai simţit decât nisipul umed care mi se lipea de degete.

În acelaşi timp mi s-a părut că aud un clipocit slab.

— Poate că te-ai înşelat, zise el, şi mergem spre mare.

— Nu, domnule, dacă ne-am apropia de mare, nisipul ar fi mai ud.

Domnul Bihorel se ridică fără să rostească vreun cuvânt. Am rămas astfel nehotărâţi, rătăciţi a doua oară. Domnul Bihorel scoase ceasul, dar era prea întuneric ca să se poată vedea acele, de aceea îl făcu să sune: era ora şase şi trei sferturi.

— Fluxul creşte de mai bine de o oră.

— Atunci, domnule, înseamnă că ne-am apropiat de ţărm.

— În faţa noastră e un şanţ, zise el.

— Desigur, domnule.

Aceste plaje, formate din nisipuri mişcătoare, nu sunt complet netede; ici şi colo se ridică moviliţe de nisip uscat, despărţite de mici şanţuri care în timpul fluxului se umplu cu apă, transformând moviliţele în insule, bătute dintr-o parte de fluxul care creşte şi înconjurate în celelalte parte de apa care curge prin şanţuri, ca în albia unei gârle. Ne găseam în faţa unei asemenea gârle. Era adâncă? Asta era întrebarea.

— Trebuie să trecem şanţul, zise domnul Bihorel; ţine-te bine de mine.

Şi, pentru că şovăiam, continuă:

— Ţi-e teamă că ai să-ţi uzi picioarele, ori capul? Alege. Eu prefer picioarele.

— Nu domnule, dar o să ne înecăm.

— Nu cumva vrei să stai aici, ca să te înhaţe marea? Am intrat în apă, dar eu nu eram de statura domnului Bihorel, aşa că foarte curând nu am mai dat cu picioarele de fund; pentru mine, care înotam ca un peşte, asta nu era nimic. Nu a trecut mult şi am ieşit la mal, pe nisip.

Domnul Bihorel a răsuflat uşurat, cu o satisfacţie care mi-a arătat ce vie nelinişte îl stăpânise…

— Să luăm o priză de tabac, zise el; o merităm.

Însă abia atinsese tabacherea, că a şi exclamat scuturându-şi degetele:

— Ce-o să zică Sâmbătă de tabacul meu care s-a transformat în drojdie de cafea şi de ceasul care a ajuns moară de apă?

Nu ştiam ce voia să spună cu asta, dar nu-mi mai era frică deloc. Mi se părea că pericolul trecuse. Nu era aşa, şi ne rămânea de străbătut o bucată de drum mai mare ca

aceea pe care o parcursesem; eram înconjuraţi de aceleaşi primejdii.

Ceaţa părea că se făcuse mai deasă şi se înnoptase de-a binelea. În faţa noastră domnea o tăcere grea, iar în spate se auzea mugetul surd al mării care creştea. Acum, aceasta era singura noastră busolă, nesigură şi destul de perfidă.

Speranţa pe care o căpătasem, după ce traversasem şanţul, începea să ne părăsească; deodată ne-am oprit amândoi în acelaşi timp. Dangătul unui clopot sfâşia aerul care ne învăluia.

După două sau trei secunde, am auzit un al doilea şi un al treilea dangăt.

Era clopotul care se auzea din Port-Dieu; nu mai trebuia decât să mergem în direcţia din care venea sunetul şi eram salvaţi. Am început să alergăm.

— Să ne grăbim, zise domnul Bihorel. Bătăile lui nu vor dura prea mult.

Cu ce emoţie număram dangătele clopotului, în timp ce alergam cu sufletul la gură! Dacă ar fi încetat să se audă mai înainte să ajungem la ţărmul stâncos, ros de apă, ne puteam socoti salvaţi doar pentru câteva momente, pentru ca apoi să fim pierduţi iar.

Dangătul clopotului încetă; eram încă pe nisip.

Am trăit o clipă de nelinişte groaznică. De-acum, singura noastră speranţă era ca vântul să măture ceaţa şi să ne lase să vedem farul, dar ceaţa era atât de deasă, încât, să ne punem nădejdea în adierea vântului, ar fi însemnat să aşteptăm o minune.

Minunea s-a produs: clopotul care se oprise a început din nou să sune, sprinten.

Era botezul unui copil, şi de data aceasta eram siguri că vom ajunge la ţărm, întrucât clopotele pentru botez bat adesea o jumătate de oră şi câteodată chiar mai mult, dacă

naşul a avut grijă să „dea puteri” clopotarului.

În mai puţin de zece minute am sosit lângă stâncile ţărmului şi am pornit pe şoseaua care lega insula domnului Bihorel de pământ. Eram salvaţi.

Domnul Bihorel a vrut să mergem la el, dar am refuzat. Mă grăbeam să ajung acasă, unde mama poate că şi sosise.

— Să spui mamei tale că mâine seară voi veni s-o văd. Aş fi vrut să nu ne facă această vizită, datorită căreia mama ar fi aflat unde îmi petrecusem ziua.

Mama nu se întorsese încă; iar când a venit, m-a găsit cu hainele uscate, lângă vatra în care aprinsesem focul.

Mi-am îndeplinit însărcinarea pe care mi-o dăduse domnul Bihorel.

A venit a doua zi, pe seară, aşa cum promisese; îl pândeam şi, când i-am auzit paşii, îmi venea s-o iau la fugă.

— V-a povestit băiatul ăsta ce a făcut ieri? se adresă el mamei, după ce luă loc.

— Nu, domnule.

— Ei bine, ieri am tras chiulul de la şcoală toată ziua. Biata mamă mă privea neliniştită şi îndurerată.

— Ah, Romain! zise ea întristată.

— Nu-l mustraţi prea mult, o întrerupse domnul Bihorel, pentru că, în acelaşi timp, mi-a salvat viaţa.

Doamnă Kalbris, aveţi un copil viteaz, puteţi fi mândră de el.

Şi îi povesti cum dăduse de mine în ajun şi cum fusesem surprinşi de ceaţă.

— Vedeţi, dar, că, fără el, continuă dânsul, eram pierdut, nu-i aşa, dragă doamnă? Ieri-dimineaţă ignoranţa lui m-a supărat, pentru că nu ştia numele unei actinii. Dar când ne-a ameninţat primejdia, ştiinţa mea nu mi-a mai servit la nimic, şi dacă instinctul acestui copil nu m-ar fi

ajutat, la ora aceasta actiniile, crabii şi racii mi-ar fi studiat anatomia. În felul acesta, am contractat o datorie faţă de băiatul dumitale şi vreau să mi-o achit.

Mama făcu un gest de refuz.

— Liniştiţi-vă, zise el, nu vreau să vă propun nimic care să vă jignească mândria. Am stat de vorbă cu băiatul dumitale şi am constatat că este curios să vadă şi să ştie; daţi-mi-l mie, o să am eu grijă de educaţia lui; eu nu am copii, dar îmi sunt dragi şi nu se va simţi nefericit lângă mine.

Mama a ascultat cu toată cuviinţa această propunere, dar nu a primit-o.

— Îngăduiţi-mi, zise domnul Bihorel întinzând braţul spre ea, să vă spun de ce mă refuzaţi: vă iubiţi copilul cu pasiune, îl iubiţi de dragul lui însuşi, de dragul tatălui său pe care l-aţi pierdut, de-acum înainte el este totul pentru dumneavoastră şi vreţi să-lţineţi aproape, nu este aşa? Acum vă voi spune şi de ce trebuie să mi-l daţi; are un fond de inteligenţă care nu cere decât să fie cultivat, ceea ce la Port-Dieu nu este posibil. Gândiţi-vă la toate astea, reflectaţi pe îndelete; voi reveni mâine seară.

După ce a plecat, ne-am aşezat la masă, dar mama nu a mâncat nimic; mă privea îndelung şi când ochii mei îi întâlneau pe ai ei, întorcea faţa spre foc.

Când i-am urat noapte bună, înainte de a mă culca, am simţit pe obraji lacrimile ei.

— Nu plânge, mamă, i-am spus eu îmbrăţişând-o, nu te voi părăsi.

— Ba da, copile, domnul Bihorel are multă dreptate, trebuie să primesc.

V. „UŞILE VOR FI ÎNCUIATE”.

Primirea mea în casa domnului Bihorel a justificat în ochii mei reputaţia lui de original.

— Apropie-te, zise el fără să-mi lase timp să-mi revin.

Ai scris vreodată o scrisoare? Nu? Ei bine, acum vei scrie una mamei tale, ca s-o înştiinţezi că ai sosit şi că Sâmbătă se va duce mâine să-ţi aducă rufăria.

M-a poftit să intru într-o cameră mare, plină cu cărţi, şi m-a lăsat singur.

Îmi venea mai degrabă să plâng decât să scriu, pentru că, după emoţia provocată de despărţirea de mama, severitatea lui mă apăsa, mă înăbuşea; totuşi, am încercat să-lascult. Dar am mâzgălit hârtia mai mult cu lacrimi decât cu cerneală, pentru că, deşi eram la prima scrisoare, îmi dădeam seama că: „Am sosit şi Sâmbătă va veni mâine să-mi ia rufăria” era cam puţin; însă mi-era cu neputinţă să găsesc altceva.

Mă chinuiam de un sfert de oră cu această nefericită frază, care nu voia să se lungească, dar deodată atenţia mi-a fost atrasă de discuţia care se purta în camera vecină, între domnul Bihorel şi Sâmbătă.

— Copilul a venit, spunea Sâmbătă.

— Gândeai că nu va veni?

— Mă gândesc că ne va schimba tot rostul. Dumneavoastră prânziţi la amiază, eu trag o duşcă dimineaţa; copilul o să aştepte până la prânz să mănânce, ori o să tragă o duşcă cu mine?

— Ai înnebunit cu „duşca” ta.

— Deh, n-am fost niciodată guvernantă la copii.

— Dar ai fost şi tu copil, nu-i aşa? Poartă-te cu el cum se purtau cu tine.

— Păi eu am fost crescut în nevoi, cu asprime, şi dacă vreţi să-l creşte-ţi tot aşa, ar fi mai bine să-l trimiteţi acasă. Nu uitaţi însă că-i datoraţi ceva puştiului ăsta.

— Să nu uiţi nici tu. Ai să-i dai să mănânce tot ce-ţi plăcea când erai de vârsta lui, sau mai bine întreabă-l ce-i place lui.

— Dacă e vorba pe-aşa, toate vor merge bine.

— Sâmbătă, tu ştii la ce sunt buni copiii?

— La nimic altceva decât să strice totul şi să te facă să-ţi iei lumea-n cap.

— Ba nu, te pot ajuta să-ţi refaci viaţa dacă a fost distrusă, să reuşeşti acolo unde ai dat greş.

Aproape imediat intră în odaia în care mă aflam.

— Cu atât mai bine că nu te pricepi la nimic, zise el citind scrisoarea mea; nu va fi nevoie să defrişăm înainte de a semăna. Acum du-te la plimbare.

Era într-adevăr ciudat acest lăcaş, care se numea *Pierre-Gante.*

Dinspre ţărm, insula se înfăţişa ca un amfiteatru în formă de triunghi alungit, al cărui vârf mai ascuţit şi mai jos este despărţit de uscat printr-o fâşie de apă, lată doar de patru sute de metri. Toată coasta dinspre ţărm este acoperită de verdeaţă, de iarbă şi de arbuşti din care răsar, ici şi colo, câteva colţuri de stâncă cenuşii, de granit; coasta dinspre mare este golaşă, bătută de vânturi şi acoperită cu sare.

Casa este aşezată în vârful insulei, în punctul unde coastele se întâlnesc şi formează un mic podiş. Şi dacă, datorită poziţiei sale, se bucură de o vedere care îmbrăţişează circular tot orizontul, atât pe mare cât şi pe uscat, în schimb este expusă violenţei tuturor vânturilor, ori de unde ar sufla. Dar vânturile nu-i pot face nimic, căci, clădită sub guvernarea lui Choiseul pentru a împiedica debarcările englezilor, ţinând legătura cu numeroasele unităţi de pază ale ţărmului, are ziduri de granit, cu o grosime de mai multe picioare, şi un acoperiş care rezistă obuzelor.

Totuşi, aceste vânturi năprasnice sunt o binefacere pentru insulă. În timpul iernii îi aduc o temperatură mai caldă decât în ţinuturile de pe ţărm, din care cauză în depresiunile terenului se întâlnesc leandri, cerceluşi şi

smochini.

Domnul Bihorel, ajutat de Sâmbătă, transformase insula într-o grădină sălbatică şi numai partea dinspre apus scăpase nelucrată de ei; bătută de vânturi fără încetare şi udată de spuma valurilor, această parte servea de păşune pentru două văcuţe bretone şi nişte oi negre.

Ciudat era că aceste lucrări de transformare şi de gospodărire, într-adevăr impresionante, fuseseră îndeplinite exclusiv de cei doi oameni, fără ajutorul nici unui lucrător.

Auzisem deseori prin ţinut că domnul Bihorel proceda aşa din zgârcenie, dar când l-am cunoscut am văzut că, din contra, era călăuzit de un principiu: „Omul trebuie să se bizuie numai pe ceea ce poate realiza prin munca lui”.

Chiar pentru treburile obişnuite şi zilnice nu recursese la niciun străin. Se hrănea cu laptele vacilor, cu legume şi fructe din grădină, cu peşte pescuit de Sâmbătă, cu pâinea frământată din făina măcinată de o mică moară de vânt, care, cu siguranţă, era capodopera domnului Bihorel; dacă insula ar fi fost destul de mare, ar fi fost lucrată ca să producă grâul necesar aprovizionării anuale, ca şi merele pentru făcut cidru. Ca să fiu drept, trebuie să spun că partea de muncă îndeplinită de Sâmbătă era considerabilă: el fusese mus, marinar, ordonanţa unui ofiţer, bucătar la bordul unei baleniere şi în felul acesta făcuse ucenicia tuturor meseriilor.

Relaţiile dintre cei doi oameni nu erau ca de la stăpân la slugă, ci ca între doi asociaţi; mâncau la aceeaşi masă şi singura deosebire dintre ei era că domnul Bihorel şedea în capul mesei.

— Măi băiete, mi-a spus domnul Bihorel chiar în ziua sosirii mele; nu am intenţia să fac din tine un

„Domn”, adică un notar sau un medic, ci pur şi simplu un marinar şi un om dintr-o bucată. Sunt mai multe

feluri de a te instrui; poţi învăţa jucându-te şi plimbându-te. Îţi place aşa?

Fusesem puţin cam surprins să aflu că educaţia se putea face jucându-te. Am fost şi mai surprins când m-a pus la lucru, adică în chiar după-amiaza aceleiaşi zile.

Îl întovărăşeam în plimbarea lui obişnuită pe ţărmul insulei, şi în timpul mersului mă făcea să vorbesc; intrasem într-o pădurice de stejari.

— Ce sunt astea? întrebă el arătându-mi nişte furnici care traversau drumul.

— Furnici.

— Da, dar ce fac?

— Unele le duc în cârcă pe altele.

— Ai să le urmăreşti până la furnicarul lor, le vei privi şi îmi vei spune ce vei vedea; dacă nu vei băga de seamă ceva care să te uimească, vei veni şi mâine, şi poimâine până când vei observa.

După două zile petrecute în preajma furnicarului, am văzut că unele furnici nu făceau nimic, în timp ce altele munceau necontenit, ba chiar dădeau de mâncare celor leneşe.

— Foarte bine, mi-a răspuns el, când i-am comunicat rezultatul observaţiilor mele, ai remarcat ce era principal, şi asta este de ajuns. Furnicile care nu fac nimic nu sunt bolnave sau invalide, după cum crezi; sunt stăpânele celor care muncesc şi care sunt sclavele lor. Fără ajutorul acestor sclave, nu ar putea să-şi procure hrana necesară. Asta te surprinde, însă de multe ori tot aşa se întâmplă şi în lumea noastră. Mai sunt ţări unde trăiesc oameni care nu fac nimic şi sunt hrăniţi de cei care muncesc. Dacă această trândăveală a stăpânilor s-ar datora infirmităţii lor, ar fi explicabilă munca unora şi odihna celorlalţi, pentru că oamenii trebuie să se ajute; dar nu este aşa. La furnici, stăpânii sunt capabili de eforturi doar la război. Ne vom

întoarce la furnicar să-l observăm împreună, şi fără îndoială că vom vedea izbucnind între ele o mare bătălie. La luptă iau parte numai stăpânii, şi scopul lor este să facă rost de sclavi. Până vei ajunge să fii martor la aceste lupte, am să-ţi dau să citeşti din cartea unui savant descrierea uneia din aceste lupte care a avut loc exact în acelaşi timp cu o altă mare bătălie ce se dădea între oameni, la o distanţă de cinci sute de leghe de aici.

„Nu ştiu dacă oamenii, în ziua aceea, aveau motive temeinice să se ucidă unii pe alţii, însă măcelul a fost îngrozitor. Nu a lipsit mult ca şi eu să rămân mort pe acest câmp de luptă. Mărşăluiam în lungul unui râu şi dincolo, pe malul drept, inamicul avea instalată o puternică artilerie ale cărei detunături le auzeam, fără să vedem distrugerile pe care le producea, întrucât eram adăpostiţi de un cot al râului şi de o ridicătură de pământ. În timp ce mărşăluiam, eram stăpânit doar de ideea că, în ziua aceea, în care puteam muri, era aniversarea soţiei mele. Mă gândeam cât de fericiţi am fi putut să fim. Deodată, am zărit la picioarele mele, în şanţul noroios prin care mergeam, o mulţime de nu-mă-uita înflorite. Nu trebuie să crezi că pe câmpul de bătălie lucrurile se petrec aşa cum sunt înfăţişate în tablouri, într-o aliniere desăvârşită. Eram desfăşuraţi în trăgători, cu alte cuvinte, ne puteam mişca în voie. Cu toată gravitatea situaţiei în care ne găseam, micuţele flori albastre mă atrăgeau. M-am aplecat să culeg câteva fire şi, în acelaşi moment, am simţit trecându-mi pe deasupra capului, la un lat de palmă, o rafală de vânt puternic, urmată imediat de o detunătură înspăimântătoare, după care o ploaie de ramuri de salcie a căzut peste mine. Ajunsesem în faţa bateriei care îi secerase pe toţi camarazii din jurul meu. Dacă aş fi rămas în picioare şi nu m-aş fi aplecat să culeg micul buchet de flori, aş fi fost mort ca şi ei. Mărturiseşte că am făcut bine că m-am gândit la soţia mea. Când am reuşit să ies de sub

ramurile de salcie, tunurile inamice fuseseră făcute inofensive.

Nu-i prea plăceau cărţile. Cu toate acestea, numaidecât mi-a pus una în mână: era cartea după care îşi modelase viaţa, datorită căreia crease *Pierre-Gante* şi toate realizările minunate care se vedeau acolo. Tot ea îi dăduse ideea de a purta marea umbrelă de care nu se despărţea, îl făcuse să-i dea tovarăşului său numele de Sâmbătă, pe care, din respect faţă de Robinson, nu voise să-l numească Vineri. Cartea aceasta era *Robinson Crusoe.*

— Din ea ai să afli, îmi spuse el, cât de mult îl poate ajuta pe om tăria morală.

Nu ştiu dacă există copii care să poată citi pe *Robinson Crusoe* fără emoţie; eu unul am fost încântat. Totuşi, trebuie să mărturisesc că ceea ce m-a mişcat nu a fost partea filosofică asupra căreia mi se atrăsese atenţia, ci partea romantică, aventurile pe mare, naufragiul, insula pustie, sălbaticii, spaima, necunoscutul. În mintea mea de-acum, unchiul meu, indianul, avea un rival.

Sâmbătă, care cunoştea atât de multe, nu ştia să citească. Văzând entuziasmul meu, i-a venit poftă să afle şi el toate aventurile lui Robinson şi mi-a cerut să i le citesc.

— Ţi le va povesti, zise domnul Bihorel, şi va fi mai bine aşa.

Zece ani de călătorii îi dăduseră lui Sâmbătă o oarecare experienţă, şi de aceea nu primea tot ce-i povesteam, fără să obiecteze. Dar eu aveam un răspuns care nu îngăduia discuţia:

— Aşa e scris în carte.

— Eşti sigur de asta, micul meu Romain?

Eu luam cartea şi citeam.

Sâmbătă asculta scărpinându-şi nasul pentru ca apoi, cu resemnare să spună:

— Dacă aşa e scris, n-am ce face, dar şi eu am fost pe

acolo, pe coasta Africii, şi n-am văzut lei înotând şi atacând corăbiile. În sfârşit!… El navigase mai mult prin mările din Nord şi, cu amintirile pe care le păstrase din aceste călătorii, îmi răsplătea povestirile. Amintirile lui erau aproape tot atât de frumoase ca şi ale lui Robinson, deşi uneori le găseam prea frumoase ca să le cred.

— Aşa e scris?

Sâmbătă era obligat atunci să admită că nu le citise nicăieri; însă el le văzuse.

— Şi ce-are a face dacă nu e scris?

Asemenea convorbiri nu erau de natură să mă îndemne să trăiesc liniştit pe uscat; aşa că mama, zbuciumată, a ţinut să intervină pe lângă domnul Bihorel.

— Dragă doamnă, i-a răspuns el, am să vă trimit copilul acasă, dacă socotiţi că eu îl împing pe o cale pe care nu aţi vrea s-o urmeze. Dar să ştiţi că nu veţi reuşi să-l schimbaţi de tot, pentru că el face parte din tagma celor care caută imposibilul; sunt de aceeaşi părere cu dumneavoastră că asta duce rareori la bogăţie, dar uneori te împinge la fapte mari.

Mama, tulburată de acest răspuns, nu a mai insistat să mă întorc acasă şi a trebuit să încep studierea dicţionarului.

Domnul Bihorel mi-a spus:

— Mai târziu vei vedea cât folos îţi poate aduce ceea ce azi ţi se pare caraghios. Mamei tale îi este teamă să nu ajungi marinar, şi nici eu nu ţi-o doresc. Dar pentru că tu ai pasiunea călătoriilor, ar trebui să-ţi aranjezi treburile în aşa fel, încât să-ţi satisfaci vocaţia, dar şi dorinţele mamei tale. Aş vrea să te pregăteşti pentru călătorii în ţările puţin cunoscute, în folosul patriei tale, să te îndrăgosteşti de plante noi şi de animale trebuincioase, în folosul ştiinţei al cărei soldat vei fi. Iată ce merită mai mult decât să fii marinar, adică să transporţi toată viaţa, ca un antreprenor

de cărăuşie maritimă, cafea de la Rio de Janeiro la Havre şi articole pariziene de la Havre la Rio de Janeiro.

Era un vis frumos. Din nenorocire, n-a fost decât un vis.

De obicei îl întovărăşeam pe domnul Bihorel în toate drumurile; totuşi, câteodată pleca singur cu şalupa spre insula Grunes, care se afla la trei leghe în larg de Port-Dieu.

Într-o zi, când plecase tot aşa, mai înainte ca eu să mă fi sculat, am fost foarte surprinşi că nu l-am văzut venind la masa de prânz.

— Poate că n-a prins fluxul, a zis Sâmbătă; poate că va veni diseară.

Vremea era bună şi marea calmă, nu era niciun semn de primejdie. Cu toate acestea Sâmbătă era neliniştit.

Domnul Bihorel nu s-a întors nici seara, şi Sâmbătă, în loc să se culce, a aprins un foc mare de găteje, pe locul cel mai înalt din insulă. Am vrut să stau cu el, dar el m-a trimis la culcare, cu vorbe aspre. Spre dimineaţă, înainte de a se face ziuă, m-am sculat şi m-am dus lângă el.

La răsărit cerul a dat o geană de lumină.

— Cu siguranţă că i s-a întâmplat ceva, a zis Sâmbătă, şi trebuie să împrumutăm barca lui Gosseaume ca să ne ducem pe insula Grunes.

Această insulă este o îngrămădire de stânci granitice, locuită doar de păsări de mare; am cercetat-o numaidecât, dar nu am găsit nici urmă de şalupă sau a domnului Bihorel.

La Port-Dieu toată lumea era întristată, deoarece, cu toate ciudăţeniile lui, bătrânul Duminică era iubit.

— Poate că s-a răsturnat, spuneau unii.

— S-ar fi găsit şalupa.

— Şi curenţii?

Sâmbătă nu vorbea deloc, dar toată ziua nu mai

părăsea litoralul; când mareea scădea, urmărea apa care se retrăgea şi cerceta toate stâncile, una după alta. Nu rostea deloc numele domnului Bihorel, însă când întâlnea vreun pescar, cu o voce chinuită, întreba:

— Nimic nou?

Şi atunci, dacă vedea că-mi lăcrimează ochii, mă mângâia pe cap şi spunea:

— Tu eşti un băiat bun, da, da, un băiat bun.

La cincisprezece zile după această inexplicabilă absenţă**,** la *Pierre-Gante* sosi un domn Berryais care locuia în Normandia de jos. Era strănepotul şi singura rudă a domnului Bihorel.

După ce ne-a pus să-i povestim pe îndelete tot ce se întâmplase, a tocmit doisprezece oameni din Port-Dieu şi le-a dat ordin să cerceteze litoralul. Cercetările au durat trei zile, însă în seara celei de-a treia zi le-a oprit, declarând că de atunci încolo erau zadarnice, întrucât era sigur că domnul Bihorel pierise, că şalupa şi trupul fuseseră luate de curenţi.

— Ce ştiţi dumneavoastră? izbucni Sâmbătă. Poate că şalupa a fost dusă de curenţi fără s-o răstoarne şi poate că stăpânul a fost debarcat în Anglia. De ce nu s-ar întoarce mâine?

A doua zi domnul Berryais ne-a chemat în faţa lui, pe Sâmbătă şi pe mine, şi ne-a înştiinţat că nu mai avea nevoie de nimeni la *Pierre-Gante,* unde uşile vor fi încuiate, iar notarul va avea grijă de vite, până când vor fi vândute.

Sâmbătă s-a mâniat aşa de tare, că n-a mai putut decât să bâlbâie vorbe de neînţeles; pe urmă s-a întors brusc spre mine şi mi-a spus:

— Strânge-ţi lucrurile şi să plecăm imediat de aici.

După ce am părăsit insula, ne-am întâlnit cu domnul Berryais pe şosea; Sâmbătă s-a dus drept la el şi i-a zis:

— Domnule, după lege poate că eşti nepotul lui, dar

pentru mine nu eşti, nu, nu eşti, şi asta ţi-o spune un matelot adevărat.

Ne înţelesesem că Sâmbătă va primi să locuiască la noi până când avea să-şi găsească locuinţă în sat, dar n-a rămas mult timp în casa noastră.

În fiecare dimineaţă se ducea pe litoral şi continuu cercetările. Acestea au durat aproape trei săptămâni, după care, într-o seară, ne-a înştiinţat că a doua zi avea să ne părăsească pentru ca să treacă în insulele englezeşti, poate chiar în Anglia.

— Pentru că, să vedeţi, zicea el, e sigur că marea nu păstrează nimic; deci, dacă nu înapoiază nimic, poate că nici nu a luat nimic.

Mama a vrut să-l facă să mai spună ceva, dar el nu a mai scos nicio vorbă. Eu l-am condus până la cuterul pe care s-a îmbarcat.

Când l-am îmbrăţişat, mi-a zis:

— Tu eşti un băiat bun şi ai să te duci – nu-i aşa? – din când în când, la *Pierre-Gante,* să-i duci un bulgăre de sare vacii negre, care te iubea şi pe tine.

VI. „TRISTĂ PLECARE!”

Aveam un unchi în care sângele neamului Kalbris nu-şi rostise chemarea şi care preferase uscatul; era portărel la Dol şi trecea drept un om bogat.

Când m-am întors acasă, mama, necăjită din cauza mea, i-a scris ca să-i ceară un sfat. O lună mai târziu, l-am văzut sosind la Port-Dieu.

— Nu v-am răspuns la scrisoare, a zis el, deoarece, având de gând să vin pe la voi, nu mai era nevoie să cheltuiesc cu poşta nişte bani care se câştigă atât de greu. N-am venit mai devreme pentru că aşteptam o ocazie, şi am găsit un pescar care m-a dus cincisprezece leghe pentru doisprezece gologani. Tot e ceva. Din acest fel de a vorbi este uşor de ghicit că unchiul meu Simon era un om

econom; în curând ne-a şi dovedit-o.

— Acum, a zis el după ce a fost pus la curent cu situaţia în care ne aflam, văd şi eu despre ce este vorba. Tu nu vrei ca băiatul să plece pe mare şi ai dreptate, cumnată, pentru că este o meserie păcătoasă care nu aduce niciun câştig, iar ţie ţi-ar conveni să termine ce a început la bătrânul Duminică. Dar bineînţeles că nu te-ai bizuit pe mine pentru asta, nu-i aşa?

— Niciodată nu m-am gândit să-ţi cer bani, răspunse mama cu mândrie reţinută.

— Bani n-am. Se spune că-s bogat, dar nu-i adevărat.

— Preotul mi-a explicat, a continuat mama, că moartea tatălui său, ca şi serviciile pe care le-a adus statului, l-ar putea ajuta pe băiat să intre într-un colegiu, fără să plătească taxe.

— Şi cine ar face demersurile necesare? Eu unul, nu.

N-am vreme şi nici nu-mi place să plictisesc oamenii influenţi pe care-i cunosc şi de care aş putea avea nevoie mai târziu. Fraţii Leheu au făgăduit că se însărcinează cu educaţia băiatului, aşa că ei trebuie să plătească taxele.

— Nu suflă o vorbă.

— Atunci am să le vorbesc eu.

Şi pentru că mama încerca să-l întrerupă, unchiul continuă:

— Delicateţea nu-şi are rostul, şi dacă mi-am lăsat treburile ca să mă ocup de ale voastre, cel puţin să faceţi cum vă sfătuiesc. Tu, a zis el întorcându-se spre mine, te vei duce imediat la fraţii Leheu, să vezi dacă sunt la birou.

Deoarece amândoi erau la birou, am intrat şi noi. Când am trecut pragul uşii, îmi ardeau obrajii; mi se părea că, cerând bani acestor egoişti, aş fi profanat devotamentul tatii.

Auzind propunerea unchiului meu, cei doi fraţi au început să se foiască pe scaune, de parcă ar fi stat pe

ghimpi.

— Să-l trimitem la colegiu? a grăit cel mai tânăr.

— La colegiu! a exclamat cel mai vârstnic.

Apoi a început o discuţie zgomotoasă şi fără noimă. Unchiul meu nu se lăsa dus cu vorba, şi când cei doi fraţi repetau în cor: „noi ne îndeplinim făgăduiala cu prisosinţă, îi dăm de lucru maică-sii, le râdea în nas, închizându-le gura numaidecât.

În sfârşit, pentru că aduceau mereu acelaşi argument, începu să-şi piardă răbdarea.

— Nu s-ar crede că asta vă ruinează, a zis el. Ce-i daţi? îi daţi... de lucru!... Pentru o mâncare şi zece gologani... O plătiţi cumva pe mamă-sa mai mult ca pe o altă lucrătoare?

— O plătim cu bani peşin, a răspuns cel mai tânăr cu un gest de satisfacţie. Dacă vrei să spui că soţul ei a murit ca să ne salveze averea, află că nu-i adevărat. A murit ca să salveze nişte oameni, mateloţi ca şi el, care erau gata să se înece. Şi asta, bagă bine de seamă, nu-i treaba noastră, ci a statului, care are fonduri în buget pentru cei care se distrează făcând pe eroii; cu toate astea, când băiatul va fi mare, o să-i dăm de lucru, nu-i aşa Jérôme?

— Da, să muncească atât cât o pofti, a zis cel mai vârstnic.

Asta a fost tot ce a putut să obţină unchiul.

— Ăştia-s oamenii... a zis el după ce am ieşit din birou.

Am crezut că va urma o izbucnire de mânie mult timp stăpânită.

— Ăştia-s oamenii demni de admiraţie, a continuat unchiul, uimit că găsise alţii mai neomenoşi ca el. Să-ţi servească de exemplu. Ăştia ştiu să spună nu. Bagă-ţi în cap acest cuvânt: cu el şi numai cu el poţi fi sigur că vei putea păstra ce ai câştigat.

Neputând să mă înscrie la colegiu cu o bursă dată de fraţii Leheu, unchiul i-a propus mamei să mă ia în slujbă la el; se potrivea de minune, întrucât avea nevoie de un copist. Eram prea tânăr ca să îndeplinesc această funcţie, dar dacă în primii ani nu-mi puteam câştiga hrana, luându-mi angajamentul să rămân în slujbă la el timp de cinci ani fără simbrie, până la urmă l-aş fi despăgubit de cheltuiala făcută cu mine. De altfel, eram nepotul său şi se cuvenea să facă ceva pentru cei din familia lui. Din păcate, biata mamă nu năzuise aşa de sus, să mă trimită la colegiu, ci doar ca să mă împiedice să plec marinar; aşa că am plecat cu unchiul meu. Tristă plecare! Eu plângeam, mama plângea mai tare ca mine şi unchiul ne bruftuia pe amândoi.

Înfăţişarea orăşelului Dol, care, desigur, este foarte pitoresc pentru călători, a produs asupra mea prima impresie întunecată pe care mi-a dat-o realitatea. Când am sosit, se înnoptase şi cădea o ploaie rece. Pe lângă obida mea, mă cuprinsese o foame de abia mă ţineam pe picioare, însă pentru că unchiul, în tot timpul acelei zile nesfârşite, nu suflase un cuvinţel despre mâncare, n-am îndrăznit să deschid eu vorba. În sfârşit, după ce am străbătut câteva străzi pustii, unchiul s-a oprit în faţa unei case înalte şi cu un portal sprijinit în stâlpi groşi. A scos o cheie şi după ce a descuiat o broască am dat să intru, însă unchiul m-a oprit, pentru că descuierea uşii nu se terminase; a scos din buzunar a doua cheie, apoi o a treia, foarte mare. Cheile răsucite în broască produceau un zgomot metalic pe care, de-atunci, l-am mai auzit doar la teatru, în piese în care era vorba de o închisoare; în sfârşit, uşa s-a deschis. Aceste trei broaşte m-au speriat şi m-au uluit; acasă la noi era doar un cârlig, iar la domnul Bihorel, o clanţă. De ce-şi lua unchiul toate aceste precauţiuni?

Unchiul a încuiat uşa tot aşa cum o descuiase, apoi mi-a spus să-l iau de mână. M-a călăuzit astfel pe întuneric,

prin două camere care mi s-au părut foarte mari şi în care paşii noştri răsunau pe dalele de piatră ca într-o biserică. În aceste camere plutea un iz ciudat pe care nu-l cunoşteam, de pergamente şi de terfeloage mucegăite. Când a fost aprinsă lumânarea, am văzut că ne aflam într-un fel de bucătărie, atât de plină cu bufete, dulapuri şi scaune vechi din stejar, că nu-ţi mai puteai da seama de forma şi mărimea ei.

În ciuda acestei privelişti prea puţin plăcute, m-am bucurat un pic: în sfârşit aveam să ne încălzim şi să mâncăm.

— Vreţi să aprind focul? m-am adresat eu unchiului.

— Foc!?

Mi-a răspuns atât de aspru, că nu am mai îndrăznit să-i spun că eram ud până la piele şi că-mi clănţăneau dinţii.

— Vom îmbuca ceva şi ne vom culca, a zis el.

Şi ducându-se la un bufet, a scos o turtă, a tăiat din ea două felii, a pus pe fiecare felie o fărâmiţă de brânză, mi-a întins mie una, iar pe aceea pe care o păstrase pentru el a pus-o pe masă; apoi a băgat turta la loc în bufet şi l-a încuiat cu cheia.

În acelaşi moment, trei motani jigăriţi au năvălit în bucătărie şi au început să se frece de picioarele unchiului; asta mi-a dat un pic de nădejde. Pisicile veniseră să ceară mâncare şi, odată bufetul deschis, poate că aş fi prins ocazia să capăt a doua bucată de pâine.

Dar unchiul n-a deschis bufetul.

— Voinicii ăştia sunt însetaţi, a zis el, să nu-i lăsăm să turbeze.

Şi le turnă apă în strachină.

— Pentru că acum eşti la tine acasă, a continuat el, să nu-i laşi niciodată fără apă. Asta va fi treaba ta.

— Şi de mâncare?

— Sunt destui şoareci şi şobolani pe-aici cu care să se sature. Dacă i-am îndopa cu mâncare, s-ar lenevi.

După cina care s-a terminat repede, unchiul mi-a spus că mă va conduce în camera în care aveam să locuiesc de aici încolo.

Pe scară domnea aceeaşi îngrămădeală de lucruri pe care o observasem în bucătărie, şi cu toate că era de o lărgime neobişnuită, abia puteai să-ţi găseşti loc de trecere. Pe trepte erau înghesuite grătare de fier ruginite, orologii, statui din lemn şi din piatră, frigări, vase de faianţă, olărie de forme ciudate şi tot felul de mobile, al căror nume şi întrebuinţare nu le ştiam. Pe pereţi erau agăţate rame, tablouri, săbii, coifuri, într-un talmeş-balmeş care făcea, în ochii mei, şi mai pâlpâitoare flacăra micuţei lumânări care ne lumina calea. La ce-i foloseau unchiului meu toate astea?

Aceasta era întrebarea care mă neliniştea şi pe care mi-o puneam mereu fără să-i găsesc răspuns, pentru că abia mai târziu am aflat că unchiul, pe lângă profesiunea de portărel, mai avea încă una, mult mai rentabilă.

Plecând din Port-Dieu de mic copil, a intrat în slujbă la un agent financiar, unde a stat douăzeci de ani şi de unde s-a întors la Dol şi şi-a cumpărat un birou de notariat, în realitate, acest birou era doar un accesoriu, pentru că ocupaţia lui principală era comerţul cu mobile vechi şi antichităţi. Datorită profesiunii sale afla toate ocaziile bune şi putea să profite de ele mai mult ca oricare altul. Printr-un intermediar, cumpăra tot ce avea o oarecare valoare şi apoi îl vindea marilor negustori din Paris cu câştiguri enorme.

Camera în care m-a condus unchiul era vastă, dar atât de plină cu obiecte, că a trebuit să-mi arate patul ca să-l bag de seamă. Pe pereţi atârnau tapiserii cu personaje în mărime naturală, iar de tavan, animale împăiate – un cormoran, un crocodil cu fălcile deschise, roşii. Într-un

colţ, după un cufăr mare, se afla o armură cu chivără, ce părea că adăposteşte un războinic viu.

— Ţi-e frică? m-a întrebat unchiul, văzându-mă înspăimântat.

Nu am îndrăznit să mărturisesc adevărul şi i-am răspuns că-mi era frig.

— Hai, grăbeşte-te, pentru că am să iau lumânarea. Aici dormim fără lumină.

M-am strecurat în pat, dar abia închisese unchiul uşa, că l-am şi strigat. S-a înapoiat. Armura se clătinase şi zăngănise.

— Unchiule, e un om în armură.

Unchiul s-a apropiat de patul meu şi m-a privit drept în ochi:

— Căzneşte-te să nu mai repeţi asemenea prostii, pentru că altfel o să ai de-a face cu mine.

Timp de mai bine de o oră, am stat chitic sub păturile jilave, dârdâind de frică, de frig şi de foame. Am închis ochii, dar în fiecare colţ al acelei camere, în dosul fiecărei mobile era ceva ca un magnet care îmi ridica fără voie pleoapele, aşa că, deşi nu aş fi vrut, îi deschideam. Chiar în acel moment o bufnitură de vânt a zgâlţâit casa şi a făcut lemnăria să trosnească; din tapiseria care se mişca s-a desprins un om îmbrăcat în roşu, care ameninţa mereu cu o sabie, crocodilul agăţat de sfoară a început să danseze pe tavan, în timp ce războinicul, trezit de această gălăgie, se vânzolea în armura lui. Am vrut să strig, să întind braţele, să-lrog pe războinic să mă apere de omul îmbrăcat în roşu însă n-am putut articulat niciun sunet, n-am putut să mă mişc şi am simţit că mor.

Când mi-am venit în fire, unchiul mă zgâlţâia de braţ; se făcuse ziuă. Mai întâi mi-am îndreptat privirea spre omul îmbrăcat în roşu: îşi reluase locul pe tapiseria nemişcată.

— Să faci bine să te scoli singur şi mai de dimineaţă ca astăzi, în fiecare zi, mi-a spus unchiul; acum grăbeşte-te, ca să-ţi dau de lucru înainte de a pleca.

Sculat la ora patru, în fiecare dimineaţă, unchiul cobora în biroul său, unde lucra cu îndârjire până când începeau să vină clienţii, adică până la ora opt sau nouă. Tot ce lucra în acele patru sau cinci ore, trebuia să copiez eu în fiecare zi.

Abia plecase unchiul, că am şi lăsat lucrul care mi-ldăduse, pentru că, din clipa în care mă trezisem, nu mă preocupa decât omul îmbrăcat în roşu de pe tapiserie şi pentru că simţeam că, dacă şi noaptea următoare s-ar fi desprins de pe perete, aş fi murit de-a binelea.

Am început să scotocesc prin casă, cu gândul să găsesc un ciocan şi nişte cuie. Apoi m-am dus drept spre omul în roşu, care acum luase atitudinea cea mai inofensivă şi stătea liniştit în mijlocul tapiseriei. Nu m-am lăsat înşelat de această ipocrită cuminţenie şi cu puternice lovituri de ciocan i-am ţintuit braţul pe perete. Războinicul a încercat să se mişte în armura lui, dar soarele era sus pe cer, ora fantomelor trecuse; i-am dat o zdravănă izbitură de ciocan peste armură şi cu un gest hotărât l-am făcut pe crocodil să înţeleagă că trebuie să se poarte frumos dacă nu voia să fie şi el executat.

După ce am făcut toate astea, am coborât în birou şi mi-am terminat lucrarea la timp, înainte de sosirea unchiului.

A catadicsit să se arate mulţumit şi să-mi spună că, de câte ori voi termina treaba, voi putea să mă recreez, distrându-mă cu ştersul prafului de pe mobile, să frec cu o perie pe cele din stejar vechi şi apoi să le lustruiesc cu o cârpă de lână.

Ce diferenţă între această viaţă nouă şi aceea, atât de fericită, pe care o dusesem în casa domnului Bihorel!

Mă deprindeam destul de bine cu munca

neîntreruptă, de patrusprezece ore pe zi, la care eram silit, dar nu m-am putut obişnui cu regimul de hrană al unchiului. Turta de grâu încuiată în dulap nu era o simplă întâmplare, ci o regulă, şi de fiecare dată când mâncam trebuia să mă mulţumesc cu felia pe care o găseam pe masă.

În a patra sau a cincea zi, îndemnat de foame, am cutezat să întind mâna, în clipa în care unchiul încuia dulapul.

— Ai vrea încă o felie de pâine, a zis el continuând să încuie broasca uşii, şi bine ai făcut că mi-ai spus. Cu începere de astă-seară, îţi voi da o turtă întreagă numai pentru tine şi, când ţi-o fi foame tare, vei putea lua din ea cât vei voi.

Îmi venea să-lâmbrăţişez. Unchiul continuă:

— Numai că a doua zi va trebui să mănânci mai puţin; în aşa fel ca turta să-ţi ajungă toată săptămâna. Ca pentru orice lucru, şi pentru mâncare trebuie să fie o regulă. Treizeci şi opt de decagrame de pâine pe zi este aproape cât se dă şi la spital, şi această cantitate este de ajuns pentru oameni mari, aşa că trebuie să-ţi ajungă şi ţie.

Abia am rămas singur că am şi căutat în dicţionar ce înseamnă un decagram: zece grame sau o sută de centigrame. Asta nu-mi mulţumea nici ochii, nici burta.

Voisem doar să fiu sigur că aşa este. Înainte de a pleca de acasă, mama îmi dăduse o monedă de patruzeci de gologani.

M-am dus la un brutar şi i-am cerut să-mi dea treizeci şi opt decagrame de pâine şi el, după îndelungate explicaţii, mi-a cântărit trei sferturi de livră2.

Deci o livră fără un sfert pe zi, atât cântăreau cele treizeci şi opt decagrame oferite cu atâta generozitate de unchiul meu. Am devorat întreaga bucată în zece minute,

cu toate că nu trecuse nicio oră de când prânzisem. De aceea, la masa de seară eram mai puţin înfometat.

— Ştiam bine că asta o să-ţi pună frâu, a zis unchiul, interpretând greşit atenţia cu care tăiam o felie din turta mea. De ce-i al tău ai grijă, dar ce-i al altuia risipeşti.

Aveam treizeci şi cinci de gologani pe care, în vreo cincisprezece zile, i-am cheltuit pe suplimentul de douăzeci şi cinci decagrame de pâine pe zi.

Regularitatea cu care mă duceam să cumpăr acest supliment de pâine, de îndată ce unchiul pleca, mi-a ajutat să fac cunoştinţă cu brutăreasa.

— Nici omul meu şi nici eu nu ştim să scriem, mi-a spus ea chiar în ziua în care banii mei se terminau, şi în fiecare sâmbătă suntem obligaţi să dăm o notă scrisă unuia din lucrătorii noştri; dacă ai vrea s-o scrii, ţi-aş plăti osteneala cu două prăjituri din cele rămase, pe care vei avea dreptul să ţi le alegi în fiecare luni dimineaţa.

Judecaţi şi dumneavoastră dacă m-am grăbit sau nu să primesc. Dar cât de mult aş fi preferat o livră de pâine în locul celor două prăjituri!

Cât am suferit de foame în epoca aceea, veţi înţelege dintr-un singur fapt, printre alte douăzeci.

În spatele casei noastre era o curte mică, despărţită printr-un gard de proprietatea vecină ce era locuită de un domn Bouhour care, neavând nici nevastă, nici copii, avea pasiunea animalelor. Printre aceste animale, cel care ocupa primul loc în inima stăpânului era un splendid dulău de Pirinei, cu păr alb şi nasul trandafiriu, care se numea Pataud. Întrucât sănătatea lui Pataud ar fi avut de suferit dacă ar fi fost ţinut în casă, i s-a construit un frumos coteţ ţărănesc, cu spatele lipit de gardul care ne despărţea curţile, şi întrucât de asemenea sănătatea lui ar fi fost afectată dacă ar fi mâncat la masă cu stăpânii, unde lăcomia i-ar fi fost satisfăcută cu carne şi trufandale care puteau să-i dea vreo boală de piele, de două ori pe zi i se

aducea în coteţ o frumoasă strachină de porţelan, plină cu lapte şi dumicaţi de pâine. Ca toţi câinii care nu fac nimic, Pataud nu prea avea poftă de mâncare, era capricios şi cel mai adesea dacă mânca la prânz nu mai mânca seara, ori dacă mânca seara a doua zi nu-i prea ardea să mănânce, aşa că deseori strachina rămânea neatinsă. Când coboram în curte, vedeam printre ulucile gardului dumicaţii de pâine albă care pluteau în lapte şi pe Pataud care dormea alături. În gard era o spărtură de care Pataud se servea adesea pentru a trece în curtea noastră, şi, pentru că avea o îndreptăţită faimă de câine rău, unchiul îl răbda fără să se plângă: era un paznic care făcea mai multe parale decât cele mai solide încuietori, având şi avantajul că nu costa niciun ban. Cu toată ferocitatea lui, în curând am ajuns cei mai buni prieteni din lume şi, când ieşeam în curte, alerga numaidecât să se joace cu mine. Într-o zi, când îmi dusese şapca în coteţul lui şi nu mai voia să mi-o aducă înapoi, am avut curajul să mă duc s-o iau şi să trec prin spărtura din gard. Strachina era la locul ei obişnuit şi plină până la margine cu lapte gras. Era sâmbătă seara. Din turta mea, pe care nu o prea cruţasem toată săptămâna, nu-mi rămăsese pentru masa de seară decât un coltuc cât pumnul şi foamea îmi chinuia stomacul. M-am aşezat în genunchi şi am băut lacom chiar din strachină, în timp ce Pataud mă privea şi dădea din coadă. Minunat animal! În vremea aceea grea, a fost singurul meu prieten, singurul meu tovarăş; când mă furişam seara ca să-mi iau porţia din mâncarea lui, venea şi

2 Veche unitate de măsură de greutate în Franţa, egală cu 0, 489 kg. (N.T.).

mă lingea.

De ce amănunt neînsemnat poate să depindă o viaţă! Pataud nu m-ar fi părăsit niciodată şi foarte probabil că n-aş fi pornit în aventurile pe care vreau să le povestesc; însă a venit anotimpul când stăpânul lui avea obiceiul să se

stabilească la ţară. L-a luat cu el, iar eu am rămas singur, în tovărăşia unchiului.

Au urmat zile triste. Adesea petreceam ore îndelungate fără să fac nimic şi, singur în biroul întunecat, mă gândeam la casa părintească. Aş fi vrut eu să scriu bietei mele mame, dar o scrisoare de la Dol la Port-Dieu costa şase gologani şi, pentru că ştiam că ea câştigă doar zece gologani pe zi, nu îndrăzneam să pun la poştă toate scrisorile pe care i le scriam.

Eram nevoiţi să ne trimitem sărutări prin intermediul unui pescar care venea la Dol în zilele de târg.

În vremea din urmă, suplimentul de hrană pe care îl găseam la Pataud mă făcuse destul de nepăsător faţă de micimea porţiei zilnice, însă, când am rămas numai cu ea, mi s-a părut că în unele zile era şi mai redusă ca de obicei, în timp ce turta unchiului stătea încuiată, a mea se afla într-un dulap care nu se încuia, însă pentru că nimeni nu intra niciodată în casa noastră, mi s-a părut că asta nu avea nicio importanţă. După câteva zile de observaţie, a trebuit să-mi dau seama că mă înşelasem: chiar în momentul în care unchiul era gata să taie o felie din turta mea, am deschis uşa din dosul căreia pândisem.

Indignarea mi-a dat un curaj de care nu mă credeam în stare:

— Unchiule, aceea-i turta mea! am strigat eu.

— Crezi că tai pentru mine? răspunse el liniştit. E pentru pisica cea albă. Are pui şi sunt sigur că nu vrei s-o laşi să moară de foame. Nu uita niciodată că trebuie să fii bun cu animalele.

Nu avusesem niciun pic de simpatie pentru unchiul meu, însă de atunci încolo l-am dispreţuit. Portăreii din provincie sunt confidenţii sau martorii tuturor nenorocirilor: pe lângă profesiunea lui, unchiul făcea şi pe bancherul, mai bine-zis, ca să nu ştirbesc adevărul, făcea pe cămătarul. Nenorociţii şi ticăloşii care treceau prin

biroul său formau o ciudată colecţie.

Ar dura prea mult să pomenesc pe toate femeile sărmane care plângeau şi se rugau sau pe oamenii pe care i-am văzut târându-se în genunchi ca să capete un răgaz de plată, de o lună, de câteva zile sau câteva ore. Dar dacă puteam să-mi dau seama cât era de neînduplecat şi de nemilos, din fericire, datorită vârstei mele, nu eram însă în stare să înţeleg câtă dibăcie, iscusinţă şi viclenie, ca să nu folosesc alt cuvânt, punea în toate afacerile sale. Prima dată când i le-am priceput, pentru că mi-au sărit în ochi, după cum veţi vedea, le-am plătit foarte scump.

Unchiul cumpărase o veche proprietate boierească pe care o repara temeinic, cu scopul de a o pune în vânzare, şi în toate sâmbetele veneau la birou, ca să li se facă plata, tot felul de lucrători şi antreprenori. Într-o sâmbătă a venit un meşter zidar care a părut surprins găsindu-mă singur, deoarece unchiul, mi-a spus el, îi chemase ca să-i achite contul. S-a aşezat pe scaun, hotărât să-laştepte.

A trecut o oră, două, patru, şi unchiul tot nu a venit. Dar meşterul zidar nu pleca. În sfârşit, pe la ora opt seara, unchiul a sosit.

— Ia te uită! a zis el. Dumneata eşti, meştere Rafarin? Ce doreşti, dragul meu?

— Mi-aţi făgăduit să-mi achitaţi contul.

— E adevărat, dar, din păcate, nu am parale.

— Păi, mâine e ziua în care trebuie să fac plăţi, şi pe lângă asta am de achitat o mie de franci unui confrate de-al dumneavoastră, care mă urmăreşte. Sunt şase luni pe când mă purtaţi cu vorba şi azi mă bizuiam pe cuvântul dumneavoastră.

— Cuvântul meu? Care cuvânt? îl întrerupse unchiul. Ţi-am spus eu: „Îţi dau cuvântul meu de onoare că-ţi voi plăti sâmbătă?” Am spus: „Vino sâmbătă, îţi voi plăti”. Vezi,

meştere Rafarin, sunt cuvinte şi cuvinte. Nu trebuie să uiţi asta.

— Nu ştiam, scuzaţi-mă, sunt doar un biet om. Dar eu când spun „voi plăti sâmbătă”, plătesc.

— Şi dacă nu poţi?

— Dacă am făgăduit, pot.

Rafarin începu atunci să-i explice situaţia în care se afla: îşi luase anumite angajamente, portărelul trebuia să vină luni să-l execute, soţia îi era pe moarte, şi toate astea erau ucigătoare pentru el. Drept răspuns, unchiul se mărginea să-i repete:

— Nu am parale, dragul meu, nu am parale.

Mi s-a părut că trebuie să-l ajut pe bietul zidar, chiar cu riscul de a face ceva neplăcut pentru unchiul meu. În momentul în care unchiul repeta pentru a zecea oară: „Dacă aş avea parale, ţi-aş da”, eu am rostit tare:

— Am încasat nişte bani.

Abia terminasem de rostit ultimul cuvânt, că, pe sub masă, am şi primit în gleznă o puternică lovitură de picior care m-a făcut să mă clatin pe scaun şi să dau cu nasul în pupitru.

— Ce-ai păţit, micul meu Romain? a zis unchiul meu sculându-se.

S-a apropiat de mine, ciupindu-mă de braţ până la sânge.

— Tare-i nepriceput nerodul ăsta mic, a zis el întorcându-se spre Rafarin, care ne privea mirat pentru că nu văzuse lovitura de picior şi nici nu simţise pişcătura. Crezând însă că unchiul căuta să abată discuţia, a revenit la subiectul care îl necăjea.

— Fiindcă acum aveţi bani… a zis el.

— Iată-i, am spus eu scoţând bancnotele din sertar. Amândoi au întins mâinile în acelaşi timp, dar unchiul, mai iute, a înhăţat teancul de bancnote.

— Ascultă, Rafarin, vreau să fac tot ce pot pentru tine. Iată aceşti trei mii de franci pe care nu trebuia să-i primesc decât mâine, ca să achit o datorie sfântă. Totuşi am să ţi-i dau. Semnează că ţi-am achitat contul şi sunt ai tăi.

Credeam că Rafarin o să-i sară de gât unchiului, care, hotărât lucru, nu era atât de păcătos pe cât s-ar fi putut crede, însă nu s-a întâmplat asta.

— Dar contul meu, izbucni el, trece de patru mii de franci. Chiar dumneata mi l-ai redus la suma asta, tăind din preţuri. Ah! Domnule Kalbris.

— Nu vrei să primeşti aceşti trei mii de franci? Mulţumirile mele. Credeam că-ţi fac un bine.

Rafarin a început iar să-i explice, să-lroage, dar când a văzut că nu-l poate îndupleca, a pus mâna pe cont şi l-a semnat.

— Banii, a mormăit el.

— Iată-i, a răspuns unchiul meu.

Meşterul Rafarin s-a sculat de pe scaun şi, după ce şi-a pus pălăria pe cap, a zis:

— Domnule Kalbris, prefer o sărăcie ca a mea unei bogăţii ca a dumneavoastră.

Unchiul s-a îngălbenit la faţă şi buzele au început să-i tremure, dar s-a stăpânit repede şi, cu o voce aproape veselă, i-a răspuns:

— Chestie de gust!

Apoi, continuând să zâmbească, l-a condus pe meşterul Rafarin la uşă, exact la fel cum ar fi procedat cu un prieten.

Abia închisese uşa după meşterul Rafarin, că m-am şi pomenit cu o palmă zdravănă care m-a săltat de pe scaun şi m-a trântit la pământ.

— Acum o să ai de-a face cu mine, a zis el. Sunt sigur că ştiai bine ce faci când ai vorbit de acei bani, soi rău ce

eşti!

Lovitura mă duruse tare, dar nu mă năucise, şi acum mă gândeam doar la răzbunare.

— E adevărat, am răspuns.

A vrut să se năpustească asupra mea, dar eu prevăzusem atacul; m-am aruncat sub masă şi, trecând pe sub ea, am pus-o între noi.

Văzând că-i scap, s-a înfuriat şi mai rău, a înhăţat un Cod Paillet voluminos şi m-a izbit cu el atât de puternic, că m-am rostogolit pe jos.

În cădere, m-am lovit cu capul de un colţ, am ameţit şi nu m-am putut scula imediat.

Am fost nevoit să mă sprijin de perete; eram plin de sânge, dar Unchiul mă privea fără să se mişte ca să-mi dea ajutor.

— Du-te de te spală, golan afurisit, a zis el, şi dacă mai faci vreodată aşa, te ucid.

— Vreau să plec.

— Unde?

— La mama.

— Zău! N-ai să te duci, deoarece trebuie să mă slujeşti cinci ani şi nu vreau să-ţi dau drumul. „Vreau la mama, vreau la mama!” Mare nătărău mai eşti!

VII. „PRIN UŞILE ÎNCUIATE”.

De multă vreme eram muncit de o idee care mă frământa ori de câte ori mi-era foame sau unchiul mă zgâlţâia prea tare, adică în fiecare zi. Ideea aceasta era să fug din Dol şi să plec la Havre, ca să mă îmbarc pe vreo corabie. De multe ori, în timpul când unchiul lipsea de acasă, îmi trasasem în joacă un itinerar pe o mare hartă a Normandiei, care era agăţată pe peretele scării; din lipsă de compas, îmi meşterisem unul din lemn şi măsurasem distanţele, aşa cum mă învăţase domnul Bihorel. De la Dol, trecând prin

Pontorson, aş fi mers până la Avranches, unde aş fi dormit; de la Avranches aş fi mers la Villedieu, Villiers-Bocage, Caen, Dozule, Pont-l' Évêque, Honfleur. Mi-ar fi trebuit cel mult opt zile de drum. Pâinea costa pe atunci trei gologani livra. Dacă puteam strânge douăzeci şi patru de gologani, sau măcar douăzeci de gologani, eram sigur că nu aveam să mor de foame pe drum. Dar cum să fac rost de acest capital de douăzeci de gologani? Mă împiedicasem totdeauna de această dificultate.

Codul Paillet m-a făcut s-o înving. Închis în camera mea, după ce m-am spălat pe cap la robinet şi după ce, de bine de rău, s-a oprit sângele, mi-am dat seama că planul meu nu mai prezenta nicio greutate. În şanţurile drumurilor, prin pădure, murele începeau să se coacă, în cuiburile păsărelelor se găseau ouă şi câteodată, în pulberea drumurilor, puteai găsi câte un gologan pierdut; apoi, de ce nu aş fi avut norocul să întâlnesc vreun chirigiu care să mă ia în căruţa lui şi să-mi dea un coltuc de pâine, pentru că-i mânam caii în timp ce el dormea? Nici nu mă îndoiam că, ajuns la Havre, toţi căpitanii de vase s-ar fi grăbit să mă ia la bord, ca mus.

Din clipa când aş fi ajuns pe mare, noroc bun, eram marinar, şi când aveam să mă întorc la Port-Dieu mama avea să mă îmbrăţişeze, iar eu i-aş fi dat solda încasată. Ar fi fost mai bine dacă naufragiam, pentru că aş fi întâlnit o insulă pustie, sălbatici şi un papagal. O, Robinson! Nu mai simţeam durerea provocată de rană şi uitasem că n-am îmbucat nimic.

În toate duminicile, de cum se lumina de ziuă, unchiul pleca la noua lui proprietate, de unde se întorcea doar seara târziu, aşa că de sâmbătă, ziua în care ne aflam, până luni dimineaţa, eram sigur că n-o să mai dau cu ochii de el şi că, fugind imediat, puteam câştiga un avans asupra lui, de treizeci şi şase de ore. Numai că pentru asta trebuia să trec prin uşile încuiate, ceea ce era cu neputinţă. Am

hotărât deci să sar de la primul etaj şi să mă strecor prin spărtura din gard folosită de Pataud, şi, din momentul în care m-aş fi aflat în grădina domnului Bouhour, mi-ar fi fost uşor să ajung pe câmp.

Stând în pat, îmi ticlui am planul cu de-amănuntul, aşteptând ca unchiul să se culce ca să-l pot pune în aplicare.

Când am socotit că a adormit, m-am sculat şi am început să mă pregătesc de plecare, adică am pus într-o legătură nişte ciorapi şi două cămăşi. Am şovăit o clipă dacă să îmbrac hainele de duminică, fiindcă mi se păreau mai arătoase, dar din fericire o licărire de înţelepciune m-a determinat să îmbrac o haină mai groasă şi pantaloni de doc marinăresc.

Apoi, cu pantofii în mână, ca să nu fac zgomot, am ieşit din cameră.

Abia închisesem uşa în urma mea, când o idee caraghioasă mi-a venit în minte. M-am întors în cameră. Deşi fără lună, noaptea nu era întunecată şi ochii mei obişnuiţi cu întunericul distingeau toate obiectele. Cu destulă greutate am pus un scaun în echilibru pe patul meu, m-am cocoţat pe el şi am ajuns la crocodilul agăţat cu sfoară de tavan. Am tăiat sfoara cu briceagul, l-am luat în braţe, l-am culcat cât era de lung în pat şi l-am învelit cu pătura până peste cap.

Îmi închipuiam mutra pe care avea s-o facă unchiul luni dimineaţa, când avea să găsească crocodilul în locul meu, şi am început să râd ca un nebun, hohotind şi mai cu poftă când mi-a trecut prin cap ideea că ar fi putut crede că m-a mâncat crocodilul.

Gluma aceasta a fost toată răzbunarea mea.

E uimitor câtă siguranţă îţi dau patru pereţi şi un acoperiş. Când m-am pomenit în grădina domnului Bouhour, după ce sărisem pe fereastră ţinându-mă de zid, mi-a pierit pofta de râs. Am privit cu nelinişte în jurul meu:

în noapte, arbuştii căpătau forme ciudate, între clădiri ce căscau guri mari, negre, de la care îmi venea să-mi întorc privirea; o adiere de vânt a trecut prin ramuri şi foşnetul frunzelor s-a prefăcut în vaier; fără să-mi dau seama ce fac, m-am ascuns în coteţul lui Pataud. Bietul Pataud! Dacă ar fi fost lângă mine, poate că n-aş fi plecat.

Crezusem totdeauna că eram viteaz, dar recunoscând că picioarele îmi tremurau şi că dinţii îmi clănţăneau, am tresărit de ruşine. Dar mi-am stăpânit emoţia. Am azvârlit pachetul peste zidul care despărţea grădina de câmp şi, sprijinindu-mă de pomii de lângă zid, am ajuns pe creasta zidului. Mi-am aruncat privirea spre câmpie, şi atât cât puteam vedea cu ochii părea pustie şi tăcută. M-am lăsat să alunec la pământ.

Am alergat mai mult de o oră fără să mă opresc, pentru că simţeam că, de mi-aş fi îngăduit răgazul să privesc în jurul meu, aş fi murit de frică. La un moment dat mi-am pierdut răsuflarea; mă aflam în mijlocul unei poieni, străbătută de o iezătură prin care se scurgea în mare apa mareelor. Era vremea cositului şi prin pâcla alburie vedeam grămezile de sare de pe marginea drumului. Fără a mă opri din fugă, am părăsit drumul mare şi, luând-o prin poiană, m-am ascuns în fân. Aveam siguranţa că mă găseam la mai mult de două leghe de oraş; mă credeam la capătul lumii şi puteam să respir în voie.

Frânt de emoţii, chinuit de rană, slăbit de foame cum eram, oboseala m-a silit să mă culc în fânul care mai păstra căldura razelor de soare şi am adormit, legănat de orăcăitul miilor de broaşte din şanţurile mlaştinilor.

Frigul m-a trezit, frigul umed al dimineţii pe care nu-l cunoscusem până atunci şi care te pătrunde până-n oase. Veşmintele-mi erau jilave, ca şi cum ar fi fost muiate de o răpăială de ploaie, şi tremuram din tot trupul. Mă încerca o nelinişte nelămurită, mai greu de îndurat ca tremuratul. Naufragiul, insula pustie nu-mi mai apăreau tot atât de

plăcute ca în ajun. Nu aveam să mă mai întorc în ţară niciodată! Şi nici pe mama n-aveam s-o mai revăd vreodată! Ochii mi s-au umplut de lacrimi şi, cu tot frigul, stăteam nemişcat pe fân, cu capul în mâini.

Când l-am ridicat, planurile mele se schimbaseră: aveam de gând să mă duc imediat la Port-Dieu şi să nu plec spre Havre decât după ce aş fi revăzut-o pe mama. Sosind pe vreme de seară, puteam să mă ascund în baracă şi să plec dimineaţa, fără ca cineva să bănuiască venirea mea. Cel puţin aş fi putut duce cu mine această amintire, şi dacă era o greşeală s-o părăsesc astfel, mi s-a părut că ar fi fost mai puţin gravă.

Am pus mâna pe boccea. Aveam de parcurs pe puţin douăsprezece leghe, aşa că nu trebuia să pierd vremea. În curând avea să se lumineze de ziuă – în depărtare se şi auzea ciripit de păsărele. Punctul luminos care se ridica la răsărit a început să se îngălbenească, să se facă roşu, apoi a săltat în înaltul cerului, deasupra capului meu. O adiere de vânt a trecut prin copaci, scuturându-i de roua din timpul nopţii; o ceaţă transparentă s-a ridicat uşor şi repede, se făcuse ziuă.

Poate că greşisem bizuindu-mă pe întâmplare în privinţa mâncării. După ce am mers mai multe ore, grija s-a transformat în siguranţă. Pe câmp nu se găsea absolut nimic care să se poată mânca. În schimb, prin satele pe care le străbăteam, toată lumea făcea pregătiri pentru duminică: pe mesele hanurilor se lăfăiau hălci de carne, în galantarele brutăriilor tronau pâini mari, plăcinte rumene care răspândeau un miros de unt topit. Când îmi aruncam ochii la ele, mi se umplea gura cu apă.

Mi-am zis că dacă nu mă mai gândesc întruna la groaznica foame am să sufăr mai puţin, aşa că am început să cânt; lumea care trecea pe drum, gătită de duminică, se uita mirată la băieţelul care păşea încetişor, cu bocceaua în mână, zbierând cât îl ţinea gura.

Cântecele nu m-au alinat multă vreme şi în curând gura mi s-a uscat, la foame s-a adăugat şi setea, dar aceasta era uşor de potolit, pentru că deseori întâlneam gârle mici care alergau spre mare. Am ales un loc curat, am îngenuncheat, am apropiat gura de suprafaţa apei şi am băut cât am băut, gândind, în mod greşit, că nu avea nicio importanţă dacă stomacul meu se umplea cu lichid sau cu ceva solid; mi-am adus aminte că în timpul unei febre de patru sau cinci zile nu mâncasem nimic, înghiţisem numai lichide şi nu-mi fusese foame.

După un sfert de oră eram lac de năduşeală, din pricina apei băute şi a soarelui. M-a cuprins o sfârşeală neobişnuită, mi s-a făcut rău şi abia am putut să mă târăsc până la umbra unui copac. Niciodată nu mă mai simţisem aşa de slăbit, urechile îmi vâjâiau, vedeam roşu înaintea ochilor; mă aflam lângă un sat, auzeam clopotele sunând de liturghie, dar de ce ajutor îmi puteau fi oamenii, când eu nu aveam nici măcar o para cu care să intru într-o brutărie!

Trebuia să plec mai departe, pentru că ţăranii cu care mă întâlneam se uitau la mine şi-şi şuşoteau; aş fi putut fi arestat ca vagabond, ar fi trebuit să spun încotro mergeam şi de unde veneam. Aş fi fost dus înapoi la unchiul meu. Gândul acesta mă îngrozea. Am pornit din nou la drum.

În timp ce mergeam, mi-am adus aminte de trei versuri pe care le învăţasem la domnul Bihorel:

Şi-a lăsat Natura copiii la nevoie?

Până şi păsărilor le dă hrană.

Şi tot Pământul e în grija ei de mamă.

Mi se părea că nu puteam valora mai puţin ca păsărelele care zburau din cracă în cracă, ciripind vesel. Repetam automat, de mult timp, aceste versuri care, când am ajuns în pădure, pentru mine erau un fel de muzică, mai degrabă un fel de marş decât o speranţă. Deodată

privirea mi-a fost atrasă de nişte bobiţe roşii care răsăreau din iarba de pe marginea şanţului încununat cu flori galbene de grozamă: erau fragi, fragi! Dintr-o săritură am trecut peste şanţul al cărui mal era încărcat cu poame, ca un răzor din grădină; pe sub copaci şi în luminişuri erau mii de fragi, formau un fel de covor roşu. De-atunci am mâncat mai mari şi mai frumoşi, dar niciodată mai gustoşi.

Visul meu era o bucată de pâine! Dar timpul mă grăbea. Trecuse de prânz, până la Port-Dieu mai aveam de parcurs cinci sau şase leghe şi simţeam că, pentru picioarele mele, aceste leghe aveau să fie cele mai lungi şi mai încet străbătute. De aceea n-am putut să-mi umplu batista, pe care o căptuşisem cu frunze de frasin, atât cât aş fi vrut.

Oboseala n-a întârziat să mă cuprindă şi, în loc să fac o jumătate de leghe fără oprire, mă odihneam la toate bornele kilometrice. Pesemne că oboseala aceasta era vădită, pentru că, în timp ce stăteam într-o rână sprijinit pe o bornă, am fost ajuns din urmă de un pescar ce mergea pe jos înaintea cailor.

— Iată un tânăr obosit, nu-i aşa? a zis el.

— Un pic, domnule, am răspuns eu.

— Se vede. Mergi departe?

— Mai am cinci leghe.

— Dacă mergi spre Port-Dieu, şi eu merg într-acolo. Pot să te duc în căruţă.

Momentul era hotărâtor. Mi-am adunat toată puterea şi curajul ce mai aveam şi i-am spus:

— N-am bani, dar dacă vreţi să primiţi drept plată nişte fragi, vi-i dau pe aceştia care i-am cules.

Şi am dezlegat batista.

— Miros plăcut. Aşadar, piciule, n-ai nicio para. Totuşi, urcă-te. O să vinzi fragii la hanul din Beau-Moulin şi din banii câştigaţi ai să-mi plăteşti un ţoi de rachiu.

La hanul din Beau-Moulin, pentru bieţii mei fragi am căpătat şase gologani.

— Acum, a zis el, după ce s-a încheiat târgul, să bem două ţoiuri.

Nu mai era cazul să mă sfiesc.

— Dacă nu vă supăraţi, i-am răspuns eu, aş prefera o bucată de pâine.

— Haide, bea, şi dacă-ţi este foame ai să ceri partea ta de pâine pe urmă, când voi face eu cinste.

Partea mea de pâine! N-am aşteptat să-mi spună de două ori.

În loc să sosesc la Port-Dieu pe seară, după cum crezusem, am sosit înainte de ora patru, cu alte cuvinte în momentul în care, mama fiind dusă la biserică, puteam intra în casă fără să mă vadă cineva şi să am tot timpul pentru a mă instala în baracă, unde mama nu intra aproape niciodată. Am regăsit baraca aşa cum o lăsasem, aşa cum era după moartea tatii, adică plină de năvoade şi de scule pentru pescuit. Sfarogite ca nişte vechi pânze de păianjen, păstrau şi acum mirosul de coajă de stejar şi de gudron. Am început să sărut năvoadele şi apoi am luat un maldăr din ele, cu care mi-am întocmit patul pentru noapte. După ce am terminat cu patul şi după ce am meşterit ferestruica ce dădea spre bucătărie, ca să mă uit fără să fiu văzut, m-am pus pe aşteptare.

Îmi făcusem socoteala fără să ţin seamă de oboseală, pentru că imediat ce m-am trântit pe pat am şi adormit. M-a trezit un zgomot de voci, fără îndoială că după mult timp, deoarece se făcuse noapte. Aplecată în faţa vetrei, mama sufla în nişte tăciuni. O mătuşă stătea aproape de ea, cu spatele rezemat de perete.

— Atunci, spunea aceasta, ai să te duci duminica viitoare.

— Da, mi-e tare dor şi vreau să-l văd ce mai face; în

scrisori nu se plânge, dar mi se pare că e necăjit.

— Poţi să spui orice vrei, dar eu în locul tău nu l-aş fi dat niciodată fratelui Simon.

— Trebuia să-l las să plece pe mare?

— Ei şi, la urma urmei!

— La urma urmei? Unde-i fiul tău cel mai mare?

Unde sunt fraţii noştri Fortune şi Maxim? Unde-i bietul meu bărbat? Unde-i bărbatul Françoisei? Priveşte în jurul nostru şi vezi câţi lipsesc. Ah! Marea!

— Mi-ar fi fost mai puţin frică de ea decât de Simon, pentru că ăsta nu-i om, e un sac cu bani.

— Tocmai asta nu mă lasă să dorm şi nu atât pentru cele ce ar putea îndura bietul băiat în acest moment, cât pentru ce poate deveni pe lângă un asemenea om. Ah! Dacă nu l-ar fi luat pe Romain pe cinci ani!

— Chiar dacă-i aşa, trebuie să-llaşi acolo?

— Dacă-l scot de la el, va voi să mă facă să-i plătesc o despăgubire, şi de unde s-o iau? În sfârşit, măcar îmi voi vedea băiatul.

— Sâmbătă seara am să-ţi aduc o ulcică cu unt să-i dai din partea mea. Pesemne că nu-i prea bine hrănit.

După ce a plecat mătuşa, mama şi-a pregătit masa de seară. Cum mai îmi amintea aroma cartofilor care se rumeneau în tigaie de zilele din trecut, de vremea când mă întorceam de la şcoală înfometat!

Mama s-a aşezat la masă şi am văzut-o drept în faţă, luminată de lumânare. Masa ei n-a durat mult. Biata mea măicuţă, parcă o văd şi azi, cu chipul ei frumos şi trist, dar atât de blând! În clipa aceea numai la mine se gândea şi după mine ofta, după mine care eram la trei paşi de ea, ţintuit în loc, ca de nişte lanţuri, de blestemata mea hotărâre.

Cu rânduiala şi curăţenia care-i erau obişnuite, a aşezat toate la locul lor, a spălat farfuria, a şters masa,

apoi a îngenuncheat în faţa icoanei din perete, a sfântului Romain şi a început să se roage.

De câte ori, amândoi, în acelaşi loc şi la aceeaşi oră, n-am rostit împreună aceeaşi rugăciune, cerând lui Dumnezeu să-locrotească pe tata.

Auzind acele cuvinte fierbinţi pe care amândoi le repetasem adesea, am îngenuncheat pe năvoade şi le-am şoptit încetişor. Dar de data aceasta pe buzele mamei nu mai era numele tatii, ci al meu.

Ah! De ce în clipa aceea n-am sărit lângă ea?

VIII. „FUGEAM DREPT ÎNAINTE, FĂRĂ SĂ ÎNTORC CAPUL”.

Am adormit plângând şi somnul mi-a fost mai puţin liniştit sub acoperişul părintesc, ca acela din noaptea trecută, petrecută în poiana de lângă Dol.

Mai înainte de răsăritul soarelui, de îndată ce am auzit valurile izbind în stâncă, am ieşit cu grijă din baracă.

În ajun, când sosisem pe la ora patru, mareea începea să coboare aşa că nivelul mării îmi arăta că în curând avea să se lumineze de ziuă şi nu voiam să fiu văzut de vreun vecin obişnuit să se scoale cu noaptea-n cap.

În planul meu de călătorie nu prevăzusem cât de greu îmi va veni să-mi părăsesc căminul părintesc, pentru că, ajuns la gardul de cătină care despărţea curtea noastră de câmp, m-am oprit fără să vreau şi m-am întors cu faţa spre casă. Inima îmi bătea să se spargă. Cocoşul cânta în coteţul găinilor şi câinii vecinilor, treziţi de zgomotul paşilor mei, lătrau cu furie. Auzeam cum zornăie lanţurile ori de câte ori le smuceau, ca să se năpustească spre mine. Începea să se crape de ziuă şi, în fâşia îngustă de lumină ce cobora din creasta ţărmului, casa noastră se profila întunecată.

Mi-am adus aminte de întreaga mea copilărie, începând din ziua în care începusem să-mi dau seama de

existenţa mea: nopţile în care tata, ca să-mi aline plânsul, îmi cânta şi mă plimba prin casă, primul pescăruş pe care l-am putut prinde viu şi care, cu aripa frântă, venea să mănânce din mâna mea, deşteptările pline de nelinişte ale mamei, în timpul nopţilor bântuite de furtuni şi rugăciunile mele în faţa lumânării cu flacără pâlpâitoare. Neliniştea, zbuciumul, din cauza cărora o văzusem de atâtea ori suferind şi pe care, după plecarea mea avea să le îndure încă o dată. N-ar fi fost o crimă s-o părăsesc?

Farul s-a stins, dar sub cerul încă întunecat marea părea luminoasă. Din hornurile caselor din sat se înălţau, drept în sus, coloane de fum galben şi până la mine ajungea bocănitul saboţilor pe caldarâmul străzilor: lumea se trezea.

Cu toate acestea, ghemuit în mijlocul tufelor de cătină, pe creasta taluzului, stăteam şovăitor, neliniştit, nefericit, nemulţumit de mine însumi şi mâhnit. Spiritul de aventură, speranţa nesigură că aş putea face avere fără să depind de nimeni, firea mea, ameţitorul destin necunoscut, toate astea mă atrăgeau spre câmp; obişnuinţa, sfiala vârstei, necazurile din ajun şi mai ales dorul de mama întăreau legăturile care mă ţineau ferecat de casă.

Clopotele au sunat pentru rugăciunea de dimineaţă şi, când s-a stins ultimul dangăt, mama a deschis uşa şi a apărut în prag, gata să plece la muncă. După ce am auzit portiţa închizându-se şi scârţâind, m-am sculat în picioare ca s-o urmăresc măcar cu privirea, dar n-am văzut decât boneta albă care se ivea din când în când printre ramuri, dincolo de gardul viu. Soarele se înălţase deasupra falezei şi acum lumina casa din plin; sub razele lui, muşchiul care fixa paiele acoperişului căpăta o frumoasă nuanţă de catifea verde şi din loc în loc se răsfăţau smocuri galbene de rujă. Vântul începea să sufle asupra mării şi aducea din larg, în aerul curat al dimineţii, un iz proaspăt şi sărat.

Am părăsit casa părintească tot aşa cum plecasem

din Dol: fugind.

Că plecasem era mare lucru, dar acum trebuia să şi ajung la destinaţie, şi asta era mai greu. Experienţa din cele două zile mă învăţase că drumurile mari nu prea erau prietenoase cu cei care nu aveau punga plină, şi grija mea cea mai mare era să-mi asigur hrana în timpul călătoriei.

Mi-am adus aminte de o vorbă pe care domnul Bihorel mi-o spusese deseori, că: „Marea hrăneşte pe om mai bine decât pământul”, şi socoteam ca pe malul ei să-mi caut cele de trebuinţă: stridii şi midii. Totuşi nu îndrăzneam să cobor imediat, de teamă să nu mă întâlnesc cu oameni din Port-Dieu care m-ar fi recunoscut. De-abia după ce m-am depărtat trei, sau patru leghe de-a lungul ţărmului, am avut curajul să cobor pe plajă ca să-mi caut ceva de mâncare.

N-am găsit stridii şi am fost nevoit să mă mulţumesc cu midiile care acopereau stâncile. După ce mi-am potolit niţel foamea, aş fi putut să-mi continui drumul, dar eram atât de fericit că revăzusem marea, încât am început să alerg pe nisip şi să scociorăsc prin crăpături.

O scândură de brad, pe care am găsit-o înţepenită între două pietre de granit, m-a făcut nespus de fericit. Am cioplit din ea o corabie. Cu cuţitul i-am dat forma unei nave şi în mijloc, dar puţin mai spre vârf, i-am dat o gaură, în care am înfipt o nuia de alun, pe care am făcut-o să stea drept cu ajutorul unor fire de rafie. Pe această nuia am legat alta în curmeziş şi apoi am întins pe ea batista, realizând astfel o minunată fregată, căreia i-am dat numele mamei mele şi pe care, în tot timpul cât a durat refluxul, cu pantalonii suflecaţi peste genunchi, am făcut-o să plutească pe un mare ochi de apă.

Seara m-a surprins cu această ocupaţie. Trebuia să-mi caut un adăpost pentru noapte şi l-am găsit într-o mică grotă, pe care marea o săpase în stâncă în timpul mareelor echinocţiului; apoi am adunat câteva braţe de iarbă de

mare uscată şi mi-am făcut pat din ele. Nu era un palat, dar era mai bun ca mlaştinile de la Dol; am dormit acolo tot aşa de bine ca într-o casă, călătorind toată noaptea cu fregata mea, în ţara visurilor. După un naufragiu într-o insulă, unde pâinile de şase livre şi costiţele atârnau de crăcile arborilor, ca merele în meri, am fost ales regele sălbaticilor. Mama a venit la mine şi a ajuns regină, iar când beam cidru dulce, supuşii noştri strigau: „Regele bea, regina bea!”

Foamea m-a trezit înainte de a se face ziuă, o foame care-mi chinuia stomacul, de mă sfârşea.

Ca să mă pot aproviziona cu midii, a trebuit să aştept ca fluxul să scadă, dar cu cât mâncam mai multe, cu atât mai mult mi se făcea foame. Am început să-mi spun că o bucată de pâine cu midii ar fi fost ceva minunat. Dar cum să-mi procur pâine?

Am demontat instalaţia de pe nava mea, mi-am pus vela în buzunar şi am părăsit adăpostul; aşa cum trebuie să procedeze orice bun călător, înainte de a părăsi grota i-am dat numele de „Grota regelui”.

În timp ce mergeam în lungul falezei, a început din nou să mă obsedeze bucata de pâine pe care aş fi vrut s-o mănânc, şi apoi, la un moment dat, obsesia a devenit chinuitoare. Aceasta era starea în care mă aflam când m-am apropiat de un sat, aşezat în amfiteatru, în apropiere de malul mării. M-am hotărât să-l străbat sperând că n-am să întâlnesc niciuna din cunoştinţele mele. Ajuns în piaţa de lângă biserică, n-am putut să mă împotrivesc ispitei de a mă opri în faţa unei brutării. În galantar se vedeau pâini mari, rumenite, şi prin uşa deschisă venea un iz plăcut de făină şi de plăcintă. Admiram acest tablou şi mă întrebam dacă magnetul din ochii mei ar fi fost în stare să atragă pâinile din galantar şi să le aducă la gura mea, când, în spatele meu, în piaţă, a izbucnit o gălăgie asurzitoare: tropăit de saboţi, învălmăşeală, ţipete. Ieşeau copiii de la

şcoală.

Cu fregata sub braţ şi bocceaua în mână, cu încălţămintea prăfuită şi cu părul ciufulit sub şapcă, pesemne că aveam înfăţişarea unui băieţel cam ciudat; oricum ar fi, imediat ce m-au zărit, copiii s-au grămădit în jurul meu. Primii sosiţi au chemat şi pe cei din urma lor şi în curând în jurul meu s-a format un cerc de copii care mă priveau ca pe un animal curios.

Fregata mea, mai bine-zis bucata de lemn pe care o cinstisem cu acest nume, părea că-i miră foarte mult. Se întrebau:

— Hei! Joseph, ce are sub braţ?

— Tu nu vezi că-i o scândură?

— Nu, e o caterincă.

— Caterincă! Aiurea! N-are şoricel.

N-are şoricel? Mă luau drept flaşnetar. M-am simţit jignit.

— E o fregată, am grăit cu demnitate şi în acelaşi timp am făcut câţiva paşi ca să ies din cercul care se strânsese în jurul meu.

— O fregată! Ce prost! Ia te uită ce mai marinar!

Strigătele lor m-au năucit, toţi râdeau şi ţopăiau în jurul meu.

Am vrut să mă strecor printre ei, dar am simţit că un băiat, cel mai îndrăzneţ, trăgea de fregată pe la spatele meu. În acelaşi timp un altul mi-a smuls şapca de pe cap şi numaidecât am văzut-o zburând în aer.

Şapca mea, şapca mea de sărbătoare! I-am înghiontit pe cei mai apropiaţi, am fugit după ea, am prins-o din zbor şi trântindu-mi-o pe cap, m-am întors spre ei cu pumnii încleştaţi, hotărât să mă răzbun.

Dar în acel moment din clopotniţă au izbucnit dangătele clopotelor şi toţi copiii s-au năpustit spre poartă târându-mă cu ei şi ţipând:

— Botezul! Botezul!

Naşul şi naşa ieşeau din biserică; abia trecuseră de pragul bisericii că naşul, care era un domn bogat, a şi vârât mâna într-o pungă mare, pe care o ducea un servitor ce mergea în urma lui, şi ne-a aruncat un pumn de bomboane. Copii s-au repezit grămadă asupra lor, dar, mai înainte ca ei să se ridice, naşul a reînceput împărţeala. De data aceasta n-a mai aruncat bomboane: pe caldarâm au început să zornăie şi să se rostogolească o mulţime de monezi**.** Am văzut una rostogolindu-se spre mine şi numaidecât am pus mâna pe ea. În timp ce stăteam aplecat, naşul a mai aruncat o dată şi am avut norocul să înhaţ o piesă de zece gologani. Cu toate că nu stătuse pe pământ decât o clipă şi alţi copii o văzuseră; furioşi că le scăpase, s-au repezit asupra mea, ţipând:

— Nu-i din satul nostru! N-are drept!

M-au călcat pe mâini ca să mă forţeze să dau drumul monezii, dar eu o strângeam şi mai tare. Din fericire, naşul nu-şi golise punga şi copiii m-au lăsat în pace, fugind după alte monezi.

Aveam doisprezece ani; am intrat în brutărie şi am cerut să mi se taie o livră de pâine; niciodată n-am auzit vreo melodie care să mi se pară mai plăcută ca aceea pe care o scotea coaja de pâine tăiată de cuţit. Tot muşcând cu poftă din bucata de pâine, m-am grăbit să ies din sat; gândurile de răzbunare îmi pieriseră, nu mai doream decât să scap de duşmani.

După aproape două ore de mers, am ajuns la un vechi corp de gardă părăsit de vameşi, unde am hotărât să-mi petrec noaptea. Auzisem deseori că bogăţia te face să-ţi pierzi somnul, şi aşa mi s-a întâmplat şi mie. Cu câteva maldăre de trifoi uscat, mi-am aranjat un pat minunat, dar am dormit foarte rău, chinuindu-mă să hotărăsc cum îmi voi folosi averea. Bucata de pâine pe care o plătisem pentru masa de seară mă costase trei gologani, astfel că

din toţi banii îmi mai rămăseseră nouă gologani. Era mai bine oare să trăiesc trei zile din comoara mea, sau s-o folosesc pentru a-mi cumpăra vreun obiect casnic cu care să-mi pot prepara mâncarea în timpul călătoriei? Aceasta a fost dubla întrebare care m-a necăjit toată noaptea. Dacă în ajun aş fi avut un vas în care să-mi fierb tot ce pescuiam, n-aş fi suferit de foame, aş fi mâncat tot felul de raci, dacă aş fi avut un voloc, nu mai mare ca jumătate din batista mea, aş fi prins în bălţi câţi creveţi aş fi vrut.

În sfârşit, dimineaţa, m-am hotărât ca, în primul sat pe care-l voi întâlni în drumul meu, să-mi cumpăr o cutie de chibrituri de un gologan, sfoară de trei gologani, iar de restul de bani o tingire de aluminiu, în care să-mi fierb ce aş fi pescuit. Cu toate astea, trebuie să spun că ceea m-a determinat să mă opresc la această înţeleaptă hotărâre nu a fost tocmai înţelepciunea, ci mai mult dorinţa de a avea sfoară. Pentru că, hotărât lucru, rafia nu era bună de odgoane pentru fregata mea. Şi cu sfoară de trei gologani aş fi putut să i le întocmesc uşor, iar cu ce-mi rămânea puteam împleti şi un voloc.

Mi-am cumpărat deci sfoară şi chibrituri, însă cu tingirea m-am lovit de o greutate pe care n-o prevăzusem: cea mai ieftină costa cincisprezece gologani. Din fericire, am zărit una aruncată într-un colţ, pentru că era atât de lovită încât, desigur, nu mai merita să fie reparată. Am întrebat dacă era de vânzare; ca să-mi arate bunăvoinţă, vânzătoarea a consimţit să mi-o vândă cu preţul de cinci gologani. În ziua aceea am făcut mai puţină alergătură ca în ajun, pentru că, imediat ce am găsit un loc potrivit, mi-am folosit timpul ca să-mi fac o undrea şi un cerc de lemn cu care am meşterit un mincioc. Treaba asta a fost o joacă pentru mine, întrucât eram obişnuit cu asemenea muncă de pe vremea când eram mititel. La masa de seară am avut plăcerea să mănânc creveţi, prinşi cu volocul meu şi fierţi în tingire, cu apă de mare, la un foc de găteje adunate din

hăţişuri.

Dar bucuriile nu vin toate în acelaşi timp; îmi stabilisem bucătăria pe plajă, lângă ţărmul stâncos, şi fumul se înălţa în aer în vălătuci mici. Asta a atras atenţia unui vameş, pe care l-am zărit cum se apleca să vadă de unde venea fumul. Dacă vameşul acesta m-ar fi întrebat ce căutam acolo şi m-ar fi arestat? M-a cuprins frica şi, ca să scap, în loc să merg pe marginea mării, am luat-o peste câmp, pe primul drum de care am dat.

Dacă peste câmp nu aveam a mă teme de vameşi, în schimb nu mai întâlneam cabanele lor în care să mă adăpostesc; trebuia să dorm sub cerul liber şi, ce era mai rău, nicăieri nu se zărea niciun pâlc de arbori; numai în depărtare, câteva stoguri de fân se profilau pe fondul roşcat al amurgului, ca nişte puncte negre. Eram nevoit să petrec o noapte ca în mlaştinile de lângă Dol. A fost mai puţin neplăcută decât mă aşteptam. Pe câmp am dat de nişte furci; le-am înfipt într-o căpiţă de fân şi, cu câteva braţe de lucerna îngrămădite în jur, mi-am făcut un adăpost bun împotriva vântului, un fel de culcuş înmiresmat. Teama de a fi surprins de oamenii care strângeau fânul m-a făcut să plec de cum s-a crăpat de ziuă, când m-a trezit ciripitul păsărelelor.

Desigur, vă daţi seama că nu foamea îmi stabilea ora de masă, ci refluxul; nu puteam prânzi sau cina decât atunci când marea se retrăgea şi puteam pescui. Pentru că fluxul avea loc cam pe la ora opt, n-am putut mânca nimic înainte de prânz, ba, mai mult, am fost nevoit să mă mulţumesc cu racii pe care i-am prins îndată ce nisipul a început să se ivească. De aceea, pentru ca pe viitor să nu mai fiu silit să rabd de foame, m-am hotărât să-mi fac provizii din timp şi, când am terminat de mâncat, m-am apucat să pescuiesc creveţi. Am prins o mare cantitate din acelea care la Paris se numesc creveţi roz, trei plătici destul de frumoase şi o solă.

Când mă înapoiam spre faleză, căutând un loc unde să-mi pot prepara mâncarea, m-am întâlnit cu o doamnă care se plimba cu două fetiţe, pe care le învăţa să caute scoici în nisip cu o lopăţică de lemn.

M-a oprit şi m-a întrebat:

— Ai avut noroc la pescuit?

Avea părul alb şi vocea mângâietoare. De patru zile, acestea erau primele cuvinte bune care mi se adresau; fetiţele erau blonde şi foarte drăguţe. Nu mi-a fost frică şi n-am fugit.

— Da doamnă, am răspuns eu şi am desfăcut minciocul în care mişunau creveţii.

— Vrei să-mi vinzi tot ce-ai pescuit? Cât ceri?

— Zece gologani, am zis eu la întâmplare.

— Zece gologani! Numai creveţii valorează pe puţin patruzeci. Băiete dragă, nu cunoşti preţul mărfii. Aşadar, nu eşti pescar?

— Nu, doamnă.

— Atunci fă bunătate şi primeşte această monedă de patruzeci de gologani pentru creveţi şi încă una pentru peşti.

În timp ce una din fetiţe răsturna creveţii în panerul ei, iar cealaltă lua peştii înşiraţi pe o sfoară, doamna mi-a pus în mână patru franci.

Patru franci! Abia îmi întorseseră spatele muşterii ei, că am şi început să joc ca un nebun pe nisip. Patru franci!

Casele unui sat se aflau doar la un sfert de leghe. Am pornit într-acolo, hotărât să-mi cumpăr o pâine de două livre. Nu-mi mai era frică nici de jandarmi, nici de vameşi, nici de pândari; dacă m-aş fi întâlnit cu vreunul şi m-ar fi întrebat ceva, i-aş fi arătat cei patru franci şi i-aş fi spus: „Lăsaţi-mă să trec, vedeţi bine că sunt bogat”.

N-am întâlnit nici jandarm, nici vameş, însă în schimb n-am dat nici de brutar. Am străbătut de două ori singura

stradă a satului: o cafenea, o băcănie, un han, dar nici urmă de brutărie.

Îmi trebuia pâine neapărat şi zornăitul monezilor din buzunar nu mă putea face să mă resemnez, să renunţ la pâine. Nu mai eram sfios ca înainte; pentru că stăpâna hanului era în pragul uşii, am îndrăznit s-o întreb unde locuia brutarul.

— Aici n-avem brutar, mi-a răspuns ea.

— Atunci, doamnă, vreţi să-mi vindeţi o livră de pâine?

— Noi nu vindem pâine, dar pot să-ţi dau să mănânci dacă ţi-e foame.

Prin uşa deschisă venea până la mine un miros de varză, auzeam cum fierbe oala pe foc. N-am mai putut rezista.

— Cât costă masa?

— Pentru o supă, varză cu slănină şi pâine, plus cidrul, treizeci de gologani.

Era groaznic de scump, dar, chiar dacă mi-ar fi cerut patru franci, tot aş fi intrat. M-a poftit într-o sală joasă şi mi-a pus pe masă o bucată de pâine care cântărea trei livre.

Bucata asta de pâine m-a pierdut. Slănina era grasă şi, în loc s-o mănânc cu ajutorul furculiţei, am întins-o pe felii de pâine făcând tartine, a căror grosime era singura lor calitate în ochii mei. Am înghiţit o primă felie, apoi a doua şi pe urmă a treia. Erau aşa de bune! Bucata de pâine se micşorase în mod considerabil. Am tăiat a patra felie, de data asta foarte mare, gândind că avea să fie cea din urmă. Dar când s-a terminat şi această felie, am văzut că mai aveam un pic de slănină: am pus mâna pe bucata de pâine rămasă şi n-am lăsat din ea decât o felioară. La urma urmei, era o ocazie unică şi trebuia să profit. Credeam că eram singur în sală, dar un zgomot nelămurit, nişte hohote

de râs, cuvinte rostite în şoaptă m-au făcut să întorc capul spre uşă; perdeaua geamului care dădea în bucătărie era trasă şi hangiţa, soţul ei şi o servitoare mă priveau râzând. Niciodată nu m-am simţit atât de stingherit. Hangiţa şi ceilalţi au venit în sală.

— A mâncat bine domnul? m-a întrebat hangiţa şi râsetele au reînceput.

Mă zoream să plec şi i-am dat o monedă de patruzeci de gologani.

— Pentru un om costă treizeci de gologani, mi-a spus hangiţa, dar pentru un căpitan, băiete, costă patruzeci de de gologani.

Şi nu mi-a mai dat restul. Trecusem pragul uşii, când hangiţa mă strigă:

— Vezi să nu plesneşti. Ar fi bine să nu mergi prea repede.

Cu tot sfatul ei, am luat-o la fugă ca un hoţ, şi numai la oarecare distanţă am încetinit paşii.

Mi-era ruşine că irosisem atât de mult pentru o singură masă, dar mi-era foarte bine; de când pornisem la drum, niciodată nu mă mai simţisem atât de curajos.

Sătul şi cu patruzeci de gologani în buzunar, lumea era a mea. M-am hotărât să părăsesc malul mării şi să urmăresc itinerarul pe care mi-l stabilisem la început, prin Calvados.

Numai că în calea mea se ivea o dificultate. Unde mă aflam? Mi-aminteam foarte bine conturul departamentului La Manche şi ştiam că, deoarece avea un vârf al ţărmului înfipt în mare, dacă nu voiam să merg de-a lungul litoralului, trebuia să mă îndrept spre răsărit; dar drumul pe care porneam m-ar fi dus la Isigny, sau la Vire? La Isigny dădeam din nou de litoral şi aş fi putut pescui, dar la Vire m-aş fi aflat în mijlocul câmpului şi, după ce aş fi cheltuit cei patruzeci de gologani pe care-i mai aveam, nu

aş mai fi putut spera să-mi refac provizia cu de-ale gurii.

Situaţia era din cele mai grave.

După ce am cumpănit îndelung, m-am hotărât să merg la întâmplare. Şi întorcându-mă cu spatele la mare, am pornit pe primul drum care mi-a ieşit în cale. Mi-am pus toată nădejdea în bornele kilometrice. N-a trecut mult şi am zărit una pe care se putea citi: „Quetteville – trei kilometri”. Aveam deci de făcut trei kilometri până la Quetteville, unde m-aş fi putut hotărî. La intrarea in Quetteville, la colţul unui perete, am dat de o plăcuţă indicatoare, de culoare albastră, pe care era scris cu litere albe: „Drumul departamental No. 9 de la Quetteville la Galianiere, 5 kilometri”. Pentru că nu-mi aminteam să fi văzut acele două nume pe hartă, am rămas nedumerit. Unde mă aflam? Eram pierdut!

Am străbătut satul şi, când am ajuns destul de departe ca să nu mă mai tem de curioşi, m-am aşezat pe treptele unei frumoase troiţe de granit, care era construită la răscrucea a patru drumuri, în vârful unui gorgan, de unde, de jur-împrejur, puteai cuprinde cu ochii întinse şesuri împădurite, din mijlocul cărora se înălţa, ici şi colo, câte o clopotniţă de piatră; în spate se întindea linia orizontului unde marea se unea cu cerul. Mersesem din zori fără oprire, aşa că soarele şi căldura m-au huruit. Mi-am sprijinit coatele pe o treaptă a troiţei, ca să pot reflecta mai bine, şi am adormit.

Când m-am trezit, doi ochi erau fixaţi asupra mea şi în acelaşi timp am auzit o voce spunându-mi:

„Nu te mişca”.

Bineînţeles că n-am ţinut seamă de aceste vorbe şi, sculându-mă, cercetam cu privirea pe unde aş fi putut să fug.

Vocea, care la primele cuvinte mi se păruse destul de binevoitoare, a căpătat un accent de nerăbdare.

— Măi băiete, nu te mişca, te încadrezi bine în acest peisaj; dacă vrei să te aşezi în aceeaşi poziţie şi dacă stai aşa, îţi dau zece gologani.

Mi-am reluat poziţia. Cel care îmi vorbise nu părea că vrea să mă aresteze. Era un tânăr voinic, care purta pe cap o pălărie de fetru moale şi era îmbrăcat cu un costum de catifea cenuşie; stătea pe o grămadă de pietre, cu un carton pe genunchi. Am înţeles că-mi desena portretul, sau, mai exact, că desena peisajul cu troiţa, întrucât spusese că mă încadram bine în peisaj.

— Nu-i nevoie să închizi ochii şi nici gura, mi-a spus el după ce-mi reluasem poziţia. Cum se numeşte ţinutul ăsta?

— Nu ştiu.

— Nu eşti de pe meleagurile astea? Dar nici spoitor de tingiri nu eşti, nu-i aşa?

Nu m-am putut opri să nu râd.

— Aş vrea să nu mai râzi. Dacă nu eşti spoitor, atunci ce-i cu tinichelele alea de bucătărie pe care le cari în spate?

Întrebările începeau să curgă, dar domnul acela părea să fie cel mai bun om din lume, mă simţeam atras spre el şi nu-mi era teamă să-i răspund. I-am spus adevărul: că mă duceam la Havre, că în tingire îmi găteam mâncarea, că eram de opt zile pe drum şi că aveam patruzeci de gologani în buzunar.

— Nu-ţi este teamă că ai putea fi ucis, dacă îmi mărturiseşti că ai atâţia bani la tine? Straşnic băiat mai eşti! Prin urmare nu crezi în bandiţi?

Am început din nou să râd.

În timp ce desena, continua să-mi pună întrebări şi, fără să-mi dau seama, am ajuns să-i spun cum trăisem de când pornisem la drum.

— Măi băiete, poţi să te lauzi că nu eşti la fel ca alţii;

ai început cu o prostie, este adevărat, dar până la urmă te-ai descurcat destul de bine. Îmi plac băieţii de felul tău. Vrei să fim prieteni? Iată ce-ţi propun. Şi eu merg la Havre, dar fără să mă grăbesc. Poate că voi ajunge acolo doar într-o lună, şi asta va depinde de regiunile prin care voi trece. Dacă îmi vor plăcea, mă voi opri să lucrez, dar dacă nu mă vor atrage, voi pleca mai departe. Vrei să mergi cu mine? Tu ai să-mi duci rucsacul, iar eu îţi voi plăti mâncarea şi dormitul.

A doua zi i-am istorisit povestea mea, aşa cum o cunoaşteţi.

După ce am terminat, mi-a spus: „Ai să faci cum vrei şi, cu toate că eşti prea tânăr, poate că ai dreptate, ţinând seama de viaţa pe care ai dus-o la unchiul tău. Dar nu ai dreptul s-o mâhneşti pe mama ta. Prin ce suferinţe şi nelinişti o fi trecut de opt zile, de când unchiul tău a anunţat-o de fuga ta! Fără îndoială că te crede mort. Caută în rucsacul meu ce-ţi trebuie pentru scris şi, în timp ce eu voi face schiţa acestei mori, ai să-i scrii mamei tale tot ce mi-ai povestit: cum ai fugit de la unchiul tău şi de ce, tot ce ţi s-a întâmplat de când ai plecat de la el. Şi ai să-i mai scrii că, din întâmplare – da, dintr-o întâmplare fericită – te-ai întâlnit cu un pictor care se numeşte Lucien Hardel, care te va călăuzi până la Havre, unde te va recomanda unui prieten al său care este armator, ca să fii îmbarcat pe o navă ce urmează să treacă oceanul. După ce vei termina scrisoarea, îţi vei simţi inima mai uşoară”.

Domnul Lucien Hardel avea dreptate. I-am scris mamei o scrisoare pe care am udat-o cu lacrimi, dar, după ce am terminat-o, m-am simţit cu conştiinţa împăcată.

Zilele pe care le-am petrecut împreună cu Lucien Hardel au fost cele mai frumoase din călătoria mea.

Mergeam drept înainte, fără un itinerar bine stabilit, oprindu-ne uneori câte o zi întreagă în faţa unui copac sau a unui peisaj pe care-l desena, iar alteori nu ne opream

deloc până seara. Îi duceam rucsacul care nu era prea greu şi care se încătărăma ca o raniţă de soldat; de multe ori, pe drum, îl lua el în spate, ca să mă lase să mă odihnesc. Eu eram însărcinat ca în fiecare dimineaţă să cumpăr tot ce ne trebuia: pâine, ouă răscoapte, o bucată de şuncă, şi să umplu o ploscă cu rachiu, pe care îl amestecam cu apă. Prânzeam pe marginea drumului, la umbra unui copac sau unde se nimerea, iar seara mâncam prin hanuri. Nu mai era cina mea cu raci, ci nişte supe calde şi bune; nu mai era nici fânul în loc de saltea, ci cearşafuri albe, curate, în care ne culcam dezbrăcaţi de haine.

Lucien Hardel a rămas surprins că nu descoperise în mine un ţăran neştiutor; aveam mai multe cunoştinţe ca el despre arbori, despre insecte şi ierburi, despre lumea aceea nesfârşit de mică pe care puţini oameni au cercetat-o.

Tot mergând astfel pe drumuri, la întâmplare, ajunsesem în apropiere de Mortain, care nu era în direcţia oraşului Havre, dar prea puţin îmi păsa, fiind sigur că aveam să ajung acolo şi că mă voi putea îmbarca pe unul din pacheboturile care făceau curse în Brazilia; nu mă mai interesa dacă câştigam sau pierdeam timp.

N-aş fi putut spune că regiunea Mortain era cantonul cel mai normand, dar era cel mai pitoresc din întreaga Normandie. Păduri de brazi, stânci prăbuşite, dealuri surpate, trecători întunecate, ape spumegânde ce curg prin păduri sau cad în cascade, în sfârşit o verdeaţă de o intensitate şi de o prospeţime minunate fac ca această regiune să fie îndrăgită de pictori care găsesc aici, la fiecare pas, subiecte de studiu şi de peisaje gata aranjate de natură.

Fără să ne stabilim nicăieri, ne învârteam într-un cerc, cu centrul la Mortain, care se întindea până la Domfront, Sourdeval, Saint-Hilairedu-Harcouet şi Teilleul. În

timp ce Lucien Hardel lucra, eu pescuiam păstrăvi sau prindeam raci prin crăpături, pentru masa de seară.

Eram prea fericit şi fericirea nu putea dura, pentru că, altfel, ceea ce trebuia să fie o pedeapsă, ar fi fost o răsplată.

Într-o dimineaţă în care amândoi ne vedeam de treburile noastre, am văzut venind spre noi un jandarm. De departe avea o înfăţişare destul de caraghioasă şi cu siguranţă că nu fusese înrolat pentru eleganţa şi demnitatea ţinutei lui.

Foarte sensibil la tot ce ieşea în evidenţă la oameni şi lucruri, Lucien Hardel mi-a spus să mă uit la jandarm; în acelaşi timp, pe marginea studiului la care lucra, a schiţat în linii mari capul jandarmului.

Acesta se apropiase şi, văzând că-l examinam cu atenţie, şi-a potrivit tricornul pe părul roşcat, a tras în faţă garda sabiei şi a încetinit pasul, cu un aer de nobilă semeţie.

Creionul îi redase pe hârtie toate mişcările, realizând astfel o caricatură care mă făcu să râd din toată inima. Asta nu i-a plăcut deloc jandarmului, care a înaintat spre noi şi ne-a spus:

— Scuzaţi, v-aţi chiorât destul la mine; drept urmare, acum aş vrea să-mi arătaţi legitimaţia.

— Foarte bine, jandarmule, a răspuns Lucien Hardel punând desenul în mapă, nu te jena; eu m-am chiorât la dumneata, chiorăşte-te şi dumneata la mine, ca să fim chit.

— Fără multă vorbă, înţelegeţi odată, eu legitimaţia v-o cer! Asta-i datoria şi slujba mea, să vă cer legitimaţia, pentru că v-am prins vagabondând pe drumul mare.

Fără să răspundă jandarmul, Lucien Hardel se întoarse spre mine:

— Romain, scoate legitimaţia din rucsac, vezi că este în buzunarul cu tutun, şi prezint-o politicos domnului.

Apoi, adresându-se jandarmului:

— Din respect faţă de funcţia dumitale, aş vrea să ţi-o prezint pe o tavă pe argint, dar, ştii, la drum nu ai tot ce-ţi trebuie şi tot din aceeaşi cauză Romain nu are mănuşi; dar pentru că nici dumneata nu ai, suntem chit încă o dată.

Jandarmul înţelese că discursul acesta atât de politicos, pe care la început îl ascultase cu un soi de încântare, era o bătaie de joc; se înroşi, îşi muşcă buzele, îşi înfundă tricornul pe cap şi, ca să pară mai important, începu să citească:

— „Noi, cutare, invităm autorităţile civile şi militare să lase să treacă şi să circule nestânjenit pe domnul… hm… hm… domnul Har… domnul Hardel, Lu… Luci… Lucien, de profesiune…” Aici, încurcat, a făcut o pauză mai mare, apoi, deodată, ca şi cum şi-ar fi luat avânt: „… de profesiune pic… «*pictăr* pasajist»”.

Mai bombăni câteva cuvinte printre dinţi şi îmi înapoie legitimaţia:

— E în regulă! rosti el băţos.

În momentul în care ne întorcea spatele, grăbit desigur să pună capăt conversaţiei care îl stingherea, Lucien Hardel, rău inspirat, îl opri:

— Pardon, domnule, aţi uitat ce este mai important în legitimaţia mea, singurul lucru pentru care am plătit doi franci fără să crâcnesc.

— Adică ce?

— Adică ajutorul şi protecţia ce-mi datoraţi.

— Şi?

— Vrei să fii bun să-mi spui în ce calitate sunt autorizat să circul pe drumul mare?

— În calitatea arătată în legitimaţie.

— Aşadar, în calitate de… „*pictăr* pasajist”.

— Fără îndoială, pentru că aceasta este meseria dumitale.

— Fii bun, te rog, ai putea să-mi spui ce-mi este permis şi ce-mi este interzis?

— Asta-i! O să te învăţ eu care ţi-e meseria?

— Nu meseria mea, ci aceea de „*pictăr* pasajist”. Înţelege-mă bine, pentru jandarmerie sunt ori nu „*Pictăr* pasajist”? Nu e aşa? Sunt, ori nu sunt?

— Deh!… Eşti.

— Bun. Să zicem că, la două leghe de aici, mă întâlnesc cu unul din camarazii dumitale care-mi cere legitimaţia; tocmai atunci sunt pe cale să fac ceva ce nu se cade în meseria mea de „*pictăr* pasajist”, şi el mă arestează.

— Legal.

— Trebuie deci să ştiu ce-mi este permis şi ce-mi este interzis.

Pe faţa bietului jandarm curgeau picături mari de năduşeală; vedea că-şi bate joc de el şi începea să-şi dea seama că spusese o prostie. Până la urmă s-a înfuriat.

— O să mai insulţi mult timp autorităţile, dumneata, ăl cu barbă mare? Gata! Nicio vorbă! Din moment ce meseria dumitale nu-i meseria dumitale, înseamnă că nu e limpede, şi pentru că nu e limpede, te arestez. Hai la primar, să stai de vorbă cu el. Şi ăla de colo – mă arătă cu degetul – care nu e trecut în legitimaţie, o să vedem noi ce-i cu el. Executarea!

— Aşadar mă arestezi în calitate de „*pictăr* pasajist”?

— Te arestez pentru că te arestez. Sunt dator să-ţi dau socoteală? Haide! Executarea! Sau vrei să te înşfac?

— Bine, să mergem. Dacă domnul primar e tot de ţeapa dumitale, azi am câştigat ceva. Haide, Romain, ia rucsacul. Hei, jandarmule!

— Ce mai e?

— Leagă-mi mâinile şi scoate sabia; dacă e vorba de arestare, barem să fie de clasa întâi.

Nu mă gândeam deloc să împărtăşesc această veselie. Mi se părea că Lucien Hardel ar fi făcut mai bine să tacă.

„Şi ăla de colo, o să vedem noi ce-i cu el”, spusese jandarmul. Aceste cuvinte îmi ţiuiau în urechi.

Aveam să fiu căutat, prins şi cu siguranţă trimis la unchiul meu.

Lucien Hardel mergea cântând:

Bietul prizonier

La spânzurătoare era dus...

Jandarmul era la un pas în urma lui, iar eu veneam după ei, la patru sau cinci paşi. De sat ne despărţea o jumătate de leghe şi, înainte de a ajunge acolo, trebuia să trecem printr-o pădure. Întâmplarea făcea ca drumul să fie drept şi să nu se vadă venind niciun om. Abia făcusem o sută de metri prin pădure că, cedând gândului care-mi chinuia mintea, din cauza spaimelor mele, m-am hotărât. Era mai bine să mi se întâmple orice altceva, decât să fiu recunoscut şi trimis înapoi la Dol. Nu luasem rucsacul în spinare, îl duceam în mână; pe nesimţite am încetinit mersul şi apoi, după ce am aruncat rucsacul, dintr-o săritură am trecut peste şanţ.

La zgomotul făcut de rucsac în cădere, jandarmul s-a întors, dar eu şi intrasem în pădure.

— Stai pe loc! a strigat el.

— Nu-ţi fie frică, îmi strigă Lucien Hardel, o să râdem un pic.

Am răspuns numai atât: „Unchiul!” şi „Adio!” Şi am intrat în lăstăriş. Mă va urmări, nu mă va urmări? Fugeam drept înainte, fără să întorc capul şi fără să-mi pese de crengile care-mi biciuiau obrajii, de mărăcinii care mă înţepau. Alergam atât de nebuneşte, că n-am băgat de seamă groapa care mi-a apărut în faţă; am simţit doar că-mi fuge pământul de sub picioare şi că mă rostogolesc în

adânc; am stat întins acolo nu pentru că aş fi fost rănit, ci pentru că deasupra mea era un desiş format din buruieni şi mărăcini, prin care cerul nu se mai vedea. Mă călăuzea instinctul sălbăticiunii hăituite de câini: lipit de pământ, făcându-mă cât mai mic, nici nu mai respiram, eram cu urechile la pândă. Am auzit doar ciripitul păsărelelor speriate şi nisipul care, răscolit de mine, curgea încet în jurul meu, ca într-o clepsidră uriaşă.

Doar când am fost sigur că nu eram urmărit am început să mă gândesc la situaţia mea.

Iată cum judecam: Lucien Hardel fiind reţinut la primărie, jandarmul avea să-şi înştiinţeze camarazii şi toţi aveau să pornească în urmărirea mea. Dacă nu voiam să fiu prins, trebuia să plec numaidecât, ca să capăt un avans asupra lor. Nu mi-a venit ideea că primarul ar fi putut să aranjeze situaţia. Ca să nu fiu prins de jandarmi şi trimis la Dol, cred că aş fi fost în stare să trec chiar prin foc. Neîndoielnic, în sufletul meu, îi ceream iertare lui Lucien Hardel pentru că-lpărăsisem, dar despărţirea noastră nu fusese oare pricinuită de caraghioslâcurile lui fără rost?

IX. „BIETELE MELE HAINE”.

După două ore ajunsesem în dreptul primelor case din Sourdeval, dar, de frică să nu atrag atenţia, n-am trecut prin sat, ci l-am ocolit în aşa fel ca să ies la drumul care ducea la Vire.

Mersul îmi potolise însufleţirea, dar nu eram liniştit în privinţa greutăţilor pe care aveam să le întâmpin până la Honfleur; nu mai aveam tingirea, căci micul meu bagaj rămăsese la Mortain. Adăugaţi faptul că vedeam jandarmi pretutindeni, că orice pălărie sau chiar bonetă de bumbac care se ivea în depărtare, închipuirea mea neliniştită le transforma imediat în tricornuri. În nici trei leghe cât străbătusem, părăsisem şoseaua de mai mult de zece ori, ca să mă ascund în lanurile de grâu sau în mărăcinişul din şanţuri. Când am sărit într-unul din aceste şanţuri, mi s-a

părut că am auzit un zornăit cristalin, ca şi cum s-ar fi ciocnit nişte monezi. Am băgat mâna în buzunar şi, într-adevăr, am dat de nişte gologani, adică vreo şase, pe lângă care, ceea ce era şi mai bine, se găseau încă două piese de câte patruzeci de gologani. În ajun cumpărasem tutun pentru pictorul meu şi monezile găsite în buzunar erau restul care mi se dăduse la cinci franci. Aveam dreptul să le păstrez? Cum să i le înapoiez? Mi-am jurat să-i plătesc datoria îndată ce-mi va fi cu putinţă.

În a treia zi, după ce trecusem de Harcourt, am ajuns într-o pădure mare, care se numea pădurea Cinglais, şi căldura, cu toate că era încă dimineaţă, era atât de înăbuşitoare, că nu am mai putut aştepta să se facă ora prânzului ca să trag un pui de somn. Am înaintat adânc în pădure, sperând să dau de răcoare. În cel mai nepătruns desiş, ca şi pe şosea, aerul era încins, nu se auzea niciun foşnet de frunze, niciun ciripit de păsărele, pretutindeni domnea o tăcere grea, care te-ar fi făcut să crezi că zâna *Frumoasei din Pădurea Adormită* ar fi trecut pe acolo şi ar fi atins cu bagheta ei vrăjită cerul, animalele şi plantele. Numai insectele scăpaseră de această nemişcare universală; unele mişunau prin buruieni, iar altele, luminate de razele soarelui, se strecurau pieziş pe sub copaci; roiuri de musculiţe zburau în vârtej cu un bâzâit surd, ca şi cum căldura le-ar fi înviorat.

Nici nu mă aşezasem bine la rădăcina unui fag, că am şi adormit cu capul pe braţ. M-a trezit o durere ascuţită la gât; am dus mâna la înţepătură şi am prins o furnică mare, roşie, dar în acelaşi timp am simţit o altă înţepătură la picior, apoi altele pe piept şi altele, nesfârşit de multe, în toate părţile corpului. M-am dezbrăcat repede şi, când mi-am scuturat hainele, a căzut din ele un întreg furnicar. Cu asta însă nu m-am vindecat de înţepăturile pe care mi le făcuseră blestematele jivine. Fără îndoială că, aşa cum fac ţânţarii, îşi lăsaseră veninul în răni, pentru că numaidecât

am fost chinuit de o mâncărime groaznică. Bineînţeles, cu cât mă scărpinam mai mult, cu atât creştea durerea şi după o oră toate unghiile îmi erau pline de sânge.

Mi se părea că de-aş fi putut să ies din pădure aş fi suferit mai puţin, dar drumul se lungea, se lungea întruna, şi de ambele lui părţi se înălţau mereu numai copaci şi domnea aceeaşi temperatură de cuptor. În sfârşit, din vârful unei coaste, am zărit înaintea mea o gârlă mică ce şerpuia printre copaci. În zece minute am ajuns pe malul ei şi în câteva secunde m-am dezbrăcat şi m-am aruncat în apă.

Atât de plăcută era răcoarea apei, că aş fi stat ore întregi în ea; când deodată m-am auzit strigat de un glas care venea chiar din locul unde-mi lăsasem hainele.

— Ah, banditule, te-am prins scăldându-te şi de data asta ai să-ţi cauţi hainele la primărie!

Hainele mele! Hainele mele la primărie! Adică eu eram aici, şi hainele dincolo. Nu-mi venea să-mi cred urechilor…

Mă uitam zăpăcit la cel care îmi vorbea: era un omuleţ scund şi rotofei, care sta la marginea drumului şi mă ameninţa cu pumnul; în mijlocul pieptului său, pe o bluză de lână cenuşie, strălucea o placă galbenă, ca de aur.

Omuleţul nu-şi pierdea vremea. Îşi înfăptui imediat ameninţarea.

S-a aplecat, a pus mâna pe bietele mele haine şi le-a răsucit una peste alta, în chip de pachet. Am început să strig:

— Domnule! Domnule!

— În regulă. Vino la primărie, mi-a răspuns el.

Am vrut să ies din apă, să fug după el şi să-l rog, dar frica de placa galbenă şi ruşinea pentru goliciunea mea m-au oprit. Un pândar! Un om cu sabie care te poate băga la închisoare! Ce i-aş fi putut spune dacă mi-ar fi pus

întrebări?

Cu pachetul de haine la subsuoară, omul mă ameninţă cu mâna şi-mi spuse:

— Ai să dai explicaţii la primărie. Şi a plecat.

Am ieşit ruşinat pe mal şi m-am ascuns printre trestiile ale căror frunze lungi şi mlădioase s-au încovoiat peste mine şi m-au pus la adăpost de priviri şi de cercetări.

N-a trebuit să reflectez prea mult ca să-mi dau seama că situaţia mea nu era deloc plăcută. Cum să mă duc după haine la primărie? Unde naiba era primăria aia? Cum să merg despuiat pe drum şi pe străzi?

Era cazul să-l imit pe Robinson, însă în viaţă nu te descurci aşa de repede ca în cărţi.

De data aceasta m-am simţit pierdut, distrus, fără voinţă, fără putere, năpădit de o deznădejde covârşitoare.

Am plâns vreme îndelungată; frigul m-a cuprins pe nesimţite şi am început să dârdâi.

Între timp orele treceau şi nu-mi venea în minte niciun mijloc prin care să scap din situaţia în care mă aflam. Soarele începea să coboare. În curând avea să vină noaptea, însă nu aveam de petrecut o noapte obişnuită sub cerul liber, cu hainele pe mine, la adăpostul unui stog de fân. Ce puteam face, gol de-a binelea, pe plaja aceea nisipoasă? Apa care curgea fără încetare prin faţa ochilor mei m-a ameţit; mi se părea că văd de pe acum spurcatele jivine ale nopţii.

Soarele mai avea de stat pe cer doar o oră, când am auzit pe drum un huruit de căruţe ce păreau că vin una după alta şi care, deodată, a încetat: se opriseră chiar în dreptul meu. Din ascunzătoarea mea puteam vedea tot drumul, însă după zornăitul de lanţuri şi de fiare am înţeles că se deshămau caii. Deodată izbucni un mormăit, un muget sau un fel de urlet pe care nu-l cunoşteam; ceva mai nervos ca nechezatul unui cal şi mai puternic ca

răgetul unui măgar; păsările cocoţate prin tufişuri şi-au luat zborul piuind; un şobolan s-a năpustit între picioarele mele şi s-a ghemuit într-o gaură, pe a cărei intrare călcasem.

După câteva minute mi s-a părut că aud paşi pe mal. Nu mă înşelam.

— Am o găină, a rostit cineva.

— Unde ai prins-o?

— Am înhăţat-o pe drum, ca pe un peşte din apă, cu o piatră la sfârcul biciului meu; ce mai cotcodăceau celelalte!

— Trebuie s-o frigem.

— Dacă ne vede Iedu, o să ne-o ciordească şi o să ne alegem doar cu oasele.

Dialogul acesta nu avea nimic încurajator, dar tocmai din cauza asta mi-a dat o îndrăzneală deznădăjduită, pe care n-aş fi avut-o faţă de nişte oameni cinstiţi.

M-am agăţat cu ambele mâini de mai şi, scoţând capul printre tulpinile de hamei, m-am înălţat ca să pot privi pe câmpie.

Cei doi interlocutori, pe care, după vocile răguşite şi dogite, îi luasem drept oameni mari, erau doi copii cam de vârsta mea. Asta mi-a mărit curajul. M-am mai săltat puţin. Mă hotărâsem.

— V-aş ruga… am îngăimat eu.

Ei s-au întors, au stat o clipă fără să vadă de unde venea vocea, pentru că numai capul îmi ieşea din frunziş şi, surprinşi, poate chiar speriaţi, nu ştiau dacă trebuiau să înainteze sau s-o ia la fugă.

— Uite un cap, a zis unul, zărindu-mă.

— Un înecat, a zis celălalt.

— Neghiobule! N-auzi că vorbeşte?

În acelaşi moment am auzit dinspre drum un glas gros care striga:

— Puturoşilor, nu vreţi să smulgeţi iarbă?

M-am uitat şi am văzut trei harabale în şir, vopsite în galben şi roşu. Era o caravană de saltimbanci.

— Iedu! Iedu! strigară cei doi copii.

— Ce este?

— Un sălbatic! Hai să-lvezi. Zău! Iedu venea pe câmp.

— Unde vă e sălbaticul?

— Acolo, între frunze.

Toţi trei s-au apropiat de mine şi, după ce m-au privit, au izbucnit în hohote de râs.

— Ce limbă vorbeşte sălbaticul vostru? a întrebat cel care se numea Iedu.

— Franceza, domnule, am intervenit eu.

Şi le-am povestit întâmplarea mea, care li s-a părut mai nostimă decât mi se păruse mie. Râdeau să se prăpădească.

— Mă, Zeamă-lungă, a grăit Iedu, adresându-se unuia din cei doi băieţi, du-te şi-i caută o pereche de pantaloni şi o bluză.

În mai puţin de două minute Zeamă-lungă a şi venit înapoi; fără să pierd prea mult timp, m-am îmbrăcat şi am sărit pe mal.

— Acum să mergem la patron, a zis Iedu.

M-a condus spre prima haraba, în care m-am urcat pe o scăriţă de scânduri. Lângă o sobiţă pe care clocotea o cratiţă cu mâncare, am zărit un omuleţ slab şi sfrijit, iar lângă el o femeie atât de mare şi de mătăhăloasă, că m-am înspăimântat.

Am fost nevoit să-mi repet istorisirea, care din nou a fost întovărăşită de hohote de râs.

— Aşadar, mergeai la Havre ca să te îmbarci? m-a întrebat omuleţul.

— Da, domnule.

— Cu ce o să-mi plăteşti pantalonii şi bluza? După un moment de tăcere, mi-am făcut curaj şi i-am răspuns:

— Dacă vreţi, aş putea lucra la dumneavoastră.

— Ce ştii să faci? Ştii să te îndoi ca un acrobat?

— Nu.

— Ştii să cânţi din trompetă, din trombon sau să baţi toba?

— Nu.

— Atunci ce te-au învăţat? mi-a zis el. Băiete, educaţia ta a fost tare neglijată.

— Proastă achiziţie; e clădit la fel ca toată lumea, a zis femeia cea mare după ce m-a examinat din creştet până-n tălpi. Şi mai spune că vrea să lucreze cu alde noi.

A înălţat din umeri şi şi-a întors privirea de la mine, cu dispreţ. Ah! Dacă aş fi fost un monstru, dacă aş fi avut două capete, sau trei braţe… Dar, clădit la fel ca toată lumea, ce ocară!

— Ştii să îngrijeşti caii? m-a întrebat omuleţul fără să se tulbure.

— Da domnule, voi încerca.

— S-a făcut! începând de azi eşti angajat la menajeria contelui Lapolade, celebră, îndrăznesc să spun, atât prin frumuseţea animalelor de care dispune, cât şi prin curajul ilustrei Dielette, fiica noastră, care le-a îmblânzit. Du-te după Iedu care-ţi va arăta ce ai de făcut, şi după o oră întoarce-te la masă.

În situaţia mea, nu aveam de ales. Nu puteam face pe mofturosul. Am primit ca pe o binefacere ciudatul mijloc de existenţă ce mi se oferise.

X. „SALTIMBANC”.

Iată-mă aşadar saltimbanc, sau, mai bine-zis, ca să nu mă laud, rândaş la caii caravanei domnului conte de Lapolade.

Patronul meu nu era deloc un conte improvizat, aşa cum, pe bună dreptate, s-ar bănui; avea documente nobiliare perfect autentice, pe care le arăta bucuros în ocazii importante şi care îi dădeau dreptul să poarte acest titlu. Coborâse atât de jos, după o viaţă tulburată de toate viciile şi de toate patimile. Ca să-şi desăvârşească înjosirea, într-un moment de supremă deznădejde, luase în căsătorie pe mătăhăloasa femeie care mă primise atât de rău. Celebră în toate bâlciurile din Europa sub numele de „Giganta din Bordeaux”, cu toate că era născută în Auvergne, în tinereţe avusese o situaţie superioară în calitate de fenomen, cu alte cuvinte de femeie-uriaş. Un tablou o înfăţişa într-o rochie roz, cu piciorul butucănos, încălţat în ciorap alb, sprijinit cu delicateţe pe un scăunel; un alt tablou o arăta îmbrăcată cu un spenţer de catifea albastră, cu o floretă în mână, având drept adversar un brigadier de carabinieri mai scund ca ea, iar în josul tabloului se afla scris în litere de aur: „E rândul dumitale, domnule militar!”

Cu această meserie câştigase bani frumoşi, care îl ispitiseră pe Lapolade. Singura lui avere era talentul de „clănţău”, însă acest talent era remarcabil şi niciunul din branşă nu era în stare să facă mai bine ca el, la intrare, o reclamă mai atrăgătoare; reputaţia lui era egală cu a lui Mangin şi a lui Turquetin. Giganta din Bordeaux se asociase cu el şi perechea asta frumoasă cumpărase o menajerie, care în primii ani rivalizase cu cea a vestitului Huguet din Marsilia. Dar partea lui tare era în acelaşi timp şi slăbiciunea lui: gura îl costa mult, pentru că era beţiv şi mâncăcios.

Câteva animale rău îngrijite şi cu atât mai prost hrănite muriseră, iar altele fuseseră vândute. În momentul intrării mele în trupă, menajeria se compunea dintr-un leu bătrân, două hiene, un şarpe şi un cal savant, care ziua trăgea harabaua şi seara spunea care din cei prezenţi era

mai prost.

În timpul mesei de seară am făcut cunoştinţă cu personalul uman; în afară de doamna şi domnul Lapolade, se compunea din clovnul cu numele de Iedu, din Zeamă-lungă, apoi celălalt băiat pe care îl văzusem deja şi căruia îi spuneau Zburlitu, din cei doi nemţi, Hermann, care cânta din clarinet şi toboşarul Carolus şi, în sfârşit, ilustra Dielette care era o fetiţă de unsprezece sau doisprezece ani, plăpândă şi nervoasă în aparenţă, cu ochi mari de un albastru deschis.

Cu toate că eram un simplu rândaş, am fost primit la masa acestor personaje de seamă.

Cuvântul „masă” nu e prea potrivit pentru obiectul pe care se puneau tacâmurile. Era o ladă din lemn alb, lungă şi lată, care avea o întreită întrebuinţare: înăuntru se păstrau costumele, la ora mesei se aranjau pe ea tacâmurile, iar noaptea, acoperită cu o saltea, servea de pat Dielettei. În dreptul acestei lăzi mai erau altele două, mai înguste, care serveau de bănci pentru trupă, întrucât numai doamna şi domnul Lapolade aveau scaune.

Mobilat în felul acesta, primul compartiment al harabalei avea o înfăţişare plăcută şi multe din locuinţele parizienilor nu au o sufragerie mai mare.

O uşă cu geam, în două canaturi, se deschidea spre platforma din afară, şi prin două ferestruici cu perdele roşii se zăreau copacii de pe marginea drumului.

A trebuit să-mi iau povestea de la început, ceea ce am şi făcut, însă fără să pomenesc numele unchiului şi al mamei, nici al adevăratului meu ţinut de baştină. Când am ajuns la întâmplarea cu jandarmul, Dielette mi-a spus că sunt un prostănac şi că în locul meu s-ar fi distrat de minune. Cei doi muzicanţi i-au aprobat grozăvia, nu prin vorbe, pentru că ei nu vorbeau niciodată, ci prin trei hohote de râs la unison, acel râs zgomotos caracteristic doar bavarezilor.

Când s-a terminat masa, pentru că nu se înnoptase de-a binelea, Lapolade a zis:

— Hai, copii, să profităm cât mai e lumină, să ne dezmorţim puţin, ca să nu ni se fleşcăiască muşchii.

Şi s-a instalat pe platforma harabalei, unde Dielette i-a adus pipa aprinsă, în timp ce Zburlitu şi Zeamă-lungă coborau pe iarba din marginea drumului o lădiţă cu capac. Apoi Zburlitu s-a dezbrăcat de bluză şi, după ce şi-a dezmorţit braţele şi picioarele, şi a scuturat din cap ca şi cum ar fi vrut să-l lepede, a ridicat capacul lădiţei, s-a ghemuit şi a dispărut în ea.

M-am minunat, deoarece lădiţa era atât de mica încât eu n-aş fi îndrăznit să bag în ea nici măcar un copil de un an.

Când a venit rândul lui Zeamă-lungă, cu toate sforţările lui, n-a putut intra în lădiţă şi Lapolade, de pe platforma unde se afla, l-a ars cu biciul peste umeri, zicând:

— Iar ai mâncat prea mult, mâine am să-ţi micşorez porţia.

Apoi, întorcându-se spre mine, grăi:

— Haide! E rândul tău acum.

— Să intru acolo? am zis eu.

— Nu încă, băiete, însă arată-mi ce poţi face; sări peste şanţul ăsta.

Şanţul era larg şi adânc, dar eu am sărit ceva mai departe decât era necesar. Lapolade a fost foarte mulţumit şi a zis că aveam să reuşesc la trapez.

Prima haraba era a patronilor, a doua a fiarelor, iar a treia servea de dormitor personalului şi de magazie pentru recuzită. Deoarece pentru mine nu exista pat, mi-au dat două braţe de fân, cu care mi-am făcut un culcuş pe jos.

Cu toate că acest culcuş era mai bun decât cele din nopţile precedente, am adormit foarte greu.

Luminile s-au stins, zgomotele au încetat şi în curând, în liniştea adâncă a serii, n-am mai auzit decât bocănitul cailor, care, priponiţi lângă harabale, întindeau boturile ca să smulgă firele de iarbă prăfuită de lângă ei. Din timp în timp, auzeam din menajerie respiraţia puternică a leului, ca o tânguire, ca şi cum tăcerea şi căldura acelei nopţi de vară i-ar fi amintit de pustiurile africane, iar alteori îl auzeam cum îşi lovea fără astâmpăr coastele cu coada, de parcă o licărire de curaj, iscată în voinţa lui adormită, i-ar fi vorbit de revoltă şi libertate.

El era captiv, într-o cuşcă bine închisă, iar eu eram liber. Un moment, m-am gândit să profit de ocazie ca să-mi continui drumul, dar trebuia să plec cu hainele date de Lapolade. Asta ar fi însemnat că le-am furat. Atunci, în adâncul conştiinţei, mi-am întărit obligaţia pe care mi-o luasem de a sluji pe noul stăpân. La urma urmei, el nu putea fi mai rău ca unchiul meu, şi în ziua în care aveam să-i achit prin muncă ce-i datoram, aş fi fost liber.

Caravana mergea la Falaise, la bâlciul de la Guibray, şi acolo am văzut-o întâia oară pe Dielette intrând în cuşca leului şi l-am auzit pe Lapolade făcând reclamă.

Costumele au fost scoase din ladă şi Dielette a îmbrăcat, peste maiou, o rochie argintie cu fluturaşi aurii, iar pe cap şi-a pus o coroniţă de trandafiri. Tovarăşii mei Zburlitu şi Zeamă-lungă erau costumaţi ca draci roşii, iar cei doi nemţi în chip de lăncieri polonezi, cu panaşe care le cădeau peste ochi. Pe mine m-au machiat în negru, braţele până la coate şi capul până la piept; eu înfăţişam un sclav african adus din pustiu odată cu leul şi-mi era interzis să pronunţ vreo vorbă franţuzească. La toate interpelările, trebuia să mă mulţumesc să răspund printr-un zâmbet (care să lase să mi se vadă dinţii). Chiar mama, dacă m-ar fi văzut în această deghizare, nu m-ar fi recunoscut. Şi mai ales tocmai asta voise Lapolade, deoarece nu era sigur că în mulţime nu s-ar fi putut găsi cineva din ţinutul meu.

De două ore făceam un tămbălău în stare să scoată din fire şi un surd. Când Lapolade s-a ivit pe estradă, Iedu îşi sfârşise numărul, iar Dielette dansul cu Zeamă-lungă. Mulţimea pe care o distrasem se înghesuia în faţa estradei. Ochii mei erau orbiţi de albeaţa bonetelor de bumbac care acopereau capetele de normande întinse spre noi. Generalul a făcut un gest şi muzica a încetat.

Apoi, aplecându-se spre mine, mi-a întins ţigara pe care începuse s-o fumeze, zicând:

— Ţine-o până când voi termina de vorbit.

În timp ce-l priveam năuc, am primit o lovitură de picior pe la spate.

— Negriciosul ăsta s-a prostit! ţipă Iedu. Patronul îi oferă o ţigară şi el face nazuri.

Publicul a găsit gluma destul de nostimă şi a izbucnit în râs, aplaudând.

Până atunci nu fumasem, nu ştiam nici măcar dacă trebuia să trag fumul în piept sau să-l suflu, însă nu mai era vreme de dat explicaţii: în timp ce Iedu cu o mână îmi trăgea bărbia în jos, iar cu cealaltă mă trăgea de nas în sus, Lapolade mi-a vârât ţigara în gura deschisă. Cu siguranţă că schimonoselile mele erau foarte comice, întrucât ţăranii se prăpădeau de râs.

Generalul a ridicat pălăria cu panaş şi numaidecât s-a făcut linişte.

— Îl aveţi în faţa voastră, a zis el, pe celebrul Lapolade. Cine-i Lapolade? Şarlatanul ăsta în haine de general? Chiar el. Şi pentru ce, vă întrebaţi voi, un om atât de ilustru se îmbracă atât de caraghios? Ca să vă placă, domnii mei, şi pentru că voi toţi, care, luaţi în parte, sunteţi nişte oameni cumsecade, adunaţi la un loc, puteţi fi doar nişte nătărăi.

În mulţime s-a produs o mişcare de nemulţumire şi s-au auzit câteva şoapte.

Fără să-şi piardă prestanţa, Lapolade mi-a luat ţigara din gură, a tras câteva fumuri, apoi, spre marea mea desperare şi dezgust, mi-a pus-o din nou între buze şi a continuat:

— Hei! Domnu' de colo, da, da, ăl cu pană la pălărie şi cu nasul roşu, de ce tot şuşoteşti acolo? Pentru că ţi-am spus că acasă la tine eşti un om cumsecade, iar în această piaţă eşti un nătărău? Ei bine, îţi cer scuze: acasă la tine eşti un prefăcut, iar în această piaţă eşti un mare pungaş.

Mulţimea a fremătat de bucurie, apoi, când s-a potolit, Lapolade a reluat:

— Deci, dacă n-aş fi fost deghizat în general, în loc să fiţi toţi în faţa mea cu gura căscată şi cu ochii holbaţi la mine, v-aţi vedea de drum. Însă cu cunosc spectatorii şi ştiu cu ce fleacuri să-i atrag. M-am dus deci în Germania, i-am adus pe aceşti doi muzicanţi iluştri pe care îi vedeţi lângă mine, am angajat în trupa mea pe celebrul Zburlitu a cărui faimă vă este desigur cunoscută, pe Zeamă-lungă pe care-l vedeţi şi, în sfârşit, pe extraordinarul Iedu, despre care nu mai am nimic de adăugat, fiindcă l-aţi auzit chiar voi. Atunci vă opriţi, curiozitatea voastră este aţâţată şi vă întrebaţi: „Ce vrea să ne arate şi ăsta?" Haideţi, domnilor muzicanţi, cântaţi ceva!

Pălăvrăgeala asta pe care o mai schimba pe alocuri, după ţinut şi auditoriu, aş putea să v-o repet vorbă cu vorbă, pentru că o regăsesc întreagă şi acum în mintea mea. Este nemaipomenit cum anumite prostii se pot întipări în minte, în timp ce ideile bune se fixează atât de greu.

Cu toate acestea, în ziua aceea n-am auzit bine decât prima parte, pentru că fumul de tutun îmi întorsese maţele pe dos, şi când am intrat în baracă mă găseam într-o adevărată stare de ameţeală şi de prostire. Conform rolului care mi se atribuise, eram obligat să deschid cuştile în momentul în care Dielette trebuia să intre în ele.

Am văzut-o venind spre mine ca printr-o ceaţă: într-o mână ţinea biciul şi cu cealaltă trimitea sărutări publicului. Hienele se învârteau încet, stângaci, în cuştile lor, în timp ce leul, în cuşca lui, părea că doarme cu capul sprijinit pe labe.

— Deschide uşa, sclavule, a zis ea.

Şi Dielette a intrat. Leul nu s-a mişcat. Atunci ea l-a apucat cu ambele mânuţe de urechi şi l-a zgâlţâit din toată puterea, ca să-l facă să ridice capul. Tot nu s-a mişcat. A cuprins-o nerăbdarea şi l-a lovit cu biciul pe spinare. Ca împins de un resort, leul s-a ridicat pe labele din spate, dând drumul unui răget înfiorător, care m-a făcut să mă clatin pe picioare. Frica unindu-se cu greaţa care îmi chinuia stomacul şi cu ameţeala care mi-o dăduse tutunul, făcând să se învârtească toate în mine şi în jurul meu, mi s-a făcut rău şi am căzut leşinat la pământ.

Lapolade era un om iscusit, care ştia să profite de cele mai mici întâmplări.

— Observaţi cât de feroce este această fiară, dacă numai răgetul său a făcut să leşine pe un copil din ţara lui.

Starea mea proastă era atât de evidentă pentru toată lumea, încât publicul, asigurat că nu era vorba de o scenă pregătită dinainte, izbucni în aplauze îndelungate, în timp ce Iedu mă lua în braţe ca să mă arunce în dosul barăcii, ca pe un pachet de zdrenţe. În tot timpul reprezentaţiei, am stat acolo groaznic de bolnav, incapabil să fac o mişcare, dar dându-mi seama de tot ce se petrecea în jurul meu, de răgetele leului, de urletele hienelor şi de aplauzele publicului.

Pe urmă am auzit tropăitul mulţimii care ieşea, şi după câteva clipe m-am simţit tras de braţ. Era Dielette cu un pahar în mână.

— Ţine, bea asta, mi-a zis ea, este apă cu zahăr. Ai fost un prost că ţi-a fost frică pentru mine, dar nu-i nimic, eşti un băiat bun.

Erau primele cuvinte pe care mi le adresa de la intrarea mea în trupă, şi dovada aceasta de simpatie mi-a făcut bine; mi s-a părut că nu mai eram atât de singur. Zburlitu şi Zeamă-lungă se asociaseră ca să-mi joace toate renghiurile pe care le ştiau şi eram fericit că întâlnisem o prietenă.

A doua zi am vrut să-i mulţumesc, dar ea mi-a întors spatele fără să mă asculte, fără să-mi mai adreseze vreun cuvânt sau vreo privire. A trebuit să-mi revizuiesc părerile despre prietenie.

Apoi, pentru că începeam să mă satur de viaţa aceea în care ploua cu lovituri de picior şi fiindcă socoteam că, îngrijind caii, curăţind cuştile fiarelor în timpul zilei şi făcând pe negrul în timpul serilor, plătisem cu vârf şi îndesat păcătoşii pantaloni de pânză ca şi bluza care mi se dăduseră, m-am gândit să părăsesc caravana ca să-mi continui călătoria spre Havre.

Biată măicuţă! Te-am părăsit ca să vagabondez cu saltimbancii ăştia? Ah! Dacă m-ar vedea!

Dacă ar şti adevărul!

Anotimpul înainta: nopţile se făceau friguroase şi deseori zilele erau ploioase. În curând nu ar mai fi fost posibil să dormi pe câmp, sub stele. Trebuia să ne grăbim şi asta cu atât mai mult, cu cât plecând din Guibray, eram nevoiţi să coborâm spre Loire şi în felul acesta să ne depărtăm de Havre.

Cu toate acestea, pentru că nu voiam să pornesc la drum fără să fi luat măsuri de prevedere, am început să strâng toate cojile de pâine pe care le puteam economisi, şi în timpul liber să-mi încropesc nişte pantofi, tăind carâmbii unor ghete vechi. Planul îl stabilisem. Aveam de gând s-o şterg în prima noapte când caravana ar fi fost pe drum.

În ajunul zilei hotărâte pentru plecare, Dielette m-a surprins tocmai când lucram la pantofi.

— Vrei să fugi, a spus ea în şoaptă. Am făcut un gest ca s-o întrerup.

— Te pândesc de opt zile, continuă ea. Ai o provizie de pâine sub lada cu ovăz şi nu ai făcut-o degeaba, dar nu-ţi fie frică, n-am să te trădez şi, dacă vrei, voi fugi cu tine.

— Să-ţi părăseşti tatăl? i-am spus, cu tonul cuiva care ştie ce înseamnă să-ţi părăseşti părinţii…

— Tatăl meu! grăi ea. Oamenii aceia nu sunt nici tatăl, nici mama mea. Aici am putea fi surprinşi. Du-te şi aşteaptă-mă la fortificaţii, am să încerc să vin după tine. Dacă eşti băiat bun, mă vei ajuta şi te voi ajuta.

Am stat mai mult de două ore plimbându-mă prin şanţuri fără s-o văd venind, şi începusem să cred că a vrut să-şi bată joc de mine, când apăru.

— Vino să ne ascundem colo, între aluni, a zis ea, nu trebuie să fim văzuţi împreună, pentru că asta le-ar da de bănuit.

Am urmat-o, şi când ne-am înfundat între tufele dese de aluni şi de arini, bine ascunşi de toate privirile, s-a oprit.

— Mai întâi, spuse ea, trebuie să-ţi istorisesc povestea mea, aşa ai să înţelegi de ce vreau să fug.

Cu toate că eram de aceeaşi vârstă, când îmi vorbea, Dilette avea tonul autoritar pe care-l ia un om mare faţă de un copil şi nu înţelegeam prea bine cum se făcea că, fiind atât de sigură pe ea, avea nevoie de ajutorul cuiva atât de slab ca mine. Dar pentru că simţeam pentru ea o simpatie puternică şi, mai ales, pentru că era stăpână pe secretul meu, n-am protestat şi am intrat imediat în rolul de confident.

— Lapolade nu e tatăl meu, continuă ea; pe tata nu l-am cunoscut, murise pe când eram încă la doică. Mama era vânzătoare într-o mercerie la Paris, pe o stradă de lângă hale. Nu-mi mai aduc aminte nici de numele străzii

unde locuia. Tot ce-mi amintesc e că mama era o femeie tânără şi frumoasă, cu un păr blond, bogat şi lung, lung, atât de lung, încât dimineaţa, când eu şi fratele meu ne jucam în patul ei, puteam să ne ascundem sub el, ca într-un tufiş.

Mama ne iubea mult, ne săruta tot timpul şi nu ne bătea niciodată. Fratele meu era puţin mai mare ca mine şi se numea Eugene.

Pe strada noastră treceau multe căruţe; dimineaţa, pe caldarâm, erau grămezi de verze, de morcovi, de legume de tot felul şi din pragul uşii, peste drum, se vedea o biserică înaltă cu un frumos cadran aurit. Deasupra era un turn mic şi, pe acest turn, nişte şipci negre care se mişcau toată ziua dintr-o parte în alta. Când i-am vorbit despre asta, anul trecut, unui clovn din trupa lui Masson, care venea de la Paris, mi-a spus că biserica aceea era biserica Saint-Eustache şi că şipcile negre erau un telegraf.

Cum mama lucra toată ziua, nu ieşea cu noi aproape niciodată şi ne trimitea la plimbare cu o ucenică. Într-o zi – era vară pentru că era cald şi mult praf pe străzi – m-a dus la târgul de turtă dulce, un bâlci care se ţine la bariera Tronului; trebuie să fi auzit vorbindu-se despre el, de când eşti cu caravana.

Nu-mi aduc aminte de ce nu era şi fratele meu cu noi, dar el rămăsese acasă.

Era prima dată când vedeam saltimbanci şi asta mă distra grozav. Voiam să intru în toate barăcile, dar ucenica n-avea bani, iar eu nu aveam decât patru gologani, care-mi fuseseră daţi ca să-mi cumpăr prăjituri. Mi i-a luat şi am intrat într-o panoramă.

— Ce-i asta?

— Ce prostuţ eşti! Dacă nu ştii ce este o panoramă, atunci ce ştii? Mă rog, e o baracă unde se arată ceva neobişnuit, o femeie uriaşă, o focă savantă sau altceva.

În asta se arătau două foci într-un bazin. Nu ştiu cum s-a întâmplat, dar ucenica discuta cu omul de la panoramă care se uita stăruitor la mine, spunea că sunt foarte drăguţă. A ieşit împreună cu noi şi ne-am dus la o cârciumă, o bojdeucă întunecoasă în care nu se afla nicio persoană. Eu eram obosită, mi-era cald şi în timp ce ei beau vin îndulcit pe care-l luau dintr-un castron pentru salată, am adormit.

Când m-am trezit, era aproape noapte şi ucenica nu mai era acolo. L-am întrebat pe om unde era, iar el mi-a spus că, dacă voiam, puteam merge să ne întâlnim cu ea. L-am urmat. Trotuarele erau pline de lume, barăcile erau luminate şi toate fanfarele cântau.

Omul m-a luat de mână şi m-a târât după el, făcându-mă să merg foarte repede.

Curând am ieşit din mulţime; eram pe un drum foarte larg, mărginit pe fiecare parte de alei cu copaci.

Nu mai erau lumini aproape deloc şi doar ici-colo câteva case.

Începuse să-mi fie frică. Omul a simţit că mă lăsam trasă tot mai greu. A vrut să mă ia în braţe, dar am ţipat; nişte soldaţi care treceau s-au oprit.

— De ce strigi? mi-a grăit omul acela. Mergem la mama ta.

Am început să umblu iar; drumul mi se părea mult mai lung decât la venire şi nici nu-l recunoşteam.

Am trecut prin faţa unor ziduri întunecate şi a unei porţi mari, unde stăteau de santinelă nişte soldaţi, apoi am intrat într-o pădure care nu se mai sfârşea. Deodată m-a cuprins frica şi m-am oprit.

— Ai de gând să te mişti, blestemată mică, a spus omul cu o voce groasă, sau vrei să ai de-a face cu mine?

Nu trecea nimeni pe-acolo şi el mă smucea foarte tare; l-am urmat plângând. Deh! Înţelegi, n-aveam nici

cinci ani, nu eram prea curajoasă şi, în afară de asta, mă gândeam la mama.

Nu ştiu cât timp m-a făcut să merg, dar, când am zărit luminile unui sat, eram tare obosită. La intrare, într-o piaţă, lângă un gard de lemn, erau nişte harabale de saltimbanci şi am intrat într-una din ele. Acolo am fost primiţi de o femeie fără picioare, care bea rachiu. Bărbatul i-a vorbit în şoaptă la ureche şi amândoi m-au privit cu atenţie.

— Cum de n-ai văzut, a zis femeia, că are un semn pe obraz! Acest semn era ca o mică coacăză roz; acum e o gropiţă.

— Basta, a zis omul, o să-l facem să dispară. M-a cuprins iar frica şi am întrebat unde era mama.

— O să vină mâine dimineaţă, inimioara mea, a spus femeia, azi trebuie să fii cuminte şi să te culci.

— Poate că-i e foame, a spus bărbatul.

— Bine, o să-i dăm să mănânce drăguţei ăsteia. Abia atunci am observat că femeia n-avea picioare şi că mergea răsucindu-se şi sprijinindu-se în mâini. Asta m-a mirat mult şi nu m-a liniştit deloc, dar fiindcă la cină mi-a servit bunătăţi, mazăre cu boabe foarte mari ce mă îmbiau din oală, am mâncat cu poftă.

— Micuţa asta e tare drăguţă! Nu face nazuri la mâncare, a spus bătrâna, văzând că înfulecam mazărea fără sare şi fără unt.

Nu ştia că pentru mine era un adevărat ospăţ care mi-era interzis acasă, căci medicul nu-mi îngăduia să mănânc decât carne friptă, pentru că eram deseori bolnavă.

— Acum trebuie să ne culcăm, a spus ea când am terminat cina şi a tras perdeaua din pânză de saltea, care ascundea fundul harabalei, unde erau două paturi.

Într-adevăr, era foarte ciudat să te culci într-o

haraba. Am dormit foarte bine.

Când m-am trezit, mi se părea că patul meu dansa; am crezut că visam, dar mă clătinam când la dreapta, când la stânga şi auzeam un zgomot de zurgălăi şi de lanţuri. Deasupra patului meu era o ferestruică prin care intra lumina. M-am aşezat în genunchi şi m-am uitat: abia se luminase de ziuă şi copacii defilau prin faţa ferestrei; departe, peste un câmp, se zărea un râu. Am înţeles că patul şi camera mea mergeau şi mi-am adus aminte de tot. Am început să chem: „Mămico, mămico!” O voce groasă, pe care n-o cunoaştem, mi-a răspuns:

— Mergem în întâmpinarea ei.

Dar mie mi-era foarte frică şi am strigat mai tare. Atunci un bărbat pe care nu-l mai văzusem până atunci a intrat în haraba. Era înalt şi capul lui, acoperit cu un chipiu de poliţist, atingea tavanul.

— Dacă strigi, te ucid!

Îţi închipui ce ţipete am scos; dar el a venit spre mine cu braţele întinse. Am crezut că mă va strânge de gât şi am încercat să-mi înăbuş strigătele.

De îndată ce-a ieşit, mi-am căutat hainele ca să mă îmbrac, dar nu le-am găsit şi, neîndrăznind să le cer, am rămas în pat.

Harabaua a mers mult timp, când pe caldarâm, când pe nisip; prin fereastră vedeam că străbatem nişte sate. Până la urmă s-a oprit şi femeia fără picioare a intrat.

— Mama! Unde e mămica? am întrebat-o.

— În curând, inimioara mea! Vorbea blând şi asta îmi dădea curaj.

— Aş vrea să mă scol!

— Tocmai asta voiam să-ţi propun şi eu, uite-ţi hainele, şi mi-a arătat o rochie ponosită.

— Asta nu e rochia mea.

— Este cea pe care trebuie s-o îmbraci.

Îmi venea să mă împotrivesc şi să rup în bucăţi zdreanţă aceea, dar femeia fără picioare m-a privit într-un fel atât de grăitor, încât am ascultat-o.

Când am terminat de îmbrăcat rochia aceea urâtă, harabaua s-a oprit şi femeia fără picioare mi-a spus că pot coborî. Eram în mijlocul unei câmpii întinse şi jur-împrejurul nostru, cât vedeam cu ochii, nu erau decât câmpuri verzi.

Omul cu chipiu de poliţist aprinsese focul la marginea drumului şi un ceaun atârna într-un cârlig sprijinit de trei beţe. Mi-era foarte foame, aşa că-mi făcea plăcere să aud ceaunul clocotind. Femeia fără picioare rămăsese în căruţă; bărbatul a luat-o în braţe şi a pus-o jos, pe drum.

— Semnul! a zis ea, uitându-se la mine.

— Că bine zici! Adevărat, uitasem de el.

Omul cel rău m-a prins între picioare, ţinându-mă la pieptul lui, şi mi-a strâns braţele atât de tare, încât mi-a fost cu neputinţă să mă mişc. Atunci femeia fără picioare mi-a ridicat capul cu o mână, iar cu cealaltă, cu o foarfecă pe care o ţinea deschisă, mi-a tăiat de pe obraz coacăza cea mică. Sângele a ţâşnit, mi-a umplut gura şi mi-a udat rochia. Crezând că voia să mă omoare, am început să scot nişte ţipete cumplite, încercând s-o muşc. Fără să se tulbure**,** mi-a pus pe obraz ceva care mă ardea şi sângele s-a oprit.

— Dă-i drumul acum, a spus ea bărbatului.

Credea că am s-o iau la fugă. Da’ de unde! Am sărit la ea şi am lovit-o cu toată puterea. Cred că m-ar fi sugrumat, dacă omul nu m-ar fi luat şi nu m-ar fi aruncat în haraba, unde m-a închis.

M-au ţinut acolo toată ziua, fără să-mi dea să mănânc; abia seara mi-au descuiat uşa. Primul cuvânt a fost s-o cer pe mama.

— A murit! mi-a spus femeia fără picioare. Cugetasem bine tot timpul cât fusesem închisă.

— Nu-i adevărat, mama n-a murit, eşti o hoaţă!

A început să râdă, ceea ce m-a înverşunat. Timp de trei săptămâni sau o lună am stat cu femeia fără picioare şi cu bărbatul cu chipiu de poliţai. Crezuseră că mă vor îmblânzi, cum se îmblânzesc animalele, prin foame, dar n-au reuşit: ca să capăt de mâncare, făceam ce voiau ei; dar după ce mâncam, nu mai făceam nimic. Femeia fără picioare ştia foarte bine că nu-i voi ierta niciodată operaţia pe care mi-o făcuse la obraz şi câteodată zicea că-i e frică de mine, că eram în stare să bag cuţitul în ea.

Ajunsesem într-o ţară al cărei nume nu-l cunosc, dar unde la pâine se zice „brod” şi unde sunt multe râuri. Atunci, văzând că nu pot scoate nimic din mine, m-au vândut unui orb care nu era mai orb ca tine, dar care se prefăcea că-şi pierduse vederea, ca să cerşească.

Trebuia să stau toată ziua pe un pod şi să întind mâna. Din fericire, avea un căţeluş şi seara, acasă, puteam să mă joc cu el; altfel aş fi murit de supărare.

N-aveam niciun pic de înclinaţie pentru cerşit, şi deoarece nu voiam să-i sâcâi pe oamenii care nu-mi dădeau nimic, urmărindu-i şi plângând, căpătăm lovituri de ciomag în toate zilele. Obosit să mă tot bată, orbul m-a vândut şi el unor muzicanţi ambulanţi, ca să fac cheta în timp ce ei cântau.

Şi am străbătut atâtea ţări! Am văzut Anglia şi chiar America, unde e atât de frig, încât lumea se plimbă în căruţe fără roţi, care alunecă pe zăpadă. Ca să ajungi acolo trebuie să treci peste mare şi să stai pe vapor mai mult de o lună.

La întoarcerea în Franţa, muzicanţii m-au vândut lui Lapolade. Mă cumpărase ca să lucrez la trapez, dar până atunci dădeam de mâncare animalelor. Pe vremea aceea aveam trei lei; unul dintre ei era foarte rău, dar se făcuse

repede blând cu mine. Când îi aduceam mâncarea, îmi lingea mâinile.

Într-o zi, furios că nu-mi reuşea un număr greu, Lapolade mi-a tras o chelfăneală. Am ţipat din toate puterile. Asta se întâmpla în faţa cuştii leului meu şi iată că acest animal inimos s-a supărat văzându-mă bătută, a întins laba printre gratii, l-a înhăţat pe Lapolade de umăr şi l-a tras la el.

Lapolade a încercat să se elibereze, dar leul îşi înfipsese ghearele în piele şi-l ţinea bine. Dacă n-ar fi venit oamenii cu drugi de fier, acolo ar fi rămas. Din cauza asta fost bolnav două luni, dar de la întâmplarea aceasta i-a venit ideea să mă pună să intru în cuşti.

„Pentru că leii sunt prietenii tăi, mi-a spus Doamna, n-or să te mănânce; de altfel cel mare te va apăra”.

Mie-mi plăcea asta mai mult decât trapezul, aşa că, de atunci, „celebra Dielette cu farmecele ei îmblânzeşte copiii feroci ai deşertului”, cum zice reclama. Ce prost e, cu aşa-zişii lui „copii feroci ai deşertului”, care sunt mai blânzi decât nişte câini.

Ah, dacă bietul meu Roşcovan n-ar fi murit! Să mă fi văzut atunci! îi puneam pe toţi trei în aceeaşi cuşcă, îi loveam cu cravaşa pe ceilalţi doi cât puteam, şi când începeau să se înfurie, îi spuneam Roşcovanului: „Apără-mă!”

Imediat se aşeza înaintea mea cu un răget atât de cumplit, încât toată lumea tremura. Atunci mă prefăceam că leşin; el mă lingea pe faţă şi, după ce se deschidea uşa cuştii, mă ducea afară, în gură.

Dacă ai fi văzut cum mă aplaudau! Ploua cu buchete de flori, prăjituri, şi doamnele frumoase mă îmbrăţişau.

Aveam atâta succes, încât i s-a propus lui Lapolade să meargă la Paris. Dă-ţi seama cât de mulţumită am fost; la Paris voi şti eu să scap şi să-mi regăsesc mama.

Dar când să plecăm, iată că Roşcovanul se îmbolnăveşte. Era iarnă şi el era atât de friguros, că tremura întruna. Oh, l-am îngrijit bine, crede-mă! Dormeam cu el în fiecare noapte, sub pături; dar tot a murit. Niciodată n-am fost mai nefericită, am crezut că voi muri şi eu din cauza asta. Caravana n-a mai mers la Paris şi a trebuit să renunţ la speranţa de a-mi revedea mama.

De atunci m-am tot gândit să fug, dar de una singură nu îndrăznesc, iar în Zburlitu şi Zeamă-lungă n-am încredere. Tu nu faci parte din tagma lor; vrei să mă ajuţi să-mi regăsesc mama? Ai să vezi ce bucuroasă va fi şi cum te va strânge în braţe.

Dar Parisul nu era Havre. La rândul meu, i-am spus Dielettei adevărata mea poveste.

— Foarte bine, oricum, haidem la Paris, spuse ea. Mama îţi va plăti drumul la Havre şi vom veni să te conducem.

Am încercat s-o fac să înţeleagă ce viaţă grea trebuie să duci de-a lungul drumurilor: ce să mănânci? unde să te culci?

— Am şapte franci şi opt gologani, a spus ea, ne vor folosi să mâncăm, şi ne vom culca pe afară. Dacă eşti lângă mine, nu mi-e frică.

Această dovadă de încredere m-a măgulit şi m-a convins de-a binelea. Oricum, Dielette era o mică persoană căreia nu-i putea rezista şi care avea un fel de a te privi, cu ochii ei mari, albaştri, plini de sfială şi de îndrăzneală, de nevinovăţie şi de experienţă, de blândeţe şi de duritate, ce nu admitea refuzul sau contrazicerea. Ne-am hotărât să părăsim caravana la Orléans.

— Până acolo, spuse ea, n-am să-ţi vorbesc de faţă cu ceilalţi; eşti un băiat prea bun şi te-ai trăda.

M-am strâmbat şi ea a înţeles că nu prea eram încântat de acest compliment.

— Dă-mi mâna, spuse ea, numai pentru că eşti un băiat bun am încredere în tine.

XI. „AM DEBUTAT LA BÂLCIUL CEL MARE DIN ALENÇON”.

Era într-o sâmbătă, zi de târg, şi străzile erau pline de ţărani. În piaţa cea mare, pe care o traversam ca să ajung la harabale, i-am zărit pe Zburlitu şi Zeamă-lungă opriţi în faţa lui Turquetin care, în sunetul tobei mari şi a trombonului, scotea măselele cu atâta repeziciune, încât se vedeau zburând prin aer ca într-un joc de arşice.

Foarte tânăr pe vremea aceea, Turcaleţ nu avea, încă faima pe care treizeci de ani de luptă cu fălcile normande mai mult răbdătoare decât solide – i-au adus-o pe bună dreptate. Dar mâna lui sigură şi mai ales buna sa dispoziţie ironică şi batjocoritoare îl făcuseră popular în toate regiunile din vest; mulţimea se îmbulzea în jurul harabalei sale.

Gimnast prost, Zeamă-lungă era în schimb un scamator de seamă şi marea sa plăcere era să-şi practice arta jucându-le ţăranilor feste, mai mult sau mai puţin hazlii. Când l-am văzut în mijlocul publicului lui Turquetin, am fost sigur că era acolo ca să se distreze şi am rămas să văd ce şmecherie avea să mai inventeze; însă, cum nu numai o dată încasase palme cu joaca lui, m-am ţinut prudent deoparte. Şi asta mi-a prins bine!

În ziua aceea, distracţia prietenilor mei consta în a lua tabacherele celor care prizau tabac şi batistele celor care nu prizau. Bineînţeles că, datorită îndemânării lui, sarcina de a scotoci prin buzunare îi revenea lui Zeamă-lungă. Rolul lui Zburlitu era să înlocuiască cu zaţ de cafea tutunul din tabacherele pe care le primea, şi să murdărească batistele cu tutun.

Atenţi la reclama lui Turquetin, cu ochii pironiţi la nefericitul pacient care aştepta să fie operat, cu urechile asurzite de zgomotul tobei mari sau al exclamaţiilor

şarlatanului, nepăsători la orice altceva, ţăranii se lăsau buzunăriţi, ca nişte manechine neînsufleţite.

Câţiva îşi şi scoseseră batistele şi strănutaseră cu frenezie, spre marea bucurie a celor doi complici, care se prăpădeau de râs. Alţii, după ce prizau, îşi priveau tabachera cu o surprindere într-adevăr atât de comică, încât m-a cuprins pofta să particip şi eu la această păcăleală. Dar, tocmai când mă pregăteam să mă alătur prietenilor mei, am văzut un jandarm strecurându-se în spatele lui Zeamă-lungă şi înhăţându-l de guler, în momentul când băga mâna în buzunarul unei bătrâne.

În mulţime s-a produs vânzoleală şi un murmur de nemulţumire; Zburlitu a fost şi el arestat.

Fără să încerc să văd ce s-a mai întâmplat, m-am strecurat printre cei câţiva oameni care mă înconjurau şi, tremurând de frică, m-am grăbit să ajung la locul nostru de popas, unde am povestit ce se întâmplase. Peste o oră au venit nişte jandarmi să ne percheziţioneze harabalele. Bineînţeles că n-au găsit nimic, întrucât camarazii mei nu erau hoţi. Cu toate acestea, i-au reţinut la închisoare, iar explicaţiile lui Lapolade, care încerca să-i convingă pe judecători că nu era vorba decât de o glumă proastă a unor puştani, au fost atât de prost primite, încât a renunţat să mai insiste, de frică să nu fie şi el arestat drept complice sau ca tăinuitor. Poliţia nu e prea blândă cu saltimbancii şi, dacă se comite o crimă într-o regiune pe care tocmai atunci o străbat, ei sunt primii acuzaţi; lor nu e nevoie să li se dovedească vinovăţia ci, dimpotrivă, e treaba lor să demonstreze că n-au făcut nimic.

Zburlitu şi Zeamă-lungă, prinşi cu mâna în buzunarele ţăranilor, n-au putut dovedi că nu voiau să fure şi au fost condamnaţi la detenţiune într-o casă de corecţie, până la majorat.

Pentru a umple golul lăsat de absenţa lor în trupă, s-a hotărât să-i înlocuiesc eu pe amândoi.

La această propunere a lui Lapolade am început să strig şi să protestez; n-aveam deloc vocaţie să mă ghemuiesc în lăzi.

— Nu-i vorba de lăzi, a spus el trăgându-mă de păr, ceea ce la el era o mângâiere şi un semn de bunăvoinţă; eşti mlădios, ai să reuşeşti foarte bine în echilibristică.

Am debutat la bâlciul cel mare din Alençon.

Din nenorocire, lecţiile mele nu ajunseseră prea departe şi, cu toate că exerciţiile erau foarte simple, au prilejuit un accident care ne-a stricat proiectele de fugă.

Era într-o duminică, începusem reprezentaţiile la prânz şi, fără un minut de pauză, le continuasem până seara. Muzicanţii, cu gâtlejurile uscate, abia mai puteau sufla în instrumentele lor; Lapolade nu mai scotea decât câteva sunete care păreau mai degrabă un lătrat decât nişte cuvinte de reclamă.

Leul nu mai voia să se ridice şi, când îl ameninţa Dielette cu cravaşa, o privea cu ochi toropiţi, care cerşeau îndurare; cât despre mine, eram mort de oboseală, mi-era foame, mi-era sete, nu-mi mai puteam mişca nici braţele, nici picioarele.

La ora unsprezece mai era încă lume în faţa barăcii noastre şi Lapolade a hotărât că trebuie să mai dăm o ultimă reprezentaţie.

— Nu cunosc decât plăcerea publicului, spuse el în scurta-i cuvântare; suntem istoviţi, dar chiar de-ar trebui să murim de oboseală, vă vom satisface curiozitatea. Intraţi, intraţi!

Spectacolul începea cu exerciţiile mele, care constau din salturi mortale peste patru cai şi numere acrobatice în vârful unei prăjini, pe care o ţinea Iedu. Mi-au reuşit destul de prost salturile şi publicul a murmurat.

Când mi-a întins Iedu prăjina, am fost ispitit să spun că nu mai pot, dar ochii lui Lapolade, fixaţi asupra mea cu

o expresie pe care o înţelegeam prea bine, orgoliul meu, entuziasmul mulţimii m-au convins. Am sărit pe umerii lui Iedu şi m-am căţărat destul de uşor pe prăjină. Şi Iedu era obosit; în momentul în care m-am ridicat la orizontală prin forţa braţelor, formând un unghi drept cu prăjina, am simţit-o clătinându-se. Mi-a îngheţat sângele în vine, am desfăcut degetele şi m-am lăsat să cad cu mâinile întinse înainte. Mulţimea a scos un strigăt. Am atins pământul. Izbitura a fost tare, doar cădeam de la o înălţime de cinci metri, şi, fără stratul de rumeguş, cu siguranţă că m-aş fi făcut zob. Am simţit o durere puternică în umăr, însoţită de o mică trosnitură. M-am ridicat imediat şi, aşa cum văzusem făcând pe alţii, am vrut să salut publicul care, în picioare pe bănci, mă privea neliniştit; dar n-am putut ridica braţul drept.

Am fost înconjurat de lume. Toţi îmi vorbeau în acelaşi timp; mă înăbuşeam; mă durea rău şi-mi pierise curajul.

— Nu-i nimic, a spus Lapolade, vă rugăm să vă reluaţi locurile, reprezentaţia va continua.

— Nu va mai putea face aşa, spuse Iedu, ridicându-şi ambele braţe deasupra capului; în privinţa asta, nicio pagubă.

Şi publicul aplaudă, râzând în hohote, într-adevăr, timp de şase săptămâni n-am putut face gestul pe care-l arătase Iedu, fiindcă aveam clavicula fracturată.

Cei din breasla noastră recurg rareori la serviciile unui medic. După terminarea reprezentaţiei, Lapolade în persoană a fost cel care mi-a aplicat un bandaj la umăr. În loc de alte leacuri, m-a trimis la culcare cu burta goală.

Locuiam singur în harabaua animalelor. Stăteam în pat de mai bine de două ore, fără să pot dormi, chinuit de o sete arzătoare, învârtindu-mă şi răsucindu-mă furios, fără să găsesc o poziţie bună pentru umăr, când mi s-a părut că uşa harabalei se deschide încet.

— Eu sunt. Dormi? a spus Dielette în şoaptă.

— Nu.

A intrat repede şi, venind lângă patul meu, m-a sărutat.

— E din vina mea. Mă ierţi? a zis ea.

— Cum adică?

— Dacă te-aş fi lăsat să pleci, azi n-ai fi căzut. Prin ferestruică, lumina lunii pline cădea pe chipul Dielettei; mi s-a părut că văd lacrimi în ochii ei. Am vrut să fac pe viteazul.

— Nu-i nimic, crezi că sunt un răsfăţat? am zis eu. Am încercat să întind braţul, dar o durere ascuţită m-a făcut să ţip.

— Vezi, e din vina mea, din vina mea! a grăit ea. Şi cu o mişcare bruscă şi-a desfăcut cămaşa.

— Priveşte! a spus ea.

— Ce?

— Pipăie aici!

Mi-a luat încet mâna şi şi-a pus-o pe braţ; am simţit ceva ce părea să fie sânge.

— Când am văzut că ţi-ai fracturat umărul, a zis ea, mi-am muşcat braţul cât am putut de tare, ca să mă doară rău, pentru că prietenii trebuie să sufere împreună.

A spus asta cu o energie sălbatică, iar ochii ei reflectau lumina lunii ca nişte diamante. Ceea ce făcuse ea era absurd, dar m-am simţit foarte emoţionat şi mi-a venit să plâng.

— Ce prost eşti! spuse ea, ghicindu-mi emoţia. Şi tu ai fi făcut la fel pentru mine! Uite, ţi-am adus nişte struguri pe care i-am luat din ladă. Ţi-e foame?

— Mi-e sete! Strugurii au să-mi facă bine.

S-a dus apoi să-mi aducă o cană cu apă, fără să facă mai mult zgomot, ca o umbră.

— Şi-acum, a zis ea, trebuie să dormi – îmi apăsă capul pe pernă – trebuie să te vindeci repede ca să putem fugi. În ziua în care vei putea merge, vom pleca. Nu vreau să te mai urci pe prăjină, meşteşugurile astea nu sunt pentru tine.

— Şi dacă mă forţează Lapolade?

— El! mai degrabă am să-l pun pe Berbecu să-l mănânce, că nu-i mare lucru: o lovitură de labă, o muşcătură şi trosc!

În pragul uşii, înainte de a o închide, mi-a făcut un semn prietenesc.

— Dormi!

Mi s-a părut că umărul mă durea mai puţin. Am găsit o poziţie în care să mă pot întinde şi să pot dormi, gândindu-mă la mama cu emoţie, dar fără prea multă tristeţe.

Mai supărător în accidentul meu era faptul că ne întârzia fuga şi ne-o amâna, fără doar şi poate, pentru anotimpul rece. Aş fi putut să mă culc în plin câmp în nopţile frumoase de vară, dar în noiembrie, când nopţile puteau fi lungi şi friguroase, cu ploi, poate şi cu zăpadă!…

Dielette nu mă lăsa să fac nimic şi tot ea îngrijea animalele. Arăta mai multă nerăbdare decât mine să mă vadă vindecat şi, când îi spuneam câteodată că ar fi mai prudent să aşteptăm primăvara, se supăra.

— Dacă rămâi cu ei, spunea, în primăvară vei muri. Lapolade vrea să te înveţe un număr la trapez din care n-ai să mai scapi. Şi apoi, ne îndepărtăm de Paris: la primăvară vom fi poate în sud.

Acesta era un motiv hotărâtor. Trebuia să mă grăbesc să mă vindec.

În fiecare dimineaţă treceam la inspecţie în faţa Dielettei: asta însemna să mă sprijin cu spatele de peretele harabalei şi să ridic braţul cât puteam. Ea făcea cu cuţitul

un semn pe perete la înălţimea la care mă opream şi, astfel, comparând această înălţime cu cea din ajun, urmăream zi de zi mersul vindecării.

De la Alençon sosisem la Vendôme şi de la Vendôme la Blois. Trebuia să mergem la Tours, unde eu aveam să reiau exerciţiile; din această cauză stabilisem cu Dielette să părăsim caravana la Blois şi să pornim spre Paris prin Orléans.

Îmi dăduse banii ei şi cumpărasem de la un anticar din Vendôme o veche hartă rutieră a Franţei. Îmi fabricasem un compas dintr-un ac de păr şi socoteam distanţa dintre Blois şi Paris ca la patruzeci de leghe; era destul de mult pentru luna noiembrie, când zilele au cel mult zece ore de lumină.

Ar fi putut oare Dielette, care nu ştia să meargă pe jos, să facă etape de câte şase leghe? Ea o afirma vitejeşte, dar eu mă îndoiam. În orice caz, călătoria ar fi durat o săptămână. Din fericire, ea îşi sporise economiile care se ridicau acum la zece franci, provizia noastră era făcută, pantofii mei terminaţi şi Dielette avusese norocul să găsească pe drum o pătură veche de cal, pe care ne bizuiam mult ca să ne învelim noaptea.

Eram gata deci şi nu mai aşteptam, ca să plecăm, decât vindecarea completă a umărului meu, care – după socotelile noastre şi mai ales după progresele constatate din crestăturile de pe perete – trebuia să coincidă cu sfârşitul şederii noastre în Blois. Dar revolta lui Berbecu, de obicei atât de paşnic, ne-a întârziat din nou.

Într-o seară, doi englezi, care o aplaudaseră mult pe Dielette, s-au apropiat de ea după ieşirea publicului şi i-au cerut să-şi repete numărul.

Lapolade a acceptat această propunere, cu atât mai mult cu cât venea din partea unor oameni pe care o cină abundentă părea să-i fi predispus la generozitate. Dielette a intrat din nou în cuşcă.

— E fermecătoare copila asta!

— Foarte curajoasă.

Şi au început iar să aplaude. Nu ştiu ce pornire de orgoliu trezise invidia lui Lapolade, încât acesta spuse că Dielette era în stare să se joace atât de liniştită cu leul doar datorită educaţiei pe care el, Lapolade, ştiuse să i-o dea.

— Dumneata, spuse cel mai tânăr dintre cei doi englezi, un băiat foarte frumos, blond şi cu chipul roz, dumneata eşti un palavragiu, n-ai să intri în cuşcă!

— Zece ludovici contra unul că nu vei intra, spuse al doilea.

— Ţin pariul.

— Bine, dar fetiţa va ieşi afară şi dumneata vei intra singur.

Poate că este o prejudecată credinţa că-ţi trebuie un mare curaj ca să intri în cuştile animalelor sălbatice.

— Cravaşa, s-a adresat Lapolade Dielettei.

— Rămâne stabilit, a zis englezul cel tânăr, că fetiţa iese şi nu mai intră înapoi.

— Stabilit!

Eram acolo: Iedu, doamna Lapolade, muzicanţii şi eu care trebuia să deschid uşa cuştii. Lapolade s-a dezbrăcat de costumul de general.

— Dacă leul acesta e deştept, a spus unul dintre englezi, n-o să-i facă niciun rău, are carnea prea tare.

Şi au început amândoi să glumească, bătându-şi joc de patronul nostru, ceea ce ne făcea să râdem cu poftă.

— Berbecu era destul de inteligent ca să-şi amintească de loviturile de furcă pe care Lapolade i le administra deseori printre gratii şi începuse să tremure când acesta intrase curajos în cuşcă, cu cravaşa ridicată.

Această atitudine a animalului l-a încurajat pe Lapolade, care a crezut că-l stăpâneşte pe bătrânul leu, şi

i-a ars una cu cravaşa, ca să-l facă să se ridice. Dar loviturile de cravaşă nu seamănă cu cele de furcă! Berbecu înţelese că-şi avea duşmanul în puterea lui; o sclipire de curaj îi fulgeră creierul abrutizat. S-a ridicat în două labe şi, înainte ca Lapolade să fi putut face un pas, s-a aruncat peste el. Lapolade s-a prăbuşit sub cele două labe cumplite, ale căror gheare ieşiseră din teacă, iar leul şi l-a rostogolit sub pântece, cu un urlet răguşit.

— Mor! a strigat Lapolade.

Arcuit deasupra lui, leul ne privea printre gratii; ochii îi aruncau flăcări, îşi lovea coastele cu coada, făcându-le să răsune ca o tobă.

Iedu a luat o furcă şi l-a lovit cu putere; Leul nu s-a mişcat. Atunci unul dintre englezi a scos din buzunar un revolver şi s-a apropiat de urechea leului, care aproape atingea gratiile.

Dar doamna Lapolade i-a împins în sus braţul, cu un gest rapid.

— Nu-l omorâţi! a strigat ea.

— Oho, a spus englezul, îşi iubeşte mai mult leul decât soţul! Şi şopti câteva cuvinte într-o limbă străină.

Gălăgia, strigătele o atraseră pe Dielette, care alergă spre cuşcă. Una dintre gratii era astfel aşezată, încât se putea da deoparte, promiţând trupului ei plăpând să iasă. În caz că ar fi fost luată prin surprindere (însă nu şi leului să-şi scoată capul mare pe acolo).

Ea îndepărtă bara aceea şi intră în cuşcă, fără ca Berbecu, care stătea cu spatele, s-o vadă.

Neavând cravaşa, i-a sărit curajoasă pe coamă. Surprins de acest atac şi neştiind de unde vine, leul s-a întors atât de brusc, încât a trântit-o pe gratii. Dar, văzând cine era, şi-a lăsat jos laba pregătită s-o strivească şi, ridicându-se de pe Lapolade, s-a dus să se ghemuiască într-un colţ.

Lapolade nu murise, dar era atât de plin de răni, încât a trebuit să fie scos pe braţe, în timp ce Dielette domina cu privirea leul ruşinat.

Ea însăşi a ieşit şchiopătând: leul îi răsucise piciorul şi avea o entorsă care a ţinut-o timp de opt zile imobilizată pe un scaun; în vremea aceasta, Lapolade zăcea la pat, pe jumătate mort, sfâşiat, scuipând sânge.

În sfârşit, după cincisprezece zile Dielette mi-a spus că putea să meargă fără durere şi că venise momentul să ne punem planul în aplicare. Imobilizat de rănile sale, Lapolade n-ar mai fi putut să ne urmărească.

XII. „AM PORNIT IAR LA DRUM”.

Era în trei noiembrie, dar toamna era frumoasă şi, dacă ne grăbeam, puteam spera să ajungem la Paris înainte de a începe vremea rea. Mult-discutatul nostru plan fusese definitiv stabilit astfel: nefiind supravegheat, eu voi ieşi primul din baracă, luând cu mine tot bagajul, adică provizia de pesmet, o sticlă, pătura, pantofii mei de schimb, un mic pachet cu rufe, care fusese ascuns de Dielette în cufărul meu, o cratiţă de tinichea – ce mai! o întreagă gospodărie.

Apoi, când soţii Lapolade vor adormi, Dielette se va scula, va ieşi din vagon şi va veni să mă întâlnească pe bulevard, lângă un copac pe care-l însemnasem.

Am ajuns acolo când bătea ora unsprezece, dar Dielette a venit abia la miezul nopţii. Începusem să-mi pierd speranţa şi mă temeam că a fost descoperită, când i-am auzit paşii uşori pe bulevard. Când a traversat o fâşie de lumină, am recunoscut pelerina roşie în care se înfăşură, când venea, după reprezentaţie, să asiste la paradă.

— Am crezut că n-am să mai scap niciodată, a spus ea gâfâind; Lapolade gemea ca o focă, nu voia să mai adoarmă odată. Pe urmă, m-am dus să-mi iau adio de la Berbecu. Bietul Berbecu! O să fie grozav de necăjit! Ai luat

totul?

Nu era momentul să ne apucăm să facem inventar, aşa că i-am amintit că puteam fi surprinşi şi că trebuie să ne grăbim să ajungem afară din oraş.

— Bine, a spus ea, să plecăm, dar mai întâi dă-mi mâna.

— De ce?

— Ca s-o pui într-a mea şi să ne legăm amândoi pe viaţă şi pe moarte. Vrei să juri cu mine?

— Sigur că vreau!

— Atunci, dă-mi mâna şi spune după mine; ne vom ajuta pe viaţă şi pe moarte!

— Pe viaţă şi pe moarte!

Mi-a strâns mâna şi m-am simţit foarte emoţionat de căldura cu care a rostit această formulă.

În oraşul pustiu domnea o linişte misterioasă, tulburată doar de murmurul unei fântâni, care se vărsa clipocind în râu, şi de tânguiala felinarelor ce scrâşneau la capătul lanţurilor de fier, în bătaia vântului. Legănatul lor arunca mari umbre mişcătoare pe pavajul străzii.

— Şi-acum să mergem, spuse ea, luând-o înainte;

Nu a trecut mult de când am ieşit din oraş şi am ajuns în câmp. Mergând în urma ei, o examinam curios; mi se părea că ţine braţul stâng încovoiat, ca şi cum ascundea ceva sub pelerină. Din moment ce tot bagajul era la mine, ce putea fi acolo? Am întrebat-o.

— Este rezeda mea, îmi răspunse, desfăcându-şi pelerina.

Am zărit un ghiveci mic, înfăşurat în hârtie aurită: îngrijise dintotdeauna floarea asta, care-şi avusese locul într-una din ferestruicile vagonului, cu o râvnă sălbatică, enervându-l deseori pe Lapolade.

— Cum, vrei să ducem şi floarea? i-am spus, destul de necăjit de acest bagaj suplimentar.

— S-o fi lăsat acolo? Ar fi murit! Nu-i de ajuns Berbecu? Bietul Berbecu! Tu nu ştii că atunci, la plecare, am simţit dorinţa să-l iau cu mine. Cum mă mai privea! Cu siguranţă că bănuia ceva.

Să-l luăm pe Berbecu cu noi, mi s-a părut o idee nespus de caraghioasă; ţinut în lesă, probabil, ca un câine. Nu m-am putut împiedica să zâmbesc.

Dielette a vrut să facă împărţirea bagajelor şi am avut de furcă până să reuşesc să iau mai mult decât ea. Fără să fie frig, noaptea era răcoroasă, iar cerul era spuzit de stele sclipitoare, pe un fond albastru-cenuşiu. Totul dormea pe câmpie; copacii încremeniţi nu scoteau niciun foşnet, niciun murmur, şi nu auzeam niciunul din acele zgomote de păsări sau insecte, care însufleţesc nopţile de vară. Doar în răstimpuri, când treceam prin faţa vreunei locuinţe, ne urmăreau câinii cu hămăitul lor. Lătratul lor stârnea altul, în vecini, şi lătrăturile se pierdeau tot mai departe în întunericul tăcut, precum strigătul santinelelor care se avertizează şi-şi răspund.

Pentru a ne pune la adăpost de Lapolade, în caz că ar fi vrut să ne urmărească, trebuia să mergem toată noaptea.

Îmi fusese teamă că Dielette nu mă va putea urma, dar n-a pomenit de oboseală decât către dimineaţă. Traversasem multe sate adormite şi bornele drumului ne spuneau că eram la cinci leghe de Blois. O lumină galbenă urca pe cer, în faţa noastră; cocoşii treziţi se chemau de la o poiată la alta, pe la case începeau să se vadă lumini în spatele obloanelor. Curând ne-am încrucişat cu cai şi căruţaşi, care, cu pas leneş, se duceau la muncă.

— Acum, a spus Dielette, să ne odihnim, nu-mi mai e frică!

— Deci ţi-a fost frică?

— Te cred, încă de la Blois!

— De cine?

— De linişte! Nu-mi place liniştea, şi pe urmă umbrele care ba se lungesc, ba se micşorează, fac să-mi bată inima când prea repede, când prea încet.

S-a făcut ziuă în timp ce mâncam din pesmeţii mei. O dimineaţă cenuşie şi umedă ne-a dezvăluit o câmpie întinsă, golaşă cât vedeai cu ochii, unde, printre pâlcuri de copaci, răsăreau case deasupra cărora urcau încet şuviţe de fum gălbui. Porţiuni de pământ proaspăt răscolit alternau cu fâşii de mirişte; nicăieri nu se vedea nici pic de verdeaţă.

Stoluri de corbi străbăteau greoi cerul, împărţindu-se în cârduri mici, ca să se pogoare apoi în jurul plugurilor şi grapelor, care lucrau ici-colo, pe ogoare.

Am pornit din nou la drum şi am mai străbătut două leghe, dar oboseala începuse să ne îngreuneze mersul şi Dielette cădea din picioare de somn. Era atât de istovită, încât a dormit cinci ore fără să se trezească.

Marea mea grijă pentru călătoria aceasta era să ştiu cum ne vom petrece nopţile. Eu aveam experienţa dormitului sub cerul liber şi gândul la frigul din acest anotimp mă neliniştea. De aceea, când am pornit iar la drum, am hotărât să nu ne oprim decât când vom fi găsit un loc bun şi bine adăpostit, indiferent cât de lungă sau scurtă ar fi fost distanţa.

Am dat de acest loc la poalele zidului unui parc, unde vântul îngrămădise un morman de frunze uscate. Fiindcă era abia ora patru, am avut tot timpul să pregătesc culcuşul nostru înainte de căderea nopţii.

Am adunat din pădure mai multe braţe de frunze moarte şi le-am adăugat celor de lângă zid, le-am îndesat bine şi, deasupra, am fixat în crăpăturile pietrelor câteva crengi pe care le-am întărit înfigându-le în pământ. Am obţinut astfel nişte stinghii peste care am întins pătura; aveam deci un pat şi un acoperiş.

Dielette s-a arătat foarte mulţumită de întocmirea asta. Coliba asta ca de pădure era foarte ciudată, era ceva ca în *Tom Degeţel.*

Ah, dacă ar fi avut unt, ar fi făcut acum o supă! Nu-i mai era frică.

Totuşi, când a început să se lase seara, după ce ne mâncasem cina compusă, ca şi dejunul, din pesmeţi, când lumina roşie ce mai stăruia la apus s-a stins de tot, când păsările cocoţate prin brazii rămuroşi au tăcut, când umbra a cuprins parcul, mi s-a părut mai puţin liniştită.

— Ţi-e somn? m-a întrebat ea.

— Nu!

— Atunci, dacă vrei, nu te culca decât după ce adorm eu. O să-mi fie mai puţin frică.

Nu eram prea rău adăpostiţi sub pătura noastră, totuşi, prin găurile ei destul de numeroase, vedeam stelele lucind pe cer şi, cu toate că întreaga fire dormea, auzeam mici zgomote nelămurite, care ne înştiinţau că nu ne aflăm într-o casă.

Dielette s-a tot răsucit agitată destul de mult timp, dar, până la urmă, oboseala a învins şi a adormit.

Foarte fericit că nu trebuia s-o mai veghez, am făcut la fel ca ea.

Avusesem dreptate să mă tem de răcoare; ne-a trezit înaintea zorilor.

— Ţi-e frig? m-a întrebat Dielette, simţindu-mă că mă mişc. Eu una am îngheţat.

Nu mai era nimic de făcut: epuizasem toate măsurile de precauţie, aşa încât trebuia să adormim din nou, aşteptând să vină ziua.

Mie mi-a fost cu neputinţă, eram sloi de gheaţă şi, în ciuda tuturor eforturilor, nu mă puteam împiedica să nu tremur din tot corpul. Mai auzeam în preajma noastră şi un zgomot care mă neliniştea; pe pământ, frunzele pârâiau ca

şi când le-ar fi călcat în picioare mii de gângănii.

— Auzi? întrebă Dielette în şoaptă.

Cu toată dorinţa mea de a o linişti, n-aveam cum să-i spun că nu-i nimic şi, de altfel, începusem să nu mai fiu nici eu atât de sigur de mine. Voiam să fiu curajos pentru că trebuia să-mi protejez prietena, dar dacă aş fi fost singur, probabil că aş fi rupt-o la fugă.

Timp de peste o jumătate de oră, am stat fără să îndrăznim să ne mişcăm. Auzeam dinţii Dielettei clănţănind, tremuratul trupurilor noastre răvăşea patul, de frunze, iar afară stăruia acelaşi pârâit.

Zgomotul egal şi continuu a sfârşit prin a-mi reda puţin curaj, căci, dacă ar fi fost produs de un om sau de vreun animal, ar fi fost variat. Trebuia să văd ce este!

Am ridicat puţin pătura şi lumina albă a lunii, care cădea dintr-un cer înstelat, mi-a arătat că împrejurul nostru totul era neschimbat.

Încurajat, m-am sprijinit cu mâna pe frunze, ca să mă aplec afară şi să văd mai departe; frunzele au pârâit: erau ţepene, învelite într-o crustă compactă. Venise îngheţul!

Asta ne-a liniştit, dar nu ne-a încălzit deloc; dimpotrivă, ştiind că dăduse gerul, ni s-a făcut şi mai frig. Dar odată, am auzit-o pe Dielette sculându-se.

— Ce-ai?

— Rezeda mea! Rezeda mea! O să îngheţe şi o să moară!

A luat-o în braţe şi a ascuns-o sub pelerină, s-o încălzească.

Cât era ceasul? Era dimineaţă, sau încă noapte? Luna coborâse, dar nu ştiam ora la care apunea.

În curând nu a mai fost cu putinţă să rămânem în adăpostul nostru; cu toate că eram ghemuiţi şi strânşi unul într-altul, abia mai puteam vorbi de tare ce dârdâiam.

Ne-am hotărât să pornim iar la drum; cel puţin, dacă

mergeam, ne puteam încălzi.

A trebuit să ne strângem tabăra şi s-o încărcăm în spinare, dar s-a ivit o dificultate: Dielette voia să-şi adăpostească rezeda şi nu găsise nimic mai bun decât s-o ţină sub pelerină, din care cauză un braţ îi rămânea ocupat şi o stânjenea. I-am propus să părăsim planta, dar ea mi-a răspuns supărată că eram lipsit de inimă şi n-am mai îndrăznit să stărui.

Iată-ne, aşadar, din nou pe drumul mare, noaptea, pe îngheţ. Călătoria se anunţa prost, totuşi nu îndrăzneam să-i împărtăşesc Dielettei temerile mele. Ea păşea curajos şi găsea mereu câte un cuvânt vesel, care ne îmbărbăta.

După o oră de mers pe drumul de ţară, am auzit cocoşii cântând şi ne-a venit să râdem la gândul că în curând se va lumina de ziuă. Ne încălzisem şi ne povesteam, râzând pe seama spaimelor noastre nocturne, ne-am şi ciorovăit un pic şi până la urmă a rămas hotărât că eu eram mai curajos decât ea, dar că ea era mai puţin proastă ca mine.

De frică să nu fim surprinşi pe drumul către Paris, unde Lapolade ar fi trebuit să ne caute, dacă ne urmărea, am luat-o pe cel care de la Blois duce la Chartres. După ce am cercetat harta, am văzut că nu era decât un ocol neînsemnat.

În seara aceea am depăşit Châteaudun. Ziua fusese caldă, dar seara s-a lăsat frig şi am luat hotărârea să dormim la un han.

Asta însemna să ne vârâm în nişte cheltuieli serioase, dar era mai bine aşa decât să murim de frig.

— Când nu vom mai avea bani, a spus Dielette, am să cânt prin sate şi o să câştigăm câte ceva.

A rostit vitejeşte aceste vorbe, atât de sigură de ea, încât încrederea ei mi s-a transmis şi mie.

Dar nu-i chiar atât de uşor să câştigi bani cântând;

asta aveam să aflăm curând, dar şi cât de repede se cheltuiesc banii.

La două leghe de Châteaudun, am fost primiţi într-un han şi ni s-a cerut patruzeci de gologani pentru o noapte. Pe deasupra, a mai trebuit să spunem cine suntem şi unde ne ducem; noroc că ne ticluisem din timp o minciună: ne duceam la Chartres să reţinem un loc pentru caravana noastră, care ne urma de aproape şi care avea să treacă a doua zi, sau poimâine.

Minciuna nu ne venea la îndemână nici mie, nici Dielettei – era o nevoie care ne umilea.

De la Châteaudun la Chartres drumul taie câmpii întinse, unde abia se zăresc din loc în loc câteva sate în mijlocul ogoarelor. Dar lângă şoseaua propriu-zisă nu este nicio casă.

Ajungând la Bonneval, care e un târg mare, am crezut că vom face avere, dar n-am căpătat decât trei gologani. Nu mai pun la socoteală, printre alte plăceri, apa pe care ne-a aruncat-o în cap un domn care se bărbierea, nici hămăiala câinelui pe care un măcelar l-a asmuţit asupra noastră şi care a sfâşiat fusta Dielettei. În meseria de cântăreţ, nu ai parte numai de câştig.

— Dacă aş fi avut un lup şi tu un fluier, a zis Dielette, am fi câştigat bani. E ciudat că oamenii nu vor să dea decât celor care au ceva.

Dielette avea o răbdare extraordinară. Nu se necăjea nici din cauza acestor neajunsuri, nici pentru răutăţi.

Din fericire, seara n-a trebuit să mai plătim hanul, căci am fost primiţi la o fermă şi lăsaţi să ne culcăm într-un coşar unde, în preajma oilor, stăruia o căldură plăcută, care ne-a făcut să petrecem cea mai bună noapte a călătoriei noastre.

A doua zi, chiar în clipa când plecam, nevasta fermierului tocmai se urca în căruţă ca să se ducă la târgul

din Chartres. Înduioşată de înfăţişarea obosită a Dielettei, i-a oferit un loc, dar ea a refuzat, privindu-mă într-un chip atât de grăitor, încât femeia a înţeles că Dielette nu voia să se simtă bine în timp ce eu m-aş fi simţit rău şi ne-a luat pe amândoi în căruţă.

Şi aşa, dormind când într-o fermă, când într-o cărămidărie, când într-un han, mergând în fiecare zi cât ne ţineau puterile, am ajuns la un mare cătun după Bievre, la numai trei leghe de Paris.

Era şi timpul: nu mai aveam decât unsprezece gologani. Pantofii Dielettei erau ferfeniţă, avea un picior julit, care o durea foarte rău ori de câte ori porneam la drum după un scurt popas, şi eram atât de obosiţi, încât ridicam picioarele ca şi cum ar fi fost de plumb.

Cu toate acestea Dielette nu se văita, şi dimineaţa era cea dintâi gata de plecare. Cu cei unsprezece gologani nu ne puteam îngădui să dormim la vreun han, dar am avut norocul să întâlnim la Sarday un pietrar, împreună cu care am făcut o parte din drum şi care ne-a dat adăpost în grajdul său.

— Mâine trebuie să plecăm devreme, a spus Dielette, e sărbătoarea sfintei Eugenia şi vreau să ajung la timp ca să-i pot ura mamei la mulţi ani; am să-i dăruiesc rezeda.

Biata rezedă! Era tare desfrunzită, zdrenţuită, îngălbenită, dar mai era încă vie şi câţiva lujeri mai rezistenţi erau mărturie a ceea ce fusese cândva.

Am plecat când a venit pietrarul să-şi înhame caii, adică dis-de-dimineaţă. Până atunci, timpul ne fusese ca prin minune favorabil, rece noaptea şi frumos ziua; dar când am ieşit din grajd, mi s-a părut că frigul devenise mai pătrunzător. Cerul era acoperit; nu se vedea nicio stea, şi către răsărit, în locul frumoaselor nuanţe roşii şi arămii cu care eram obişnuiţi de la începutul călătoriei noastre, atârnau nori grei, cenuşii. Pe deasupra, bătea şi un vânt dinspre nord, care smulgea şi spulbera frunzele moarte.

Câteodată frunzele ne veneau în întâmpinare în batalioane compacte, de parcă ar fi vrut să ne închidă calea. Dielette reuşea tot mai greu să-ţi ţină pelerina deasupra rezedei.

S-a luminat de ziuă, dar o zi întunecată şi palidă.

— Cu atât mai bine că soarele se odihneşte, n-o să ne mai dea la iveală zdrenţele înnoroiate, a zis Dielette, care găsea mângâiere pentru orice.

— Fii liniştită, o să le spele cerul înainte de a ajunge la Paris.

Credeam că va ploua, dar a început să ningă. Mai întâi zăpada a căzut în chip de fluturaşi mici, duşi de vânt; curând fluturaşii s-au mărit, devenind un roi des. Crivăţul ne biciuia atât de straşnic faţa cu ei, că ne orbea. Abia făcusem o leghe. Drumul era mărginit de păduri pe amândouă laturile. A trebuit să căutăm un adăpost, căci nicăieri, până departe, nu se vedea vreo casă şi, cu toată graba noastră să ajungem la Paris, ne era cu neputinţă să înaintăm împotriva acestei furtuni de zăpadă.

Şanţuri mărginite de taluzuri, pe care se înălţau carpeni cu frunze uscate pe ramuri, întrerupeau linia pădurilor. Ne-am ghemuit la baza unui taluz care ne-a apărat destul de mult timp; dar ninsoarea mânată de rafalele de vânt şfichiuia pământul ca un nor de pulbere albă şi nu se oprea decât când întâlnea un obstacol. Curând a depăşit creasta taluzului şi a căzut pe partea unde ne adăposteam; trecea viscolită peste capetele noastre şi ne aluneca pe gât, topindu-se. Am vrut să ne apărăm cu pătura, dar vântul a dat-o repede peste cap.

Hainele noastre nu mai erau decât nişte zdrenţe, care nu ne apărau deloc de frig. Am văzut-o pe Dielette învineţindu-se şi, când a început să tremure, s-a ghemuit în mine, dar îmi era prea frig şi mie ca s-o mai pot încălzi. Zăpada, care îmi intra pe după gât, ajungea în pantofi transformată în apă; eram mai ud decât dacă m-aş fi aruncat într-o gârlă. A trebuit să stăm astfel timp de două

ore, fără ca vântul să slăbească. Ninsoarea părea că nu cade din cer ci aluneca orizontal, cu repeziciune, ca mii de săgeţi albe; câteodată, se învolbura şi suia în vârtejuri.

Cu toate acestea Dielette nu părăsise rezeda, o ţinea strâns lipită de ea, adăpostită sub pelerină, dar zăpada care i se furişa prin haine pătrundea peste tot. Când a văzut că pământul din ghiveci era alb de nea, a vrut să mi-o dea mie.

— Ce vrei să fac eu cu ea?

— Încearcă să mi-o salvezi, te rog.

Mă supăra s-o văd că se necăjeşte atât de rău cu planta asta şi, ridicând din umeri, i-am arătat că avea degetele înţepenite pe ghiveciul îngheţat.

— Ah! făcu ea furioasă. De ce nu mi-ai spus dinainte să-l arunc?

Eram într-o stare în care certurile încep uşor şi ne-am aruncat câteva vorbe repezite, primele între noi; apoi, tăcând amândoi, am început să privim drept înainte cum ningea.

Dar curând i-am simţit mâna care o căuta pe a mea.

— Vrei s-o arunc? a spus ea cu tristeţe.

— Doar vezi bine că e moartă, frunzele îi sunt negre şi moi. N-a răspuns nimic, dar am văzut că i-au dat lacrimile.

— O, mămica mea! Atunci n-am să-i duc chiar nimic?

— S-o păstrăm, am zis eu, şi am luat ghiveciul. Zăpada cădea necontenit, dar vântul se liniştise; pe nesimţite s-a oprit cu desăvârşire şi atunci ninsoarea a început să se îndesească, cu fulgi mari. În câteva clipe pământul s-a acoperit cu o pătură albă, groasă, care creştea în jurul picioarelor noastre ca şi cum zăpada ar fi vrut să ne îngroape încet, sub acest linţoliu.

Asta a durat mai mult de o oră. Copacii se încovoiau sub povara albă, iar peste pătura noastră, care ne apăra

cât de cât, simţeam o greutate de câteva livre. Ghemuiţi unul într-altul, nu ne mai mişcăm, nu mai vorbeam, frigul ne paralizase şi sunt convins că niciunul dintre noi nu-şi mai dădea seama de primejdia în care ne aflam.

În sfârşit, fulgii s-au făcut mai mici, mai uşori, şi ninsoarea s-a oprit. Cerul era negru ca ardezia, luminat doar de pământul alb.

— Să mergem, a spus Dielette.

Am ajuns din nou la şosea, unde ne înfundam în troiene până la genunchi. Cât vedeam cu ochii nu se zăreau nici căruţe pe drum, nici ţărani pe câmpie. Singurele fiinţe vii în acest pustiu erau nişte coţofene cocoţate pe copacii din marginea şanţurilor, care păreau să-şi bată joc de noi cu ţipetele lor, când treceam pe lângă ele.

După ce-am traversat un sat, am ajuns pe creasta unei măguri şi am zărit un nor de fum plutind deasupra unui oraş imens, care se întindea dezordonat între două coline albe. Până la noi ajungea un zgomot confuz, asemănător cu murmurul mării.

— E Parisul! spuse Dielette, şi parcă ne era mai puţin frig, ne simţeam mai puţin obosiţi.

Pe drum se vedeau căruţe care se îndreptau către oraş. Totuşi nu ajunsesem încă, şi când am coborât în câmpie şi n-am mai văzut în faţa noastră acest ţel mult dorit, oboseala, istovirea au pus din nou stăpânire pe noi. Alunecam la fiecare pas şi nu înaintam deloc, iar veşmintele ude fumegau.

Zăpada de pe drum era mai puţin albă, apoi n-a mai fost decât o mâzgă neagră; căruţele pe care le întâlneam, sau care ne depăşeau, se perindau una după alta fără întrerupere; apăreau case după case şi pe câmpuri se vedeau, ici-colo, roţi mari, negre, cu grămezi de pietre împrejur, în pofida energiei sale, Dielette, căreia îi curgea sudoarea pe frunte şi şchiopăta rău de tot, a fost nevoită să

se oprească şi să se aşeze pe o bancă, la poarta unei case, pe care am curăţit-o de troianul ce o acoperea.

— Întreabă dacă mai avem mult de mers, mi-a spus ea, văzând un căruţaş care trecea.

— Unde vă duceţi? a grăit acesta, când l-am întrebat.

— La hale.

— Ei, atunci mai aveţi vreo oră şi jumătate pe puţin!

— N-am să mai rezist deloc, zise Dielette, auzind răspunsul. Era lividă, cu ochii stinşi şi abia mai putea să respire.

Am fost nevoit s-o ridic, căci voia să rămână pe banca aceea, unde ne şi cuprinsese frigul; i-am vorbit despre mama ei şi şi-a recăpătat curajul. Mai era puţin până să ajungem, nu mai aveam nevoie de bagaje, aşa că le-am părăsit pe bancă şi i-am spus să se sprijine de mine.

Am pornit iar la drum.

— Ai să vezi că mama te va îmbrăţişa, spunea ea, şi apoi ne va oferi supă bună şi prăjituri. Eu, la început, am să stau opt zile în pat, fără să mă scol.

La barieră am întrebat de drumul spre hale. Ni s-a spus s-o luăm drept înainte, până la Sena. Străzile Parisului erau chiar mai murdare şi mai alunecoase decât şoseaua. Unii oameni se opreau să ne privească trecând; în mijlocul mulţimii şi al vehiculelor, zăpăciţi, uzi, plini de noroi, cu hainele în zdrenţe, păream două păsărele pierdute.

Speranţa îi dăduse Dielettei forţe noi şi mergeam totuşi destul de repede.

Ajunşi la Sena, am fost îndreptaţi spre Pont-neuf şi, ţinând-o drept înainte, am dat peste biserica Saint-Eustache.

Când am zărit cadranul aurit, am simţit-o pe Dielette tremurând lipită de mine.

— Orologiul, zise ea, uite orologiul! N-a fost decât o

sclipire de bucurie.

— Orologiul este, dar nu găsesc casele. Am dat ocol bisericii.

— Ne-am înşelat, a zis ea, nu e Saint-Eustache.

Am întrebat din nou unde ne aflăm şi mi s-a răspuns: la Saint-Eustache. Dielette avea o privire rătăcită, nici nu mai putea vorbi, abia îngăimă;

Să căutăm prin toate străzile care dau spre orologiu, am sfătuit-o eu.

S-a lăsat condusă, fără a mai avea acea ardoare care-i scuturase oboseala la sosire, dar n-a recunoscut niciuna din străzi.

În faţa bisericii era o întindere mare de teren, de pe care se dărâmaseră casele şi unde lucrau muncitorii.

— Aici era, a spus ea, izbucnind în lacrimi, aici!

— Să întrebăm!

— Ce anume? Nu ştiu numele străzii, nu ştiu numele mamei, dar aş fi recunoscut casa cu siguranţă.

Nici alţii mai tari ca noi n-ar fi rezistat unei asemenea lovituri. Atâta oboseală, atâtea încercări, o speranţă atât de temeinică! Am rămas lângă biserică privindu-ne unul pe altul, năuciţi, înspăimântaţi, şi mulţimea, compactă în acel loc, ne împingea şi ne lovea cu coatele. Unii trecători se opreau să privească plini de curiozitate cele două ghemotoace de zdrenţe, care arătau atât de straniu.

Mai puţin lovit în speranţele mele şi mai ales mai puţin epuizat decât Dielette, mi-am venit primul în fire şi, luând-o de braţ, am dus-o într-o clădire mare, acoperită, unde erau îngrămădite tot felul de legume. Într-un colţ erau nişte coşuri goale şi am aşezat-o pe unul din ele. Se lăsa condusă cu minţile rătăcite, parcă. Mă uitam la ea şi nu ştiam ce să-i mai spun. Pălise mai tare, buzele i se albiseră şi tremura din tot corpul.

— Ţi-e rău?

— Ah, măicuţă! şopti ea şi, fără să suspine, în colţul ochilor i s-au ivit boabe mari de lacrimi.

În jurul nostru era un du-te-vino neîntrerupt. Oamenii strigau, se certau, vindeau, cumpărau, cărau de toate, era o hărmălaie şi un tumult caracteristice activităţii din hale.

N-a trecut mult şi lumea a început să ne dea târcoale; la vederea acestor doi copii atât de jalnici în hainele lor, atât de palizi şi obosiţi, dintre care unul plângea necontenit, curiozitatea mulţimii s-a trezit.

— Ce faceţi aici? a întrebat o femeie voinică.

— Ne odihnim.

— N-aveţi voie să vă odihniţi aici!

Fără să răspund, am luat-o de mână pe Dielette ca s-o ridic şi să plecăm. Unde? Habar n-aveam. Dar ea m-a privit cu o expresie de descurajare şi oboseală atât de grăitoare, încât femeii i s-a făcut milă.

— Doar vezi că este prea obosită, a zis ea, nu ţi-e ruşine s-o sileşti să meargă?

Din întrebare în întrebare, am ajuns să-i povestesc de ce eram acolo, cum venisem de departe ca s-o căutăm pe mama Dielettei şi cum găsisem casa dărâmată.

— Ce mai poveste! a zis ea, după ce am terminat explicaţiile; pe urmă, a chemat şi alte femei, care s-au strâns în jurul nostru.

— Deci nu ştii nici numele mamei sale, nici numele străzii, zise o femeie, când mi-am reînceput povestirea; ia spuneţi, voi, astelalte, ştiţi ceva despre o lenjereasă care locuia pe una din străzile unde s-au făcut dărâmări?

S-au iscat o mulţime de întrebări, răspunsuri şi explicaţii, dar nu s-a ajuns la nimic sigur: cum să dai de o urmă după opt ani? Casele erau dărâmate de mult timp, lenjerese erau cu sutele. Care din ele era mama Dielettei? Unde locuia? Unde s-o cauţi? Un adevărat haos!

În timpul acestor discuţii, Dielette pălise şi mai mult; tremura atât de tare că i se auzeau dinţii clănţănind.

— Nu vedeţi că micuţa asta a îngheţat? a spus una din femei. Puişorule, vino şi stai colea lângă sobiţă.

Ne-a băgat în dugheana ei, unde ne-au urmat şi alte două-trei femei, pe când celelalte se întorceau la tejghelele lor, discutând.

Femeia nu s-a mulţumit numai să ne lase să ne încălzim la sobiţă; ne-a adus şi două ceşti cu supă, iar după ce ne-a întremat şi ne-a îmbărbătat, mi-a pus în mână douăzeci de gologani.

Pentru ea era mult, dar cât de puţin era pentru noi, în starea noastră groaznică! Unde să mergem? Ce să facem acum? Eu nu aveam decât să-mi continui drumul până la Havre. Dar Dielette! Ea îşi dădea seama în ce situaţie grea se afla, pentru că, odată ajunşi în stradă, primele ei cuvinte au fost:

— Încotro pornim?

Biserica era în faţa noastră; zăpada viscolită, în atmosfera rece ca gheaţa, nu te lăsa să rămâi în stradă.

— Acolo, am zis, arătând uşa bisericii.

Am intrat; ne-a învăluit o căldură plăcută. Biserica era tăcută, doar câţiva oameni îngenuncheaţi ici-colo, prin capele. Ne-am refugiat în capela cea mai întunecoasă. „Doamne! Doamne!” murmură Dielette.

— Ascultă, i-am şoptit eu, din moment ce nu-ţi poţi găsi mama, trebuie să mergem la mama mea.

— La Port-Dieu?

— Da. Nu-i aşa că nu mai vrei să te întorci la Lapolade? Te-ai săturat de banda lui, aşa că trebuie să mergi cu mine la mama. Vei lucra cu ea, o să te înveţe meseria ei, iar când mă voi întoarce de pe mare, vă voi găsi pe amândouă. Ai să vezi că mama te va iubi. Şi, dacă vei fi cu ea, eu am să fiu mai liniştit, iar ea o să se

plictisească mai puţin, iar când se va îmbolnăvi, tu ai s-o îngrijeşti.

Dielette era sinceritatea întruchipată; a primit cu o bucurie care, mai bine decât orice cuvânt, arăta cât de vie îi era groaza provocată de situaţia ei. N-a făcut decât o singură obiecţiune.

— Mama ta n-o să mă vrea.

— De ce?

— Pentru că am fost saltimbancă.

— Ei şi! Şi eu am fost.

— Cu tine nu-i acelaşi lucru, a spus ea cu tristeţe.

Pentru noi era foarte important să ştim unde mergem, dar nu era destul să ai o ţintă, trebuia să şi ajungi la ea. Viitorul ni se părea asigurat, dar prezentul!…

Nu-mi dădeam prea bine seama de distanţa dintre Paris şi Port-Dieu, ştiam doar că era departe.

La Montrouge lepădasem tot ce duceam cu noi, precum nava care aruncă încărcătura în mare, ca să fie mai uşoară şi să nu se scufunde, dar din fericire îmi păstrasem harta rutieră. Am scos-o din buzunar, am întins-o pe un scaun, am început s-o studiez şi am văzut că, pentru a ieşi din Paris, trebuia să mergem de-a lungul Senei.

Pentru moment era esenţialul, mai târziu aveam să cercetez şi restul drumului.

Dar cum să parcurgem această cale, când nu mai aveam încălţări în picioare, veşminte pe trup şi doar douăzeci de gologani în buzunar?

Cum să ne încumetăm să pornim la drum în starea de oboseală în care eram, mai ales cu Dielette care, din clipă în clipă, părea că e gata să leşine? Aci pălea, aci se înroşea şi frigurile o scuturau necontenit. Cum să încercăm să ne petrecem noaptea afară, pe frigul şi zăpada asta, când în cursul dimineţii, în plină zi, abia scăpasem de la moarte?

— Ai putea să faci drumul ăsta? i-am spus Dielettei.

— Nu ştiu! Venind încoace, o aveam mereu în faţa ochilor pe mama şi asta îmi dădea curaj; pe a ta n-o văd.

— Ce faceţi aici? zise o voce în spatele nostru. Harta era întinsă pe scaun şi era cât se poate de vădit că nu ne folosea drept carte de rugăciuni.

— Haide, ştergeţi-o repede!

A trebuit să ne supunem şi să pornim înaintea paznicului care mormăia printre dinţi. Nu mai ningea, dar sufla un vânt rece ca gheaţa.

Am pornit iar pe strada pe care venisem. Dielette abia se mai putea târî; întremat de supa pe care o înghiţisem, şi mai ales îmboldit de îngrijorare, nu mă simţeam prea obosit.

Nu mersesem nici zece minute, că Dielette s-a şi oprit.

— Nu mai pot, a spus ea. Uite cum tremur! Mi-e rău, mă doare pieptul, cred că sunt bolnavă.

A vrut să se aşeze pe o bornă, dar după câteva minute de odihnă s-a ridicat. Ajunşi la Sena, am cotit la dreapta; cheiul era acoperit cu zăpadă cât vedeai cu ochii şi albeaţa acestei borduri făcea ca apa să pară aproape neagră. Trecătorii, înfofoliţi în paltoane, mergeau repede, iar copiii se dădeau pe gheaţă pe trotuarele pustii.

— E departe? a întrebat Dielette.

— Ce?

— Acolo unde ne vom culca.

— Nu ştiu, să nu ne oprim!

— Dar nu mai pot merge. Romain, părăseşte-mă aici; du-mă într-un colţ şi lasă-mă să mor!

Am luat-o de braţ. Voiam să ieşim din Paris; mi se părea că afară din oraş am fi putut găsi o cărămidărie, o casă părăsită, un han, un adăpost, în timp ce pe străzile pline de lume, unde fiecare trecea grăbit, unde erau

sergenţi de stradă care te priveau atât de urât, mă simţeam pierdut.

Am mai mers încă un sfert de oră, dar fără să înaintăm, pentru că dacă nu ne mai aflam printre case, în schimb eram prinşi între un parapet şi un zid imens, al cărui capăt nu se vedea. Dincolo de acest zid se zăreau copaci împovăraţi de zăpadă şi soldaţi ce făceau de gardă. Dielette nici nu se mai ţinea pe picioare, de fapt o duceam aproape pe sus. În ciuda frigului, îmi curgea năduşeala pe frunte, şi de oboseală, şi de îngrijorare. Simţeam că era bolnavă, la capătul puterilor. Ce avea să se întâmple cu noi?

Dielette mi-a lăsat braţul şi s-a aşezat, sau mai degrabă s-a prăbuşit pe trotuar, în zăpadă. Am vrut s-o ridic, dar nu s-a putut ţine pe picioare şi s-a lăsat din nou să cadă.

— S-a sfârşit, a spus ea în şoaptă.

M-am aşezat lângă ea şi am încercat s-o fac să înţeleagă că trebuia să mergem mai departe. Era ca un obiect neînsufleţit, nu-mi răspundea şi nu mă asculta. Doar mâinile păreau încă vii şi ardeau ca jeraticul.

După câteva minute a început să mă cuprindă frica, pentru că nimeni nu trecea pe acolo. M-am ridicat să privesc în depărtare: nimic, doar cele două linii de piatră şi, între ele, zăpada albă. Am rugat-o, am implorat-o să se ridice, dar nu mi-a răspuns. Am vrut s-o duc în braţe şi nu s-a împotrivit, însă după câţiva paşi am fost nevoit să mă odihnesc pentru că nu mai puteam.

Dielette a alunecat la pământ, iar eu m-am aşezat lângă ea. Se terminase: trebuia să murim acolo. Fără îndoială că în copleşeala ei îşi dădea seama de situaţia în care ne găseam, căci s-a aplecat spre mine şi, uşor, cu buzele-i îngheţate şi tremurătoare, m-a sărutat. Asta a făcut să-mi dea lacrimile şi să-mi încleştеze inima.

Speram totuşi că-şi va recăpăta puterile şi că vom

putea să continuăm drumul, dar ea n-a mai făcut nicio mişcare. Cu ochii închişi, zăcea lipită de mine şi dacă din când în când n-ar fi zgâlţâit-o tremurăturile, aş fi crezut că e moartă.

Doi sau trei trecători, surprinşi că ne vedeau căzuţi în zăpadă, s-au oprit nehotărâţi să ne privească, dar apoi şi-au continuat drumul.

Trebuia să fac ceva şi m-am hotărât să cer ajutor primei persoane care ar fi apărut. A fost un sergent de stradă şi chiar el m-a întrebat de ce stăteam acolo. I-am spus că surioara mea era bolnavă şi nu putea să meargă.

Mi-a pus tot felul de întrebări. Când i-am spus povestea, pe care o aveam pregătită, că ne ducem la părinţii noştri, la Port-Dieu, departe, pe malul mării, şi că umblam de zece zile, a căscat ochii.

— Haideţi! a spus el. Fetiţa asta o să moară aici, trebuie să veniţi la post.

Dar Dielette, din ce în ce mai slăbită, nu s-a putut scula; nu fusese în stare să meargă când o rugasem eu, şi n-a putut să meargă nici când i-a poruncit sergentul.

Atunci el a luat-o în braţe şi mi-a zis să-lurmez.

Am pornit la drum; după cinci minute, a fost ajuns de un camarad, căruia i-a povestit ce-i spusesem eu. Acesta, la rândul lui, a luat-o în braţe pe Dielette şi în curând am ajuns în faţa unei case, la uşa căreia atârna un felinar roşu. Într-o sală mare, în jurul unei sobe care duduia, se aflau câţiva sergenţi de stradă.

Cum Dielette nu putea răspunde, m-au luat pe mine la întrebări şi mi-am spus povestea de la capăt.

— Cred că a murit, a spus unul din poliţişti.

— Nu, dar nici mult nu mai are; trebuie s-o ducem la biroul central.

— Şi tu, m-a întrebat şeful, ce-ai să faci? Ai cu ce trăi?

L-am privit fără să înţeleg.

— Ai bani?

— Am douăzeci de gologani.

— Bun! Astă-seară s-o întinzi la drum. Dacă vei fi găsit pe stradă, vei fi arestat.

Învelită în pătură, Dielette a fost aşezată pe o lectică purtată de doi oameni.

Eram năucit. Nu puteam crede că era atât de bolnavă; voiam să mă conving eu însumi. Dar poliţiştii mă ameninţaseră că mă vor aresta dacă mă vor întâlni pe stradă… Totuşi, i-am urmat. Mi-au dat voie să merg după ei.

După ce-am mers destul de mult timp şi am trecut Sena, s-au oprit într-o piaţă, în fundul căreia se înălţa o biserică mare şi frumoasă; m-au lăsat să intru odată cu ei. Un domn în haine negre a tras perdelele lecticei; Dielette era roşie ca macul.

Domnul a început s-o întrebe cu blândeţe; am făcut un pas înainte şi am răspuns eu în locul ei, începându-mi povestea pentru a treia oară.

— Bine, a spus ei. Răceală, oboseală prea mare, are o aprindere de plămâni. La spital!

A scris câteva cuvinte pe o hârtie şi ne-am pus iar în mişcare.

Purtătorii lecticei înaintau cu greutate pe zăpada alunecoasă. Când se odihneau, eu mă apropiam de lectică şi vorbeam cu Dielette; câteodată îmi răspundea cu o voce chinuită, alteori nu răspundea deloc.

Al doilea drum a durat şi mai mult decât primul. În sfârşit, ne-am oprit în faţa unei porţi verzi, pe o stradă cu trecători puţini. Apoi am intrat într-o încăpere destul de întunecoasă, unde nişte oameni cu şorţuri albe s-au apropiat de noi.

Fără îndoială că Dielette înţelesese, ca şi mine, că

venise momentul despărţirii: a dat perdeaua la o parte şi m-a întrebat, privindu-mă cu ochii scânteietori:

— Mă părăseşti?

Nu-mi era gândul decât la Dielette, la izolarea în care se afla. Nu o vedeam decât pe ea, zăcând întinsă pe lectica aceea mizerabilă şi rugându-mă să n-o las.

— Nu! i-am spus.

Abia a avut timpul să-mi mulţumească din priviri, dar ce priviri! Şi au luat-o. Am rămas în loc năucit, doborât, până când portarul mi-a spus că trebuie să plec.

— N-am s-o pot vedea?

— Ba da, duminica şi joia! Şi-mi trânti uşa în nas.

Mai era puţin până la căderea nopţii şi în unele case luminile se şi aprinseseră.

Prima întrebare care mi se punea era să văd unde voi dormi. În rest, grija traiului la Paris, până la vindecarea Dielettei, putea să mai aştepte până a doua zi. Trecusem de timpul când aveam nevoie de un plan bine stabilit şi de toate precauţiile luate dinainte; obişnuinţa sărăciei prezente te face nepăsător faţă de viitor.

Cu toate că eram absorbit de un singur gând, nu-mi găseam rezolvarea. Nu ştiam însă că în oraşul acela mare erau destui alţi nefericiţi ca mine care, în aceeaşi clipă, se întrebau unde vor dormi, şi care totuşi aveau să găsească unde să se culce, poate chiar şi ceva de mâncare. Crescut la ţară, nu cunoşteam decât mijloacele la îndemâna unui ţăran: o şură, un grajd, o căpiţă de fân, dar în cartierul unde rătăceam nu vedeam nimic din toate astea, ci doar case, ziduri şi iar case.

Ieşind de la spital, cotisem la dreapta. La colţul străzii am citit „Strada Sèvres” şi m-am trezit pe un bulevard larg, plantat cu arbori bătrâni. Încotro ducea? Nu ştiam şi nici nu-mi păsa. Din moment ce n-aveam nicio ţintă, îmi era totuna pe ce drum apuc. Mergeam încet,

fiindcă, mort de oboseală, abia mă mai puteam târî. Nici nu-mi mai simţeam picioarele, pentru că din zori umblasem desculţ prin zăpadă. Pe aleea laterală a bulevardului nişte copii făcuseră un gheţuş; fără să vreau m-am oprit să-i privesc.

Care nu mi-a fost surpriza când, printre cei care treceau prin faţa mea, am descoperit o figură cunoscută: era un băiat care se numea Biboche şi pe care-l văzusem la Falaise, în trupa lui Vignali. Baraca lui era lângă a lui Lapolade şi ne jucasem deseori împreună.

Cum eram singurul spectator, m-a privit şi, recunoscându-mă, a venit la mine.

— Ia te uită! Ce faci la Paris? A venit şi leul vostru? Mă voi duce s-o văd pe Dielette.

I-am spus că plecasem de la Lapolade, că mă aflam la Paris abia din dimineaţa aceea şi că eram în încurcătura, întrucât nu aveam unde dormi; nu am vorbit despre Dielette şi am încheiat întrebându-l dacă socotea că pot fi angajat în trupa lui.

— Sigur că da, dacă eşti un manglitor bun. Te pricepi la manglit?

Nu-mi prea dădeam seama ce calităţi trebuia să aibă un bun manglitor, dar pentru că întrevedeam un pat în care să dorm, i-am răspuns că le aveam.

— Atunci bate laba! a zis Biboche.

— Şi patronul?

— Ce fraier e ţâncul ăsta! Eu sunt cel care angajează, şi de-acum faci parte din gaşca noastră. Am să te învăţ eu să mangleşti.

Nu cunoşteam această limbă nouă şi desigur că vorbele pe care le auzisem erau folosite de parizieni. Nu voiam să par prea mirat, cu toate că eram foarte surprins să-l văd pe Biboche, o zvârlugă de băiat în vârstă de unsprezece ani, în chip de căpetenie de gaşcă.

— Ţi-e frig? m-a întrebat Biboche văzând că tremuram.

Şi m-a dus într-o cârciumă, unde mi-a dat să beau un pahar de vin fiert.

— Acum, că te-ai refăcut, hai să mergem la masă!

În loc să ne îndreptăm către centrul Parisului, care era la dreapta noastră, am cotit la stânga şi am mers mult timp pe nişte străzi cu trecători rari şi case murdare, cu înfăţişare sărăcăcioasă.

Biboche mi-a văzut mirarea şi mi-a zis râzând:

— Ai crezut că am să te găzduiesc la Tuileries? Într-adevăr, nu m-a dus la Tuileries, ci pe un câmp. Se înserase de-a binelea, dar nu se întunecase de tot. Am părăsit drumul şi am luat-o de-a curmezişul câmpului pe un drumeag bătătorit. Biboche s-a oprit la marginea unei gropi mari.

— Aici e, mi-a spus el, dă-mi mâna şi ai grijă să nu cazi.

Am coborât într-un fel de carieră, apoi, după câteva cotituri printre sfărâmături de piatră, am intrat într-o galerie subterană. Biboche a scos din buzunar o lumânărică şi a aprins-o. Eram din ce în ce mai mirat.

— Încă un minut şi ajungem!

Într-adevăr, aproape imediat am zărit o licărire roşie care lumina cariera: era o grămadă de jeratic lângă care sta tolănit un băiat de vârsta lui Biboche.

— Nimeni până acum? a întrebat acesta.

— Nimeni.

— Bine, iată un prieten; fă-i rost de nişte ghete, că are nevoie de aşa ceva.

Băiatul a cotrobăit pe undeva şi s-a întors aproape imediat cu mai multe perechi de ghete, încât m-aş fi putut crede în dugheana unui cizmar.

— Alege, mi-a zis Biboche, şi dacă eşti obişnuit cu

ciorapi, nu te jena, o să-ţi dăm. N-ai decât să ceri!

N-am cuvinte să spun cât de bine m-am simţit când picioarele mele îngheţate şi care mă dureau s-au încălzit în ciorapi buni de lână şi în ghete noi.

Tocmai terminasem să mă încalţ când au venit alţi doi băieţi, apoi un al treilea şi al patrulea, şi încă trei: nouă cu totul. Biboche m-a prezentat.

— E un prieten pe care l-am cunoscut în breaslă, e manglitor bun. Şi voi, ăştilalţi, ce-aţi făcut?

Fiecare şi-a golit buzunarele în jurul focului. Unul adusese o şuncă, altul nişte sticle. Ba unul a scos din buzunar o sticluţă cu biberon de argint.

Ceata întreagă a izbucnit în hohote de râs şi zeflemele.

— Foarte bine, a zis Biboche, o să bea din el.

Toată lumea s-a aşezat în jurul focului, dar nu pe scaune, ci, simplu, pe pământ.

Biboche a făcut onorurile cinei şi m-a servit întâi pe mine. De mult nu mai văzusem atâta belşug şi trebuie să spun că nici acasă, nici la domnul Bihorel nu participasem vreodată la un asemenea ospăţ. După şuncă, ne-am înfruptat cu friptură rece de curcan şi apoi cu pateu de ficat. Mi-era atât de foame, încât am stârnit admiraţia întregii cete.

— Să-ţi fie de bine! zise Biboche, rezumând impresiile tuturor. E plăcut să inviţi la masă prieteni care halesc aşa.

Dar hrana, căldura şi mai ales oboseala m-au moleşit curând.

— Ţi-e somn, nu te jena, mi-a spus Biboche, văzând că mi se închideau ochii. Îmi pare rău că nu-ţi pot oferi nici „ţăruş” 3, nici „plăcintă”, dar, cu toate astea, ai să dormi bine, nu-i aşa?

La ce-mi puteau folosi „ţăruşul” şi „plăcinta” ca să

dorm? Nu îndrăzneam să întreb; probabil că erau niscaiva cuvinte alese, care nu se foloseau în provincie.

— Un pahar de punch şi noapte bună, mi-a urat Biboche.

Am refuzat paharul cu punch, ceea ce se pare că a mirat foarte mult asistenţa, şi i-am cerut să-mi spună unde mă puteam culca.

— Te voi conduce eu.

Într-adevăr, aprinzând o luminare de la foc, a luat-o înaintea mea şi m-a călăuzit într-o galerie laterală a carierei, unde, pe jos, era un strat gros de paie, cu două-trei pături de lână deasupra.

— Noapte bună, vom sta de vorbă mâine! Şi a plecat, luând lumânarea cu el.

Nu prea mă simţeam în largul meu în această carieră, a cărei adâncime nu o puteam pătrunde cu privirea. În acelaşi timp, eram foarte curios să ştiu cine erau noii mei tovarăşi. Buzunarele pline, şunca, biberonul, totul mi se părea suspect. Dar oboseala mă copleşise atât de tare, încât n-a mai lăsat loc îngrijorării, aşa că am adormit imediat ce m-am înfăşurat în pătură. „Vom sta de vorbă mâine” spusese Biboche, deci a doua zi am fi avut timp de explicaţii. Aveam un adăpost, mâncasem bine şi ziua fusese şi aşa destul de grea ca să n-o mai lungesc. Am adormit fără să fiu deranjat de strigătele celor pe care-i auzeam bând şi râzând la câţiva paşi de mine.

A doua zi m-a deşteptat Biboche, căci fără el probabil că aş fi dormit douăzeci şi patru de ore.

— Na, ia ţoalele astea şi îmbracă-te.

Am lepădat zdrenţele de pe mine şi am tras pe mine hainele pe care Biboche le aruncase pe paie; era o pereche de pantaloni şi o haină, croite dintr-o stofă cu ţesătura deasă şi moale. De sus, se furişa cu greutate până la adâncimea aceea palida lumină a zilei.

3 în argou parizian: nici pat, nici saltea.

În timp ce mă îmbrăcam, Biboche mi-a spus:

— Măi băiete, m-am gândit la tine şi iată ce-am hotărât. Tu nu prea te pricepi în meserie, nu-i aşa?

— Nu prea!

— Bănuiam eu, se vede imediat. Dacă ai vrea să lucrezi ca noi, fără să-ţi faci ucenicia, ai da de necaz. Ca să nu se întâmple aşa ceva, am să te pun să lucrezi împreună cu un băiat bun şi ai să-i serveşti drept

„Şobolan”.

Cu toată dorinţa mea de a nu mă face de ruşine dându-mă de gol că nu eram la curent cu limbajul parizian, nu puteam lăsa să treacă acest cuvânt fără să cer o explicaţie. Din moment ce urma să fiu un

„Şobolan” trebuia întâi să ştiu ce era.

— Te-ai îmbrăcat? m-a întrebat Biboche, văzând că mă uitam la el.

— Da!

— Atunci să mergem să mâncăm şi după aceea te voi duce acasă la prietenul meu.

L-am urmat. Focul era stins şi nu mai rămăsese nicio urmă din ospăţul din ajun. Lumina zilei, ceva mai puternică pentru că eram mai apropiaţi de ieşire, lăsa să se vadă doar doi stâlpi care susţineau bolta şi, ici-colo, nişte grămezi de pietre.

Dintr-o scobitură a peretelui Biboche a luat o sticlă, pâine şi un rest de şuncă, apoi a zis:

— Să îmbucăm ceva, iar prânzul îl vom lua la noul tău stăpân.

Mi-am luat inima în dinţi.

— Să nu râzi de mine, i-am spus, ştii că nu sunt din Paris; explică-mi te rog ce e acela un „şobolan”.

Această întrebare l-a făcut să râdă cu atâta poftă, că era cât pe-aci să se înece.

— Toţi ăia din ţinutul tău sunt fraieri! Ei bine, prietene, un „şobolan” e un „ţânc”, cu alte cuvinte un copil ca tine şi ca mine, sprinten şi nu prea greoi. Poate că nu ştii nici felul cum o mulţime de negustori îşi închid prăvăliile în timp ce iau masa în bucătărie.

Cu toate că nu înţelegeam ce legătură putea fi între aceste două idei, am răspuns că într-adevăr nu ştiam cum îşi închideau negustorii prăvăliile.

— Cu o stinghie aşezată de-a curmezişul intrării, la mică înălţime, a continuat Biboche, întinzându-mi sticla de vin pe care o golise pe jumătate. Stinghia e fixată de un arc care pune în mişcare un clopoţel. Dacă intră cineva, trebuie să împingă stinghia şi atunci clopoţelul sună, iar negustorul, care stă foarte liniştit în camera din dos a prăvăliei, sau în bucătărie, vine să vadă cine intră. Acum ghiceşti la ce foloseşte „şobolanul”?

— Deloc; poate doar ca să înlocuiască clopoţelul. Biboche a izbucnit iar într-un râs care de data aceasta i-a tăiat respiraţia de-a binelea. Când a terminat de tuşit, mi-a tras un ghiont zdravăn.

— Dacă mai ai de gând să spui din astea, anunţă-mă, ca să nu mă faci să mor de râs. În loc să înlocuiască clopoţelul, „şobolanul” are sarcina să-l împiedice să sune. Pentru asta este trecut peste stinghie şi, fără niciun zgomot, se târăşte până la tejghea, ia cutia cu bani şi o dă celui care stă afară. Acesta îl ia în braţe, îl trece peste stinghie şi gata: negustorul e ras fără să ştie. Ai priceput?

Eram năucit.

— Dar asta înseamnă să furi!

— Ei şi!

— Atunci tu… tu eşti un hoţ?

— Păi da, şi tu? Tu eşti un nătărău?

Am rămas fără grai. Mă gândeam la ce văzusem în ajun şi-mi spuneam că Biboche avea dreptate să-mi zică

nătărău. Totuşi trebuia să iau o hotărâre.

— Ascultă, i-am spus, dacă te-ai bizuit pe mine pentru asta, te-ai înşelat.

De data asta n-a mai izbucnit în râs, ci s-a înfuriat grozav. Îl înşelasem, şi dacă mă lăsa să plec, l-aş fi denunţat.

— Ei bine, nu! a strigat el. N-ai să pleci de aici şi n-ai să mă denunţi!

— Am să plec!

Mai înainte ca eu să pot spune ceva, s-a năpustit asupra mea, dar, dacă el era mai mlădios şi mai sprinten, eu eram mai puternic, aşa că lupta n-a fost lungă. După primul moment de surpriză, când mă trântise pe spate, am ajuns eu deasupra şi, ţinându-l sub mine, i-am spus:

— Mă laşi să plec?

— Mă vei vinde?

— Nu.

— Jură!

— Jur! M-am ridicat.

— Să ştii că nu eşti decât un nătărău, mi-a spus el cu furie, un adevărat nătărău. Ai să vezi dacă ai să poţi trăi cu cinstea ta. Dacă ieri nu m-ai fi întâlnit, azi ai fi fost mort, şi dacă mai trăieşti încă, e pentru că ai mâncat şuncă furată şi ai băut vin furat! Dacă nu ţi-au îngheţat picioarele, e pentru că ţi-am dat încălţăminte furată, şi dacă nu vei muri de frig când vei ieşi de aici, va fi pentru că eşti îmbrăcat cu haine furate.

Nici nu mă gândisem la hainele acelea atât de bune şi călduroase, în care mă simţeam aşa de bine.

— Vrei să-mi dai lumânarea? i-am spus.

— Pentru ce?

— Ca să mă duc să-mi iau hainele vechi.

— Nu am pretenţie la ele. Ţi le dăruiesc.

— Da, dar nu vreau să le păstrez.

M-a urmat, ridicând din umeri, până la galeria în care dormisem.

M-am dezbrăcat de hainele pe care mi le dăduse şi am îmbrăcat iar zdrenţele mele jilave. Vă asigur că n-a fost o senzaţie prea plăcută, şi când am vrut să încalţ ghetele vechi, am băgat de seamă că pingeaua uneia se desfăcuse de tot.

Biboche mă privea fără să scoată o vorbă; ruşinat de sărăcia mea, am vrut să mă întorc cu spatele.

— De nătărău, eşti nătărău, a grăit el cu o voce prietenoasă, dar ceea ce faci acum, vezi tu, mă frământă aici… Şi s-a lovit cu mâna în piept. Atât de bine e să fii cinstit?

— De ce nu încerci?

— E prea târziu.

— Dacă vei fi arestat şi condamnat, ce-o să spună mama ta?

— Mama mea! Ah! Dacă aş fi avut una! Haide, nu-mi mai vorbi despre asta!

Şi pentru că voiam să-l întrerupi, a ţipat:

— Îmi ţii predici? Lasă-mă în pace! Dar să ştii că nu vreau să pleci aşa. Dacă nu primeşti hainele astea pentru că sunt furate, vrei să le primeşti pe cele pe care le aveam când lucram la Falaise? Pe acelea le-am câştigat cinstit. Dacă ai suflet, ia-le!

Am răspuns că le primeam.

— Bine, a urmat el cu vădită mulţumire, hai să mergem să ţi le dau.

Ne-am întors la Paris şi m-a dus într-o casă cu camere mobilate, pe lângă barieră. Am urcat scara şi am intrat într-o odaie; aici a scos din dulap o haină şi nişte pantaloni, cu care, îmi aduceam bine aminte, îl văzusem îmbrăcat la Falaise. Mi-a mai dat şi nişte ghete care, fără

să fie noi, erau încă bune.

— Acum, du-te cu bine, mi-a spus el, după ce m-am îmbrăcat. Dacă te întâlneşti cu tovarăşii mei, ai grijă să te faci că nu-i cunoşti.

Nu era încă ora zece, aşa încât aveam la dispoziţie toată ziua ca să găsesc unde să dorm în noaptea următoare.

Vremea era uscată. Îmbrăcat călduros, încălţat bine, cu stomacul plin, nu mă neliniştea prea mult greutatea de a găsi un lăcaş la Paris.

Nu mă puteam duce s-o văd pe Dielette.

Am pornit drept înainte, cu gândul că poate întâmplarea îmi va veni în ajutor.

Dar după două ore nu găsisem nimic, nu-mi venise nicio idee şi totuşi străbătusem cele mai diferite cartiere. Atunci mi-am spus că era mai înţelept să vin chiar eu în ajutorul întâmplării şi m-am îndreptat spre Sena. Aveam de gând să mă duc la hale. Poate că femeia aceea cumsecade, care-mi dăduse douăzeci de gologani, mi-ar fi putut da de lucru, sau cel puţin m-ar fi îndreptat către cineva la care aş fi putut munci.

La început, nici nu m-a recunoscut în hainele date de Biboche. Apoi, când i-am amintit cine eram, m-a întrebat ce făcusem cu sora mea. I-am povestit ce se întâmplase în ajun şi am văzut că era mişcată. Atunci i-am spus că nu voiam s-o părăsesc pe Dielette la Paris, că voiam să aştept până avea să se însănătoşească, dar că, pentru asta, trebuia să am de lucru. Nu ştiam cui să mă adresez şi m-am gândit, am sperat…

— Te-ai gândit să vii la tuşa Berceau, m-a întrerupt ea, şi bine ai făcut, băiete! Vezi, mă simt măgulită că ai citit pe faţa mea că nu eram femeia care să lase un copil în stradă. Nu suntem bogaţi, dar avem suflet. A mai chemat vreo două-trei vecine şi au ţinut sfat ca să vadă la ce

puteam fi folosit. Era destul de anevoios, fiindcă la hale nu era obiceiul să fie puşi copiii la muncă, în sfârşit, după discuţii îndelungate, după ce m-au supus la vreo zece interogatorii şi după ce au căzut de acord că ştiam să scriu bine, au hotărât cu toatele că aş putea fi angajat să scriu anunţurile de licitaţii, bineînţeles dacă mi se putea găsi un post.

N-am asistat la demersurile care, după cum mi s-a spus, au fost rodnice. Tot ceea ce ştiu este că a doua zi de dimineaţă, la ora cinci, am fost instalat în spatele unui pupitru, la vânzarea peştelui, şi am fost însărcinat să copiez nişte „buletine" scurte. Era cât se poate de uşor, scriam repede şi citeţ. Când a venit tuşa Berceau să vadă dacă munca mea era mulţumitoare, i s-a răspuns că treaba mergea foarte bine şi că puteam căpăta treizeci de gologani pe zi. Nu era o avere, dar pentru că tuşa Berceau mă lăsa să mă culc în dugheana ei, îmi era prea de ajuns pentru de-ale gurii.

Dielette intrase în spital luni, aşa că am aşteptat joia cu multă nerăbdare şi, după ce mi-am terminat treaba la vânzări, m-am îndreptat spre strada Sèvres. La hale căpătasem o grămadă de portocale, cu care îmi erau pline buzunarele. Mânat de îngrijorare, am ajuns înainte de deschiderea porţilor. Era vie, ori moartă?

Când mi-au indicat sala, am început să alerg, dar m-a oprit un infirmier spunându-mi că voi fi imediat dat afară dacă mai fac zgomot. Am început să merg în vârful picioarelor. Dielette trăia şi se simţea mai bine! N-am să uit niciodată expresia ochilor ei atunci când m-a văzut: „Ştiam că ai să vii, dacă nu vei fi murit de frig".

M-a pus să-i povestesc cum trăisem de când ne despărţisem. Când i-am istorisit episodul de la barieră, m-a aprobat.

— Bine-ai făcut, frăţioare. Niciodată nu mă numise fratele ei.

— Sărută-mă, mi-a spus ea, arătându-mi obrazul. Când a aflat ce făcuse pentru mine tuşa Berceau, i-au dat lacrimile.

— Ah! Ce femeie de treabă!

Pe urmă a fost rândul ei să-mi răspundă la întrebări: fusese foarte bolnavă, zăcuse fără cunoştinţă, cu febră mare şi delirând. Dar fusese bine îngrijită şi o soră se purta foarte frumos cu ea.

— Dar mi-e totuna, aş vrea să plec, mi-a şoptit ea, pentru că mi-e frică. Noaptea trecută a murit o fetiţă colo, în patul de alături, şi când au pus-o în coşciug am leşinat.

Dielette se înşela când spera să părăsească spitalul curând. Fusese atinsă atât de grav de boală, încât convalescenţa a durat foarte mult; a rămas la spital mai bine de două luni.

Încolo, a fost o fericire pentru noi. În tot acest timp, Dielette s-a făcut iubită de cei care o îngrijeau: de soră, de medic şi de internii pe care îi cucerea cu drăgălăşenia ei. Toată lumea ştia din povestea noastră ceea ce crezusem că putem dezvălui, iar interesul pe care-l inspira ea se răsfrângea şi asupra mea. Când veneam, duminica şi joia, eram primit ca un prieten.

În sfârşit, i s-a semnat şi buletinul de ieşire din spital. Când i l-au dat, medicul şi sora au anunţat-o că luaseră măsuri de prevedere ca să nu mai fim obligaţi să ne întoarcem pe jos la Port-Dieu. Găsiseră un chirigiu care trebuia să ducă acasă nişte doici şi care acceptase să ne ducă cu harabaua lui până la Vire. La Vire, el avea să ne plătească locurile în diligentă până la Port-Dieu din cei douăzeci şi cinci de franci strânşi prin colectă în spital, bani care erau prea de ajuns. În aceste două luni, economisisem şi eu câte şase sau opt gologani pe zi, realizând o sumă totală de douăzeci şi doi de franci, sumă destinată acestei călătorii care credeam că nu va fi prea uşoară.

Ce diferenţă între sosirea noastră la Paris, cu două luni în urmă, şi plecarea noastră! Buna tuşă Berceau a ţinut să ne conducă la căruţă şi ne-a încărcat cu provizii de tot felul.

Harabaua nu era prea confortabilă: două banchete în lungul ei, paie pe mijloc şi-atâta tot, dar pentru noi era minunat.

Era pe la sfârşitul lui ianuarie şi nu era prea frig; a fost o călătorie foarte plăcută. Noi nu eram mofturoşi aşa că ne-am împăcat bine cu doicile care se întorceau în ţinutul de baştină împreună cu pruncii lor. Când copiii ţipau prea tare, sau când li se făcea toaleta, noi coboram şi mergeam o bucată de drum pe jos.

La Vire, chirigiul ne-a instalat în diligenta care ne-a lăsat la o leghe de Port-Dieu. Era într-o duminică şi se împlineau exact şapte luni de când plecasem.

Am făcut câteva sute de paşi fără să vorbim niciunul, nici altul, căci amândoi ne simţeam stingheriţi.

Dielette a fost aceea care a rupt tăcerea aceasta apăsătoare.

— Să mergem mai încet, vreau să-ţi vorbesc. Gheaţa era spartă.

— Şi eu vreau să-ţi vorbesc! Uite, asta e o scrisoare pe care ai s-o dai mamei mele, când vei intra în casă.

— De ce o scrisoare? m-a întrebat ea cu blândeţe. De ce nu vii cu mine? De ce nu mă duci la mama ta? De unde ştii că va voi să mă primească? Dacă mă dă afară, ce-o să se întâmple cu mine?

— Nu vorbi aşa, n-o cunoşti pe mama.

— Ba da, o cunosc bine! Dar nu ştiu dacă mă va ierta că nu te-am oprit să pleci. Ar putea ea vreodată să creadă că dacă te-aş fi rugat din toată inima n-ai mai fi plecat? Cum! Ai vrut să mă aduci până aici şi n-ai mai vrut să intri ca s-o îmbrăţişezi? Asta nu-i firesc.

— Tocmai asta îi explic în scrisoare. Îi spun că, dacă-mi continui drumul fără s-o văd, este pentru că simt că n-aş mai putea pleca dacă aş vedea-o. Şi atunci ar trebui să mă întorc la unchiul meu. Există un contract şi unchiul nu este omul care să renunţe la drepturile sale.

— Poate că mama ta ar găsi un mijloc să nu te mai lase să te întorci la el.

— Dacă mama i-ar ţine piept unchiului, ar însemna să plătească ea pentru mine, în timp ce, dacă mă îmbarc, unchiul nu va putea face nimic împotriva ei; dar când mă voi întoarce, nu-mi va mai putea face nimic, pentru că un marinar înrolat aparţine guvernului şi guvernul e mai puternic decât unchiul meu. Haide, m-am gândit temeinic la toate astea.

— Eu nu ştiu, nu mă descurc în treburile astea cu guvernul, dar simt că ceea ce faci acum este rău.

În adâncul conştiinţei mele nu eram destul de sigur de mine, ca să pot asculta, fără să mă supăr, cuvântul acesta care-mi trecuse şi mie prin minte de atâtea ori.

— E rău?

— Da, e rău, şi dacă mama ta te va învinui, dacă va spune că n-o iubeşti, eu n-am să te pot apăra, fiindcă voi gândi la fel ca ea.

Am mers un moment alături de Dielette fără să răspund. Eram emoţionat, răscolit, pe punctul de a ceda, şi totuşi m-am ţinut tare.

— Am fost rău cu tine? am zis eu.

— Nu, niciodată.

— Crezi că aş putea fi cu alţii? Dielette m-a privit.

— Răspunde!

— Nu.

— Crezi că n-o iubesc pe mama, că vreau s-o fac să sufere?

Ea spera că m-a învins, dar, văzând că mă apăram, nu

mi-a răspuns şi atunci am continuat:

— Ei bine, dacă ai un pic de recunoştinţă pentru mine, dacă zici că nu sunt rău, nu-mi mai vorbi astfel. Poate că m-ai convinge să rămân şi asta ar fi o nenorocire pentru noi toţi.

N-a mai adăugat niciun cuvânt şi am mers amândoi în tăcere unul lângă altul, emoţionaţi şi tulburaţi. O luasem pe un drumeag ce tăia câmpul de-a curmezişul şi unde eram aproape sigur că nu ne vom întâlni cu nimeni. Am ajuns astfel la şanţul care mărginea curtea noastră. Auzisem clopotele sunând sfârşitul slujbei, deci mama trebuia să se fi întors acasă.

— Aici este, i-am spus Dielettei, arătându-i pe deasupra cătinei casa unde trăisem atât de fericit şi de iubit.

Mi-a simţit emoţia după tremurul vocii.

— Romain! a zis ea.

Dar eu m-am prefăcut că nu înţeleg ce rugăminţi aprinse conţinea acest unic cuvânt.

— Vei coborî, i-am zis repede, şi, când vei intra, îi vei da mamei scrisoarea şi-i vei spune: „Iată o scrisoare de la fiul dumneavoastră”. Ai să vezi, după ce o va citi, că nu te va respinge. Peste şase luni am să mă întorc. Vă voi scrie de la Havre. Rămâi cu bine.

Am vrut s-o iau la fugă, dar ea mi s-a aruncat la piept.

— Nu mă opri, lasă-mă, nu vezi că mă faci să plâng? Şi-a luat mâinile de pe mine.

— Nu vrei s-o îmbrăţişez din partea ta?

Făcusem câţiva paşi înapoi, dar m-am întors şi, luând-o de gât, am sărutat-o. Îi simţeam lacrimile curgând pe obrazul meu.

Dacă nu fugeam, cu siguranţă că nu aveam să mai plec, aşa că m-am desprins de ea şi am început să alerg,

fără să întorc capul.

Dar la capătul drumului m-am oprit şi m-am întors căţărându-mă până la tufişurile de cătină, unde m-am ghemuit. Dielette traversase curtea şi acum intra în casă.

A rămas înăuntru mult timp. Eu nu vedeam şi nu auzeam nimic; mă gâtuia neliniştea. Dar dacă mama, ca şi mama Dielettei, nu mai era acolo, dacă…

În clipa când acest gând sinistru mi-a trecut prin minte, Dielette a apărut în prag şi aproape imediat, în spatele ei, mama.

Era în viaţă, cu Dielette lângă ea şi o ţinea de mână; amândouă aveau ochii roşii. Mi-am azvârlit pe fundul şanţului. După trei ore urcam pe capra diligentei şi, în două zile, trecând prin Caen şi Honfleur, ajungeam la Havre. În pungă îmi rămăseseră şapte franci.

XIII. „FĂRĂ CÂRMĂ ŞI FĂRĂ VELE”.

Crezusem că ar fi fost de ajuns să mă prezint la bordul unei nave ca să fiu angajat imediat.

Abia debarcat în avanport, am început să mă plimb pe cheuri ca să-mi aleg nava; în Bazinul Regal am văzut doar patru sau cinci vapoare, care nu erau pe gustul meu. În bazinul Barre am găsit nişte nave mari, americane, din care se descărcau baloturi de bumbac ce se grămădeau pe cheu ca nişte munţi. Nici acestea nu erau ce-mi trebuia, eu voiam o navă franceză.

Dând roată bazinului Comerţului, am rămas încântat: aici erau nave din toate părţile lumii, mari şi mici, o pădure de catarge împodobite cu flamuri şi pavilioane. Mi s-a părut mai frumos ca Parisul.

Unele nave împrăştiau o aromă de vanilie care făcea să-mi lase gura apă, iar altele miroseau a piper şi scorţişoară. Peste tot se încărcau şi se descărcau mărfuri; vameşii priveau cum se rostogoleau baloturile cu cafea şi ascultau visători cântecele marinarilor.

Printre aceste nave se afla una care m-a atras din prima clipă; era vopsită în alb, cu o dungă azurie, şi avea trei catarge. Pe o tăblie agăţată de parâme se putea citi: „La încărcare pentru Pernambuco şi Bahia; pleacă neîntârziat; *Steaua Dimineţii,* căpitan Frigard”. Cum să nu faci o călătorie frumoasă cu o navă vopsită în alb şi albastru? Există oare în geografie două nume mai atrăgătoare ca Pernambuco şi Bahia?

Am urcat la bord; echipajul şi hamalii erau ocupaţi cu încărcarea. În cală, pe bocaporţii larg deschişi, se coborau lăzi grele, care se legănau în lanţuri. La început nu m-au observat, dar pentru că nu mă mişcam din loc, neîndrăznind să mă apropii de un domn care nota lăzile când treceau prin faţa lui şi care mi se părea a fi căpitanul, până la urmă am atras atenţia.

— Şterge-o! mi-a strigat domnul care nota lăzile.

— Domnule, aş vrea să vă vorbesc.

Şi am început să-i spun ce voiam, cu alte cuvinte că doream să fiu mus la bordul navei *Steaua Dimineţii.*

Nici măcar nu mi-a răspuns; s-a mulţumit să-mi arate cu mâna schela pe care urcasem pe navă.

— Dar, domnule…

A ridicat mâna, aşa că n-am mai insistat şi am plecat foarte umilit, la drept vorbind, puţin cam îngrijorat.

Oare nimeni nu avea nevoie de mine?

În situaţia mea nu mă puteam lăsa descurajat cu uşurinţă. Am mers puţin mai încolo; fără îndoială că *Steaua Dimineţii* era prea frumoasă pentru mine. De data aceasta am ales un bric negru şi murdar, care încărca pentru Tampico şi care se numea *Ţiparul de mare.* Mi s-a răspuns scurt că nu aveau nevoie de niciun om. La a treia navă, în loc să mă adresez căpitanului, m-am adresat unui matelot care, când a auzit ce voiam, a ridicat din umeri, şi tot ce-am putut auzi de la el a fost că eram un băieţel

ciudat, în sfârşit, pe o goeletă gata de plecare spre coastele Africii, căpitanul, al cărui chip nu prea inspira încredere, a vrut să mă primească, dar când a aflat că nu aveam un tată care să-mi iscălească angajamentul, că nu eram înscris în controalele marinei, că nu aveam sac pentru haine şi rufe şi că nu aveam de nici unele, m-a poftit s-o iau la sănătoasa mai repede decât venisem, dacă nu voiam să fac cunoştinţă cu cizmele lui.

Situaţia era neplăcută şi începeam să nu mă simt în apele mele. Trebuia oare să mă întorc la Port-Dieu? Dacă aş fi putut să nu mă gândesc decât la mama şi la Dielette, ar fi fost o plăcere, dar unchiul şi angajamentul care mă lega de el era ceva ce nu se putea uita.

Tot dând ocol docurilor, mă întorsesem la avanport; marea începuse să crească şi câteva bărci mici de pescuit porneau în larg. M-am dus pe dig să privesc cum intrau şi ieşeau navele; de multă vreme nu mai asistasem la acest spectacol şi fluxul, zarea minunată pe care-o îmbrăţişam cu privirea, acel du-te-vino al corăbiilor din Caen, Rouen şi din Honfleur, pregătirea marilor nave pentru călătorii îndepărtate, cuvintele de rămas bun, fluturarea batistelor, strigătele marinarilor, scrâşnetul scripeţilor şi al parâmelor, vălmăşagul acela de vele, din radă până la linia orizontului, m-au făcut să uit grijile.

De mai bine de două ore stăteam rezemat în coate pe parapet, când deodată am simţit că mă trage cineva de păr. Surprins, m-am întors şi m-am trezit faţă-n faţă cu unul din muzicanţii din trupa lui Lapolade: cu Hermann.

— Lapolade este la Havre?

Am pus această întrebare cu o figură atât de speriată, încât Hermann, din cauza hohotelor de râs, mi-a răspuns abia după un minut. Când şi-a venit în fire, mi-a spus că şi el plecase de la Lapolade ca să se ducă la unul din fraţii săi, care trăia în republica Ecuador. De Lapolade nu trebuia să mă tem; căpătase o moştenire considerabilă

şi vându-se menajeria, mai bine-zis rămăşiţele ei; după cincisprezece zile de la fuga noastră, Berbecu, bietul Berbecu murise de foame şi de durere. După plecarea Dielettei se făcuse rău şi posomorât. Refuzase cu încăpăţânare orice fel de hrană. Se părea că numai pe Lapolade ar fi vrut să-l mănânce, pentru că, de câte ori îl vedea, se năpustea cu furie asupra lui. Dar fiindcă Lapolade nu se hotărâse să salveze viaţa leului său, lăsându-se mâncat, nefericitul Berbecu sfârşise prin a muri, victimă a dragostei şi credinţei lui faţă de Dielette. Hermann m-a întrebat dacă reuşisem să ajung marinar; i-am povestit greutăţile pe care le întâmpinasem.

— Dacă vrei, a spus el, merg cu tine să te angajezi, ca şi cum ai fi fratele meu.

Şi haine, rufărie? Era cu neputinţă. Nici Hermann nu era mult mai bogat ca mine. Călătoria lui fusese plătită dinainte de fratele său, până la Guayaquil, iar din veniturile noastre, puse laolaltă, nu ne-am fi putut permite o asemenea cheltuială.

A trebuit să renunţăm la această idee; ca să mă consoleze m-a luat să mănânc cu el, apoi, după-masă, m-a dus la teatru, unde unul din compatrioţii săi, muzicant în orchestră, ne-a dat două locuri. Prima piesă de teatru care se juca era o comedie intitulată „Război pe faţă”, în care un personaj este adus într-o ladă.

— Asta îţi trebuie ţie! mi-a spus el. În antract am să-ţi explic ideea mea.

Ideea lui era să cumpărăm o ladă mare în care urma să mă ascund; cu o oră înainte de plecare, el avea s-o aducă la bordul navei, bine închisă şi legată cu frânghii. Când am fi ajuns în larg, ar fi deschis-o, şi căpitanul, neputând să mă debarce, dacă nu m-ar fi azvârlit peste bord, ar fi fost nevoit să mă lase în pace; odată pornit la drum, nu mai depindea decât de mine ca să-mi găsesc de lucru pe navă.

Era o faptă nesăbuită, dar avea o latură aventuroasă care mă atrăgea.

A doua zi am colindat prin toate dughenele de vechituri din oraş şi pentru zece franci am găsit o ladă mare, cu cercuri de fier, care se potrivea cu măsura mea, de parcă ar fi fost făcută anume pentru mine. Hermann a adus-o acasă la el, unde mă găzduise şi pe mine, şi i-a dat câteva găuri ca să pot respira. Am intrat în ea, a închis-o şi am stat acolo două ore, foarte comod; puteam să mişc braţele şi picioarele, ba chiar să mă culc pe-o coastă sau pe spate, când aş fi vrut să-mi schimb poziţia.

Nava pe care urma să se îmbarce Hermann pleca a doua zi pe seară, în cursul celor două ore de flux; mi-am petrecut timpul vizitând această navă care se numea *Orinoco* şi ca să scriu mamei mele o lungă scrisoare, în care îi ceream iertare că acţionasem împotriva voinţei sale, dar că speram să fie în interesul fericirii noastre, a tuturor. Lângă această scrisoare am mai pus una pentru Dielette, în care îi povesteam tot ce aflasem de la Hermann şi o rugam să fie bună cu mama.

Cu două ore înaintea fluxului, adică pe la prânz, Hermann m-a pus să intru în ladă, dându-mi şi o bucată de pâine.

— Pe mâine, a zis el râzând. Vei avea ce mânca, dacă ţi-o fi prea foame.

Trebuia să stau douăzeci de ore în această ladă, pentru că, socotisem noi, dacă ieşeam la iveală prea devreme, în apropiere de portul Havre, eram în primejdie ca, din ordinul căpitanului, să fiu debarcat pe o barcă de pescuit, sau pe pilotină, în timp ce în larg, primejdia unei asemenea întâlniri era mai puţin de temut. De mai multe zile vânturile din Sud suflau destul de tare, aşa că în douăzeci şi patru de ore trebuia să fim dincolo de Cherbourg, în largul Mării Mânecii.

În interiorul lăzii fixasem două chingi de piele, de

care mă puteam ţine ca să nu fiu prea zdruncinat în timpul transportului. Hermann a încuiat cele două broaşte, a legat lada cu frânghii şi m-a luat în cârcă. Râdea atât de tare, că mă hurduca de parcă aş fi fost pe un cal.

Când am ajuns la bordul navei *Orinoco,* veselia lui a încetat brusc.

— Ce-ai adus acolo? a strigat căpitanul.

— Cufărul meu.

— E prea târziu, bocaporţii s-au închis.

Tocmai pe închiderea bocaportului ne bizuisem şi noi, căci, dacă ar fi fost deschis, aş fi fost coborât în cală şi peste lada în care mă aflam s-ar fi îngrămădit alte lăzi, rămânând astfel în lada mea până la Guyaquil; în schimb, bocaportul fiind închis, aş fi fost instalat pe puntea navei sau în cabina lui Hermann.

Dar lucrurile nu s-au aranjat atât de uşor, deoarece căpitanul a refuzat mult timp să primească lada; am crezut că aveam să fiu descărcat pe cheu, dar până la urmă am fost coborât pe interpunte, la un loc cu alte lăzi sosite în ultimul moment.

— Va fi *amarată* pe drum, a zis un matelot.

Că va fi *amarată* pe drum conta mai puţin, pentru că speram să nu rămân multă vreme în ladă. În curând am auzit parâmele căzând în apă, în timp ce cabestanul se învârtea şi deasupra capului meu răsuna pasul cadenţat al mateloţilor care manevrau pentru a scoate nava din bazin.

După zgomotele produse, puteam urmări manevra din lada mea, ca şi cum aş fi văzut-o cu ochii mei pe punte.

Auzind huruit de vehicule şi larmă de voci, am înţeles că ne aflam în ecluză. Nava a rămas nemişcată câteva minute, apoi am simţit că remorcherul o trăgea încet înainte; din tangajul slab care m-a înclinat înainte şi înapoi, am bănuit că ajunsesem în anteport. Între diguri tangajul s-a accentuat; scripeţii au scârţâit şi velele s-au

întins, nava s-a aplecat într-o parte, parâma de remorcă a căzut în apă şi timona a scos un geamăt – ieşeam în larg.

Visul meu se împlinise, îmi începeam viaţa de marinar! Clipa aceasta, pe care o dorisem atât de mult, pe care o obţinusem cu preţul atâtor osteneli şi care trebuia, după cum credeam, să-mi ofere o mare bucurie, m-a întristat şi m-a neliniştit. Era adevărat că situaţia în care mă găseam nu te îndemna la veselie.

Poate că dacă aş fi fost pe punte, printre mateloţi, participând la manevre, privind înainte la nemărginita mare şi în urmă spre pământ şi port, aş fi pornit spre necunoscut plin de fericire. Însă, închis între cei patru pereţi de scândură ai lăzii, nu mi-am putut stăpâni o senzaţie de spaimă.

Câteva ciocănituri în scândură lăzii m-au scos din tristele mele gânduri, dar pentru că nu auzeam niciun cuvânt, nu am îndrăznit să răspund, de teamă să nu fie vreun matelot; când ciocăniturile s-au repetat, într-un fel care mă făcea să înţeleg că era Hermann, am ciocănit şi eu cu briceagul.

Această înştiinţare mi-a potolit îngrijorarea; oricum, nu eram părăsit, era vorba doar de câteva ore pe care trebuia să le mai petrec în ladă, iar când aveam să ies din ea m-aş fi găsit în largul mării şi toată lumea ar fi fost a mea.

Vântul era răcoros; nava, bătută în coastă de talazuri, avea un ruliu puternic. Obişnuit din copilărie să merg la pescuit şi să mă las legănat de barca ancorată, nu cunoscusem niciodată răul de mare; mă credeam ferit de acest necaz şi am fost foarte neplăcut surprins când am simţit ameţelile.

La început am crezut că starea aceasta era provocată de dificultatea cu care respiram, deoarece, cu toate găurile pe care avusesem prevederea să le facem în scânduri, aerul pătrundea cu greu în ladă dar ieşea şi mai greu, aşa

că se făcuse în ea o zăpuşeală înăbuşitoare. Ameţelile, însă, şi senzaţia nelămurită că toate se învârteau în jurul meu, când nava avea tangaj, nu mi-au mai lăsat nicio îndoială. Asta m-a îngrijorat destul de mult, pentru că văzusem mulţi oameni care, când erau apucaţi de acest rău stupid, scoteau adevărate mugete; dacă şi eu aş fi făcut la fel în timpul unei asemenea crize şi m-ar fi auzit vreun matelot care ar fi trecut pe lângă lada mea?

Auzisem spunându-se că cel mai bun leac împotriva răului de mare era somnul şi, pentru că era singurul pe care-l aveam la îndemână, mi-am înfundat capul în mâini şi m-am străduit din toate puterile să adorm. Mult timp a fost zadarnic, fiindcă patul nu era prea moale. Măcar dacă aş fi avut prevederea să-mi căptuşesc închisoarea cu niscaiva paie. Stomacul meu îndura influenţa mişcărilor navei, contractându-se şi destinzându-se în ritmul lor. Până la urmă am aţipit.

Nu ştiu cât timp am dormit, deoarece, lumina nepătrunzând în ladă, eram cufundat într-o beznă ce nu-mi îngăduia să-mi dau seama dacă era zi sau noapte; numai din liniştea care domnea pe navă am înţeles că trebuia să fie noapte. Auzeam pe punte doar paşii regulaţi ai oamenilor de cart şi, din când în când, scârţâitul timonei. Ruliul crescuse; se auzea cum trosneau catargele şi cum şuiera greementul; talazurile, care loveau puternic în bordaj, arătau că vântul sufla mai tare.

Fie că răcoarea nopţii făcuse aerul din ladă mai respirabil, fie că mă obişnuisem cu ruliul, nu mai simţeam răul de mare şi curând am adormit din nou, legănat de acea muzică gravă care mă ducea cu gândul la odăiţa mea din casa părintească, în timpul nopţilor cu vreme rea.

De data aceasta am fost trezit de un bubuit înspăimântător: o trosnitură, ca şi cum nava s-ar fi rupt în două, urmată numaidecât de o prăbuşire pe punte, de parcă tot greementul s-ar fi năruit; parâmele plesneau cu

zgomot de împuşcătură, catargele pârâiau.

— Stop! a zbierat cineva englezeşte.

— Toată lumea pe punte! a strigat altcineva în limba franceză.

Peste hărmălaia de ţipete şi zgomote s-a înălţat un muget fioros, pe care l-am recunoscut imediat; era sirena unui vapor. Se părea că fusesem abordaţi de un vapor englezesc care ne izbise în plin şi nava noastră se aplecase pe o coastă, întrucât fusesem rostogolit spre unul din pereţii laterali ai lăzii.

Înainte de a-mi reveni din uluială, mugetul sirenei a încetat, dar imediat s-a auzit altă trosnitură, urmată de o zarvă îngrozitoare înălţându-se de pe puntea navei noastre, care s-a redresat numaidecât; vaporul englezesc se scufundase, ori se depărtase?

Am început să strig cu desperare ca să chem un om din echipaj să mă elibereze, apoi am stat cu urechea la pândă; de pe punte se auzea un murmur de glasuri şi paşi zoriţi în toate direcţiile; talazurile se sfărâmau cu putere de bordurile bastimentului; toate zgomotele erau acoperite de mugetul furtunii.

Aveam să ne scufundăm? Hermann avea să mă lase în lada aceea? N-aş putea să vă descriu îngrozitoarea senzaţie de nelinişte care mi-a încleştat inima. Sângele îmi îngheţase în vine, mâinile îmi erau pline de năduşeală, ca şi cum le-aş fi muiat în apă. Instinctiv, am vrut să mă ridic, dar m-am lovit cu capul de capacul lăzii. Am îngenuncheat ca să-l împing cu toată puterea, dar cele două broaşte erau solide, iar capacul bine rostuit şi întărit cu bare de stejar; nimic nu s-a clintit. M-am lungit mort de frică, în culmea groazei.

După câteva clipe am început iar să strig şi să-l chem pe Hermann, dar pe punte se iscase o larmă asurzitoare care mă împiedică să-mi aud şi propria-mi voce: se tăiau catargele cu topoarele.

Şi Hermann care nu mai venea să mă scoată de-acolo! Ce naiba făcea?

În timp ce unii oameni liberau puntea de catarge, alţii lucrau la pompele a căror bătaie ritmică o auzeam.

Ne duceam la fund: m-am aruncat desperat asupra capacului pe care nu l-am putut clinti şi am căzut înapoi, chinuit de neputinţă, nebun de furie şi spaimă.

Hermann! Hermann!

Deasupra capului meu, adică pe punte, se auzeau mereu aceleaşi zgomote, dar în partea în care eram închis nu se auzea nimic. Vocea mea se pierdea între pereţii lăzii. Dacă cumva câteva strigăte răzbăteau până afară, erau înăbuşite, acoperite de huietul puternic al furtunii.

Hermann căzuse în mare? Fusese târât de vreun val? Era strivit de vreun catarg? Ori, poate, cu gândul doar la salvarea lui, nu se mai gândise la a mea? Aşadar, aveam să mor înecat în lada aceea!

Şi ajutor nu aveam de unde căpăta.

Să-ţi aştepţi moartea fără frică şi s-o priveşti drept în faţă nu e cu neputinţă chiar şi pentru un copil; când eşti liber, cel puţin te poţi apăra, lupta te însufleţeşte; dar când eşti închis, ca mine, între patru scânduri, abia putând să te răsuceşti şi să respiri, asta mi se pare, în acelaşi timp, jalnic şi monstruos.

M-am repezit cu furie asupra pereţilor temniţei mele, dar nici măcar nu s-au clintit. Am vrut să strig iar, dar din gâtlejul meu uscat nu mai putea ieşi niciun sunet. Nu ştiu cum ar fi suportat un bărbat o asemenea situaţie, dar eu, care eram doar un copil, am leşinat.

Când mi-am venit în fire după un ştiu câtă vreme, am avut o senzaţie ciudată; mi s-a părut că murisem şi că mă aflam pe fundul mării, clătinat de valuri. Însă zgomotele de pe puntea navei m-au readus la realitate. Se pompa mereu şi uneori auzeam clipocitul sinistru al apei în spărturi.

Vântul urla prin încăperile navei şi valurile o izbeau cu lovituri înfundate care o clătinau aşa de îngrozitor, că mă ciocneam de pereţii lăzii când la stânga, când la dreapta. Am reînceput să strig, oprindu-mă din când în când ca să ascult; nu se auzea nimic în afară de vacarmul asurzitor al furtunii. Mă sufocam şi mi-am descheiat haina. Când am dezbrăcat-o, am dat cu mâna de briceagul de care uitasem; era un briceag solid, ţărănesc, cu mânerul de os şi cu o lamă puternică, tăioasă.

Fiindcă nimeni nu-mi venea în ajutor, trebuia să mă ajut singur.

Am deschis briceagul şi am atacat una din broaştele lăzii, nu ca s-o forţez, pentru că aş fi rupt lama, ci scobind lemnul în jurul ei. Scândura era de fag, uscată de vreo douăzeci sau treizeci de ani de folosire, tare ca fierul, şi briceagul meu o tăia cu greutate.

Puneam atâta însufleţire în munca mea, că nu a trecut mult şi m-am pomenit lac de sudoare; briceagul îmi aluneca printre degete şi în fiecare moment trebuia să-mi şterg palmele.

Nu înaintam deloc, pentru că în fiece clipă ruliul şi tangajul mă forţau să las lucrul; cum înfigeam mai taie briceagul, eram zvârlit în peretele opus.

În sfârşit broasca a fost mişcată din loc şi cu o smucitură s-ar fi desprins de tot. Am început să lucrez la broasca cealaltă; briceagul se încinsese în aşa hal, că-mi frigea limba când îi răceam vârful în gură.

Nu se mai pompa apa, dar forfoteala de pe punte nu încetase; paşii erau mai zoriţi şi era vădit că se lucra intens. La ce? Nu puteam ghici.

Se auzeau bufnituri înfundate, de parcă s-ar fi târât ceva foarte greu, o ladă mare sau o barcă. Pentru ce? Ce însemna asta? Nu aveam timp nici să ascult, nici să încerc să ghicesc, aşa că mi-am reluat munca.

Briceagul nu mai tăia aproape deloc şi ciopleam lemnul din jurul celei de-a doua broaşte mai greu ca în jurul primei. În truda asta îmi foloseam toată puterea, toată energia, dar în unele clipe braţul îmi amorţea, şalele mă dureau din cauza poziţiei stânjenitoare în care stăteam şi eram nevoit să mă opresc câte puţin.

Atunci auzeam vuietul uraganului, izbitura talazurilor, pârâiturile navei.

Strădania mea a durat, desigur, mai mult de o jumătate de oră. Dar cât de mult a durat pentru mine, nici nu vă puteţi închipui! În sfârşit şi a doua broască, la fel ca prima, s-a mişcat din loc.

M-am aşezat în genunchi şi, proptindu-mă în mâini, am împins cu spatele, din toate puterile, în capac ca să-l fac să sară: cele două broaşte s-au desfăcut, dar capacul nu s-a deschis.

Uitasem că fusese legat cu frânghie la ambele capete.

Acum trebuia să tai şi această frânghie. La început am crezut că avea să meargă uşor, dar mă înşelasem, deoarece capacul, chiar dacă se sălta puţin, nu ieşea din ramă, şi ca să ajung la frânghie trebuia să scobesc şi rama. O nouă muncă de îndeplinit.

Nu m-am descurajat şi m-am apucat de treabă. Din fericire, acum tăiam în lungul fibrei lemnului.

Am ajuns în sfârşit la frânghie şi am tăiat-o: eram liber.

Am împins cu putere capacul: s-a săltat puţin şi a căzut la loc. L-am împins şi mai tare, dar nu s-a deschis mai mult. Ce putea să-l mai împiedice să se ridice?

M-a cuprins o deznădejde atât de amarnică, încât m-am prăbuşit pe fundul lăzii, zdrobit.

Muncisem însă prea mult să nu lupt până la capăt. Capacul se deschidea atât cât să-mi dea voie să-mi strecor

mâna, dar, ajuns la această înălţime, se oprea şi nu mai putea fi clintit. Mi-am trecut mâna prin această deschizătură şi am pipăit până unde puteam ajunge, pentru că era noapte şi nu vedeam mai nimic, doar o palidă licărire de lumină ce abia mijea.

Tot pipăind şi încercând să ghicesc, am înţeles cu ce fel de obstacol aveam de-a face: era o ladă mare, uriaşă! Aşezată peste o alta, acoperea jumătate din lada mea şi, cu toate că nu stătea direct pe ea, nu lăsa capacul să se deschidă. Am încercat s-o împing, dar era prea grea şi nu s-a mişcat din loc; de altfel, din poziţia în care stăteam nu aveam nicio putere. Pentru că braţul, ca să zic aşa, nu se putea lungi, ar fi fost o nebunie să încerc s-o ridic, sau măcar s-o împing.

Deci, îmi dădusem atâta osteneală ca să ajung până la urmă aici. Acum ce era de făcut? Tremuram de nerăbdare şi nelinişte; mi se părea că sângele îmi clocotea în cap, ca într-un cazan.

Poate că lada îmi înăbuşise până atunci vocea. Acum, că puteam întredeschide capacul, poate că m-ar fi auzit cineva.

Am scos strigăte desperate. Apoi am ascultat. Pe punte se iscase o zarvă mare şi mi s-a părut că ceva a căzut în apă. Dacă eu îi auzeam, şi ei trebuiau să mă audă. Am strigat din nou. Ascultând iar, nu am mai auzit nici rostogolire, nici zgomot de paşi, nimic altceva în afară de urletul vântului. Dar, ciudat lucru, mi s-a părut că auzeam strigăte care veneau de pe apă, de lângă bordul navei de care era rezemată lada mea. Cu siguranţă că nu aveau să mă mai audă. M-am hotărât să demontez balamalele capacului. În felul acesta, dacă reuşeam, nu aş mai fi avut nevoie să ridic capacul şi, ca să fiu liber, ar fi trebuit doar să-l fac să alunece în lungul lăzii.

Am pornit la treabă cu şi mai multă râvnă. Liniştea aceea mă înspăimânta groaznic. Echipajul pierise cumva în

valuri? Tot ce se poate, pentru că violenţa ruliului şi a tangajului, urletul vântului îmi arătau că eram în plină furtună.

Balamalele erau montate mai puţin solid ca broaştele, aşa că n-am avut nevoie să cioplesc lemnul; ar fi trebuit să încep cu ele, nu cu broaştele, pentru că erau doar bătute în cuie. Cu vârful briceagului am reuşit să desprind una, apoi, zgâlţâind zdravăn capacul, am scos şi cuiele celeilalte.

Am împins capacul care a lunecat uşor. Am sărit afară din închisoarea aceea groaznică. Cu ce bucurie mi-am recăpătat libertatea mişcărilor! Dacă aş fi murit în lada aceea, ar fi fost ca şi cum aş fi murit de zece ori.

Acest succes îndoielnic aproape că îmi redase speranţa. Totuşi nu eram încă la capătul încercărilor mele. Călăuzit de o dâră de lumină, m-am îndreptat pe dibuite spre scară; din fericire tambuchiul era închis, dar uşa neîncuiată; am împins-o şi m-am pomenit pe punte. Abia se luminase de ziuă, însă, cât stătusem în ladă, ochii mi se obişnuiseră cu întunericul; dintr-o privire am cuprins toată puntea, dar n-am văzut pe nimeni – şi nici la timonă. Echipajul părăsise nava.

Am sărit pe dunetă şi, privind depărtarea în palida lumină a dimineţii, am zărit pe apă un punct negru: era şalupa cea mare.

Am strigat cât am putut de tare, dar şalupa era prea departe şi vijelia prea puternică, pentru ca vocea mea să poată fi auzită.

Mă aflam singur pe nava părăsită în mijlocul mării, fără catarge, gata să se scufunde, şi cu toate acestea, atât de puternică fusese neliniştea pe care o trăisem în lada aceea nenorocită, că mă simţeam mai puţin înspăimântat.

Privind în jurul meu, am văzut că *Orinoco* fusese izbit în cocă, din coastă, chiar la mijloc, şi era o adevărată minune că nu fusese rupt în două; însă vaporul englezesc îl

lovise pieziş, şi cu această izbitură rupsese şarturile arborelui mare şi pe cele ale arborelui artimon, aşa încât cele două catarge, nemaifiind ancorate tocmai din partea din care bătea vântul ce umfla velele, se frânseseră ca nişte beţe de chibrit; din întregul greement rămăsese doar jumătate din arborele trinchet şi bompresul era neatins. Din întreaga velatură nu rămăsese decât focul şi gabierul, sfâşiate în zdrenţe.

Se lumina de ziuă. Către răsărit, marginile norilor erau luminate de luciri roşietice, fugare, repezi ca fulgerul şi care se pierdeau pe cerul întunecat. Cât vedeai cu ochii, marea era acoperită de spumă şi în lumina aceea palidă avea o înfăţişare sinistră, în timp ce vântul o biciuia şi-i strivea valurile.

Dacă echipajul părăsise nava, însemna că era în primejdie; nu era nevoie să te gândeşti prea mult ca să înţelegi asta.

Lăsată în voia vânturilor şi a valurilor, fără cârmă şi fără vele, avea un ruliu înspăimântător; marea îi izbea coca cu talazuri uriaşe, de-ai fi crezut că ar vrea s-o sfărâme. Ca să stau în picioare pe punte, a trebuit să mă agăţ de o parâmă şi hainele îmi erau atât de ude, ca şi cum aş fi căzut în apă.

Am vrut să văd ce anume stricăciuni fuseseră provocate de ciocnire; aplecându-mă peste parapet, am observat că tot flancul navei era spart. Spărtura se găsea oare sub linia de plutire? Nu am putut să-mi dau seama. Câtă apă era în cală? Nici asta n-am putut afla, pentru că nu puteam pune pompele în funcţiune, ele fiind prea greu de manevrat pentru mine.

Câtă vreme ar mai fi putut rezista *Orinoco* împotriva vântului şi valurilor, în starea în care se afla?

Asta era întrebarea.

Pentru mine nu mai exista nicio îndoială că trebuia să se scufunde; dar poate că nu avea să se scufunde curând,

şi între timp aş fi fost zărit de vreun vapor care m-ar fi salvat. Nu-mi pierdusem toate speranţele şi, gândindu-mă că numai prin luptă reuşisem să scap din lada aceea păcătoasă, am luat hotărârea să lupt mai departe, să nu mă las în voia sorţii.

Aveam destulă pricepere în treburi marinăreşti pentru ca să-mi dau seama că dacă nava plutea la voia întâmplării, în curând avea să se facă fărâme sau să fie scufundată de un talaz. Trebuia deci să trec la timonă şi, fără să ţin cont de direcţie, să încerc să folosesc focul pentru a pune nava cu prova împotriva valurilor.

Până atunci însă nu navigasem decât cu bărci mici; abia pusesem mâinile pe timona acelei nave mari, că un talaz a şi izbit-o, dându-i o puternică mişcare de rotaţie ce m-a făcut s-o scap din mâini şi să cad jos, aruncat la patru sau cinci paşi.

Din fericire, la bord totul era pregătit pentru a rezista furtunii; pana cârmei avea troţele la locul lor, aşa că nava putea fi cârmuită fără primejdie, dar pentru că nu aveam nicio direcţie de urmat, fiindcă nu ştiam unde mă aflu, am fixat cârma în aşa fel ca să am vântul din pupa.

Marea mea speranţă era să întâlnesc un vapor şi de aceea m-am străduit să mă instalez cât mai bine pe dunetă, ca să pot vedea departe în larg şi să cuprind tot orizontul cu privirea.

Mi s-a părut că forţa vântului slăbea; se făcuse ziuă şi cerul se mai limpezise de nori; printre micile spărturi dintre ei se vedeau petice de cer albastru, palid. Deşi marea era tot agitată, am început să nădăjduiesc iar. Fiind aproape de ţărm, era imposibil să nu se ivească vreo navă.

Timp de cel puţin trei ore am stat cu ochii aţintiţi în zare, fără să văd nimic. Era vădit că vântul slăbea şi că marea se potolea, cu alte cuvinte că valurile nu se mai ciocneau tumultuos, căpătau o legănare largă, care obosea nava mai puţin, îi dădea timp să se ridice şi să se aplece.

Deodată, pe fondul întunecat al unui nor uriaş ce se târa pe suprafaţa mării, mi s-a părut că văd un punct alb. Punctul s-a mărit, s-a prefăcut într-un vapor, ce creştea necontenit şi care naviga cu vântul din pupa, adică în aceeaşi direcţie ca şi *Orinoco.*

M-am repezit la timonă pentru a manevra ca să-i tai calea, dar, în timp ce el avea toate velele întinse, eu nu aveam decât una mică, ce aproape nu prindea vânt.

Timp de o jumătate de oră l-am văzut crescând până când am putut să-i număr velele, apoi mi s-a părut că se micşora.

Am alergat la clopot şi am sunat cu furie, apoi am sărit pe bastingaj ca să mă uit după el. Se micşorase şi mai mult; îşi continua drumul. Cu siguranţă că nici nu mă văzuse, nici nu mă auzise…

Am suferit o cruntă dezamăgire; timp de o oră l-am urmărit cu ochii cum se micşora, se micşora mereu, până a ajuns doar un punct, apoi n-am mai văzut nimic, m-am trezit singur în imensitatea mării.

Nu era destul să văd cum treceau vase, trebuia să-l vadă şi ele pe *Orinoco;* nu era destul să aştept ajutorul lor, trebuia să li-l înlesnesc, să-l pregătesc, să-l fac să ajungă la mine.

Din dulăpiorul cu pavilioane l-am luat pe cel mai mare dintre ele şi, pentru că fungile erau rupte, m-am căţărat şi l-am legat în vârful arborelui trinchet. Datorită ruliului navei, căţărarea a fost anevoioasă, dar din fericire fusesem obişnuit cu aşa ceva şi am coborât fără să dau de necaz, plin de speranţa în marele pavoaz care fâlfâia în vânt şi care avea să spună celor care l-ar fi văzut că o navă se află în primejdie.

Acum, când marea se potolea, teama mea cea mai vie era pricinuită de spărtura prin care pătrundea apa, însă nimic nu-mi arăta că nivelul ei creştea. Nava nu părea să se cufunde. Cu toate acestea, ca să nu neglijez nimic, dacă

Orinoco s-ar fi dus la fund, am adunat toate scândurile şi toate lăzile pe care le-am putut găsi, le-am legat zdravăn şi am făcut din ele o plută.

Se apropia ora prânzului şi eu nu mâncasem nimic din ajun; foamea a început să-şi spună cuvântul. Cambuza bucătarului fusese luată de valuri, în timp ce rupeau catargele navei; m-am hotărât să cobor ca să caut de mâncare.

Am luat această hotărâre numai după îndelungate şovăieli: dacă nava se ducea la fund în timp ce eu eram înăuntru? Foamea, însă, a învins frica.

Am coborât. Nici nu făcusem doi paşi, când am auzit un mârâit. Am dat înapoi, îngrozit. Dintr-un salt brusc şi violent, animalul care mârâise m-a dat la o parte. Era câinele căpitanului. Fusese uitat pe navă. Izbutise să iasă din cuşcă în felul său. A ajuns pe punte mai repede ca mine. Acolo, s-a întors spre mine şi m-a privit îndelung, cu neîncredere; fără îndoială că după această examinare s-a liniştit, pentru că imediat s-a apropiat de mine şi mi-a întins botul. Ne-am împrietenit numaidecât şi s-a luat după mine. Îi era foame şi lui.

Am găsit tot ce-mi puteam dori: pâine, friptură rece, vin. Am înhăţat tot ce-mi cădea în mână şi am urcat repede pe punte.

Eram destul de aproape de moarte şi totuşi am mâncat cu poftă; câinele stătea în faţa mea şi hăpăia bucăţile pe care i le aruncam. De-acum eram legaţi unul de altul şi nu mă mai simţeam singur. După ce am terminat masa, a rămas culcat la picioarele mele. Mă privea cu ochi atât de blânzi, că l-am sărutat.

Trecând prin cabina căpitanului, văzusem nişte pistoale pe masă şi m-am dus să le iau: poate că mi-ar fi servit să atrag atenţia, dacă aş fi zărit vreun vas.

A trecut ziua fără să apară măcar unul; marea avea o hulă foarte mică şi vântul abia adia. *Orinoco* continua să se

ţină bine şi spărtura pesemne că se astupase singură. Am întâmpinat venirea nopţii fără prea multă teamă. Mi se părea că Turc şi cu mine nu ne depărtasem prea mult de ţărm; poate că în întuneric aveam să zăresc un far şi atunci n-ar mai fi trebuit decât să manevrez într-acolo ca să fiu salvat.

S-a înserat de-a binelea, dar speranţa mea nu s-a realizat. În adâncurile cerului stelele se aprindeau una după alta. Nu am zărit niciun far.

Odată cu pistoalele, luasem din cabina căpitanului un maldăr de veşminte şi mi-am făcut din ele o saltea călduroasă. M-am cuibărit pe ea, hotărât să nu închid ochii toată noaptea şi să cercetez zarea.

Am stat aşa mult timp, cu privirea pierdută în întunericul pe care zadarnic încercam să-l străpung. Turc a adormit culcat lângă mine. Vântul se liniştise şi tangajul regulat al navei nu avea nimic îngrijorător. Cam pe la ora zece sau unsprezece, a răsărit luna, argintind marea calmă care clipocea încetişor în jurul nostru, cu sclipiri de oglindă. Pe nesimţite, liniştea m-a cuprins şi pe mine, sforăitul câinelui m-a toropit şi, cu toată străduania mea de a rămâne treaz, am adormit.

Dar liniştea aceasta care domnea pe mare nu prevestea sfârşitul vremii rele; spre dimineaţă am fost trezit de răcoarea vântului. Norii goneau la înălţime mică şi marea începea să se agite.

Vântul se răci repede. M-am dus să mă uit la busolă: arăta că vântul bate dinspre nord-vest. Am învârtit timona ca să-l prind din pupa, pentru că, fără să ştiu unde mă aflam, mi se părea că direcţia aceea era cea bună ca să ating ţărmul Normandiei sau al Bretaniei.

În mai puţin de o oră marea ajunsese tot aşa de zbuciumată ca în ajun; valurile începeau iar să treacă peste copastia *Orinoco*-ului, care se ridica cu greu pe creasta lor, mai bine-zis nu se mai ridica mai deloc, aşa că

talazuri uriaşe măturau puntea de la un capăt la altul.

Sub presiunea vântului, arborele trinchet, deja şubrezit, trosnea sinistru; straiurile şi şarturile slăbiseră şi mă temeam că, la orice rafală nouă, aveam să le văd prăbuşite… Atunci ar fi fost sfârşitul, *Orinoco* s-ar fi scufundat.

Uitându-mă necontenit la acest catarg, la un moment dat mi s-a părut că în zare a apărut o linie întunecată, ce se prelungea în depărtare. Cu toată primejdia, m-am cocoţat pe straiuri. Era pământul!!

Am alergat la timonă şi am manevrat spre linia aceea: picioarele îmi tremurau, şi printr-un ciudat efect produs de bucurie, ochii mi s-au umplut de lacrimi. Salvat! Eram oare salvat?

Linia se preciza din ce în ce mai limpede. Va putea *Orinoco* să plutească până acolo? Catargul va rezista?

Am trăit o oră de nelinişte cruntă, pentru că violenţa vântului creştea şi catargul se clătina cu trosnituri care-mi încleştau inima. Turc, proptit în faţa mea, nu mă mai scăpa din ochi. Parcă încerca să citească în ai mei. Ţărmul spre care alerga nava era neted, şi de la o distanţă oarecare de mai se ridica în pantă lină, formând nişte coline. Nu se vedea niciun sat, niciun port.

După cum vă daţi seama, eu nu speram să intru cu *Orinoco* în vreun port, chiar dacă el s-ar fi găsit în faţa mea; era o treabă mai presus de puterile mele şi cred că le-ar fi depăşit şi pe ale unui adevărat marinar, cu o navă în halul în care se afla *Orinoco;* nu voiam decât să naufragiez lângă ţărm şi să mă salvez înotând.

Dar era oare cu putinţă să ajung aproape de ţărm? Nu cumva era apărat de recife care nu ieşeau din apă şi care ar fi împiedicat nava să treacă?

Stăpânit de această cumplită îndoială, am desfăcut câteva scânduri din pluta pe care o întocmisem în ajun şi

le-am aşezat la îndemână, pentru cazul când nava s-ar fi scufundat. M-am dezbrăcat, păstrând doar pantalonii, şi am aşteptat.

Ţărmul se vedea limpede, în toate amănuntele, şi puteam zări foarte bine valurile care se spărgeau pe nisip, lăsând o fâşie de spumă. Fluxul nu începuse.

Încă un sfert de oră, încă zece minute, încă cinci şi destinul meu avea să se împlinească. O! Mamă!

O! Dielette!

În clipa în care mă lăsam cuprins de emoţie, la acest gând, nava a fost ridicată de valuri, am auzit o trosnitură, timona a fost smulsă din lăcaşul ei, clopotul a dăngănit de câteva ori, catargul s-a clătinat şi s-a năruit spre prova, iar eu am fost aruncat cu burta pe punte. *Orinoco* atinsese fundul.

M-am sculat în picioare; o a doua zguduitură m-a trântit iar. Nava trosnea din toate încheieturile şi după o izbitură înspăimântătoare s-a oprit brusc şi s-a culcat pe o rână.

Am vrut să mă ridic şi să mă agăţ de ceva, dar nu am mai avut timp: un talaz s-a abătut asupra bietei nave, devenită un obstacol, şi m-am simţit târât într-o vâltoare de apă.

Când am putut să scap din această vâltoare, mă şi aflam la douăzeci de metri de navă; la câţiva paşi de mine înota câinele, care mă privea cu desperare. L-am încurajat cu vorba.

Eram doar la vreo două sute de metri de plajă. Pe vreme bună, distanţa aceasta nu ar fi însemnat nimic pentru mine, dar datorită munţilor de apă care se spărgeau pe nisip, era o încercare cumplită.

Fără să-mi pierd curajul, am înotat domol, încercând mai ales să mă ridic pe crestele valurilor; dar, în mijlocul acelor vârtejuri de spumă, mi-era aproape cu neputinţă s-o

fac, şi abia reuşeam să respir între două valuri.

Nu vedeam nicio fiinţă pe plajă şi era vădit că nu puteam nădăjdui în vreun ajutor. Din fericire vântul şi marea mă împingeau spre ţărm. În intervalul dintre două talazuri, am dat cu picioarele de fund; clipa era hotărâtoare. Valul următor m-a aruncat pe nisip, ca pe un maldăr de iarbă de mare. Am încercat să-mi înfig degetele în nisip, dar, în retragerea lui, talazul m-a târât cu el. Un al doilea talaz m-a aruncat din nou pe nisip şi din nou m-a tras înapoi, fără să mă pot încleşta.

Am înţeles că, dacă aş fi vrut să continui această luptă, m-aş fi înecat destul de repede. M-am întors în larg. Nu mă puteam salva decât în felul despre care îmi vorbise tata altă dată. Într-un moment de răgaz dintre două valuri, mi-am scos briceagul şi l-am deschis. Apoi am înotat spre ţărm şi, când valul m-a aruncat pe plajă, am înfipt briceagul în nisip; valul a vrut să mă târască înapoi cu el, însă acum aveam un punct de sprijin şi am putut rezista. După ce s-a retras talazul, m-am ridicat şi am fugit înainte; talazul următor mi-a ajuns până la genunchi. După ce am mai făcut câţiva paşi, am căzut pe plajă.

Eram salvat, dar, ajuns la capătul puterilor, am leşinat.

Prietenul meu Turc m-a făcut să-mi vin în fire, lingându-mă pe obraz. Ochii îi străluceau şi păreau că-mi spun: „Fii mulţumit că am scăpat”. De-acolo, de unde stăteam, am văzut un vameş şi nişte ţărani care alergau spre noi.

XIV. „MAMĂ!”

Orinoco fusese aruncat pe ţărm la est de capul Levi, la patru sau cinci leghe de Cherbourg. Ţăranii care îmi veniseră în ajutor m-au dus la Fermanville, satul cel mai apropiat, şi m-au găzduit la preot.

Fusesem atât de tare zguduit de emoţii şi de oboseală, că am dormit mai mult de douăzeci de ore fără

să mă trezesc; ba cred că Turc şi cu mine am fi dormit o sută de ani ca în *Frumoasa din Pădurea Adormită,* dacă nu ne-ar fi împiedicat comisarul Marinei şi agenţii de asigurări.

A trebuit să mă prezint în faţa lor şi să povestesc tot ce se întâmplase de la plecarea din Havre, până în momentul în care *Orinoco* eşuase pe ţărm; a trebuit de asemenea să le spun de ce mă aflasem în lada aceea, şi nu fără teamă m-am hotărât să fac asta. Trebuia să le mărturisesc adevărul oricât de necrezut ar fi fost şi cu riscul oricăror consecinţe.

Rezultatul a fost că m-au trimis la Havre, la armatorul navei *Orinoco.* Aşa că după trei zile am fost îmbarcat la Cherbourg pe vasul *Colibri* şi am sosit la Havre în aceeaşi seară.

Acolo povestea mea era cunoscută, pentru că gazetele o publicaseră şi eu ajunsesem aproape un erou, sau cel puţin un caz ieşit din comun. Când am apărut în capul schelei de pe *Colibri,* pe cheu se afla o mulţime de oameni care ne arătau cu degetul, pe Turc şi pe mine, zicând: „Iată-i! Iată-i!”

La Havre am aflat că echipajul de pe *Orinoco* nu pierise, că în largul mării, fusese luat la bordul unei nave englezeşti şi că nava, care făcea curse la Southampton, îi adusese în patrie. Probabil că bietul Hermann fusese aruncat în mare în timpul ciocnirii şi, fie că nu ştia să înoate, fie că fusese ucis sau rănit de vreo piesă din greement care îl târâse cu ea, nu a mai reapărut. Aşa se explica de ce nu venise să mă scoată din ladă.

Se părea că povestirea mea constituie o mărturie foarte gravă împotriva căpitanului: agenţii de asigurări susţineau că, dacă el nu şi-ar fi părăsit nava, ar fi putut s-o salveze; dacă un băieţan reuşise s-o aducă până la ţărm, cu siguranţă că un echipaj ar fi dus-o într-un port. Se discuta mult pe tema aceasta; la Havre nu se vorbea decât despre

asta şi eram iscodit din toate părţile.

Pe atunci se juca la teatru *Naufragiul «Medusei»* şi directorul teatrului a avut ideea să mă facă figurant în această piesă, a cărei primă reprezentaţie a fost dată în folosul meu. Multă lume a rămas fără bilete de intrare. Mi se încredinţase un rol fără cuvinte, bineînţeles de mus; când am intrat în scenă cu Turc, s-a aplaudat atât de mult, că actorii au fost obligaţi să se oprească. Toate lornioanele erau îndreptate spre mine; începusem să cred, prosteşte, că eram un adevărat personaj, dar până şi Turc ar fi putut gândi tot aşa.

În urma reprezentaţiei, după ce directorul şi-a reţinut cheltuielile, şi pesemne că şi le-a reţinut din plin, am căpătat şi eu două sute de franci; piesa de teatru s-a mai jucat de opt ori şi de fiecare dată mi-a mai dat câte cinci franci, realizându-se astfel o sumă totală de două sute patruzeci de franci, adică o întreagă avere.

Am hotărât să folosesc o mare parte din ea ca să-mi cumpăr rufărie, întrucât pasiunea pentru mare şi spaima faţă de unchiul meu nu mă lăsaseră să mă gândesc la nimic altceva. Părăsit pe *Orinoco,* zgâlţâit de furtună, zvârlit pe ţărm – adică, aproape cu siguranţă, în ghearele morţii – mărturisesc că făcusem nişte reflecţii triste, şi viaţa celor care trăiau liniştiţi sub acoperişul lor mi s-a părut mai de invidiat decât cea a marinarilor; dar, pus din nou în picioare, toate temerile mele avură soarta apei care-mi udase veşmintele, adică se evaporară la prima rază de soare, aşa că, sosind la Havre, nu mă mai gândeam decât să găsesc o navă la bordul căreia să fiu luat ca mus. Armatorul navei *Orinoco* m-a angajat pe *Amazonul,* un alt bastiment al său, şi banii mei erau bineveniţi ca să-mi cumpăr obiectele necesare îmbarcării.

După întâlnirea mea cu bietul Hermann, acesta – vă amintiţi, nu-i aşa? – mă luase să locuiesc acasă la el. Locuinţa lui era o odăiţă întunecoasă, în fundul unei curţi

de pe cheul Cazărmilor. M-am dus acolo. Proprietăreasa a consimţit să mi-o închirieze, dar m-a prevenit că nu avea să-mi poată da mâncare, fiindcă era bolnavă; de asta îmi păsa prea puţin, deoarece pentru mine hrana era o chestiune secundară, chiar inexistentă atunci când eram sigur pe un codru de pâine.

Această proprietăreasa era o femeie minunată care, cu toate că abia se putea târî, a avut faţă de mine multă bunăvoinţă şi o bunătate care îmi amintea de casa mamei. Era văduvă, tânără încă, şi avea un fiu mai în vârstă ca mine cu doi ani, care naviga; plecase de opt luni într-o călătorie în Indii şi, dintr-un moment în altul, se aştepta întoarcerea navei sale, *Neustrie.*

Între ea şi mama nu existau numai acele vagi asemănări datorite situaţiei lor, ci, ca şi mama, ura şi ea marina. Soţul ei murise departe de dânsa, la San Domingo, de friguri galbene, şi pentru ea îmbarcarea fiului său era un motiv de desperare în fiecare clipă. Singura ei consolare era speranţa că această primă călătorie, care fusese foarte anevoioasă la ducere, avea să-l sature de meseria de marinar şi la întoarcere să-l determine să rămână pe uscat.

Cu câtă nerăbdare îl aştepta! De fiecare dată când mă întorceam de pe dig, unde îmi petreceam aproape toate zilele, voia să ştie starea vremii, cum bătea vântul şi dacă sosiseră multe nave. Călătoria în Indii era foarte lungă, nesigură, plină de neprevăzut şi *Neustrie* putea sosi azi, mâine, peste cincisprezece zile, peste o lună – de la o zi la alta.

Trecuse mai mult de o săptămână de când locuiam la ea, când boala i s-a agravat într-un mod îngrijorător. Le-am auzit vorbind pe vecinele ei, care veneau s-o vadă sau să aibă grijă de ea, că era în primejdie şi că medicul nu mai garanta pentru viaţa ei… într-adevăr, era din ce în ce mai slăbită, mai palidă, aproape fără glas, şi când intram în

camera ei ca să-i spun cum era timpul pe mare, privind-o cum zăcea în pat, mă încerca o senzaţie de teamă.

După vijeliile care duseseră nava *Orinoco* la pieire, timpul se făcuse frumos. Marea era mereu calmă, ca în cele mai frumoase zile de vară; domnea o linişte desăvârşită, neobişnuită pentru acel anotimp al anului.

Liniştea aceasta o aducea la desperare şi de câte ori veneam acasă şi repetam, la fel cum îi spusesem în ajun: „Nici pic de vânt, doar o briză uşoară din est”, clătina încet din cap, zicând:

— Bunul Dumnezeu este neînduplecat cu mine, am să mor fără să-l îmbrăţişez.

Atunci vecinele sau prietenele care se aflau în cameră o certau că se gândea mereu la moarte şi se străduiau s-o îmbărbăteze cu minciuni din acelea care se născocesc pentru bolnavii în stare gravă. Dar nu reuşeau s-o convingă şi ea repeta întruna:

— Cu siguranţă că n-am să-l mai văd.

Ochii i se umpleau de lacrimi şi asta te făcea să plângi odată cu ea. Nu-mi dădeam bine seama de starea ei, dar, din ce auzeam vorbindu-se, înţelegeam că era fără nădejde şi niciodată nu îndrăzneam să intru fără ca mai înainte să întreb cum se simţea.

Într-o marţi dimineaţă mă dusesem să văd cum intrau navele în port şi m-am întors la prânz să iau masa; când am ajuns în faţa vecinei cu care obişnuiam să stau de vorbă, mi-a făcut semn să intru, spunându-mi:

— A venit medicul.

— Şi?

— A spus că nu mai apucă ziua de mâine.

Nu îndrăzneam să urc scara; până la urmă m-am hotărât să-mi scot pantofii ca să nu fac zgomot, dar când am trecut pe dinaintea uşii ei, mi-a recunoscut mersul.

— Romain! a rostit ea cu o voce slabă.

Am intrat. Una din surorile ei, care nu o părăsea nicio clipă, era lângă ea; mi-a făcut semn să mă aşez, însă bolnava m-a chemat lângă patul ei. M-a privit fără să-mi vorbească, dar am înţeles.

— Vremea e neschimbată.

— Nu e vânt?

— Nu.

— Ce nave?

— Bărci de pescuit, navele de pe Sena şi vaporul de Lisabona.

Abia terminasem de rostit aceste cuvinte, că uşa s-a deschis brusc şi în odaie a intrat soţul surorii sale, care era lucrător în port. Părea emoţionat.

— Vaporul de la Lisabona a sosit, a spus el.

— Da, Romain ne-a adus ştirea.

A rostit aceste cuvinte, cu nepăsare, dar în acelaşi timp ochii ei s-au întâlnit cu ai cumnatului său şi l-a văzut că se purta altfel ca de obicei.

— Dumnezeule! a exclamat ea.

— Da am o noutate. Vaporul din Lisabona s-a întâlnit cu *Neustrie* în apele insulei Sein. Totul e în regulă la bord.

Biata femeie zăcea pe pat atât de palidă şi de slăbită, încât puteai spune că era aproape moartă; s-a sprijinit în cot şi a rostit:

— Doamne! Doamne!

Ochii stinşi i s-au însufleţit şi sângele i-a îmbujorat chipul.

A cerut să i se explice cât timp îi trebuia navei *Neustrie* ca să sosească de lângă insula Sein la Havre. Era destul de greu: dacă vântul ar fi fost favorabil i-ar fi trebuit două zile, şi şase zile dacă ar fi fost slab. Vaporul de la Lisabona făcuse cam treizeci de ore, deci *Neustrie* putea sosi a doua zi.

A trimis după medic.

— Trebuie să trăiesc până atunci, a zis ea.

Îi revenise puterea, judecata şi energia. Când a văzut-o, medicul nu voi să creadă în asemenea miracol.

Casa ei era o casă de oameni săraci. Încăperea în care zăcea servea în acelaşi timp şi de bucătărie şi de cameră de locuit, deci nu putea fi de mirare că după cincisprezece zile de boală era în neorânduială, plină de o mulţime de obiecte, vase, ceşti de ceai şi fiole aruncate pe jos. La drept vorbind, bolnava nu avea pe nimeni care s-o îngrijească; doar nişte prietene, vecinele şi sora ei veneau să stea câteva ore, după care se întorceau la casele lor, chemate de treburile sau de grija copiilor.

Ne-a rugat să-i facem un pic de curăţenie şi de ordine; a vrut chiar să deschidem şi fereastra, însă, văzând că sora ei refuza s-o deschidă de teamă ca aerul rece să nu-i facă rău, a insistat.

— Pentru mine nu contează, dar nu vreau să miroasă a boală când va veni el.

Când avea să vină? Timpul nu se schimba, domnea mereu aceeaşi linişte desăvârşită, fără o cât de slabă adiere care să poată împinge nava *Neustrie.*

În porturile comerciale se obişnuieşte să se semnaleze vasele care se văd venind. Pentru Havre, semnalizările se dau de pe promontoriul Heve şi sunt repetate la Havre, unde se şi afişează. Bolnava m-a întrebat dacă voiam să-i fac serviciul de a mă duce să citesc afişele; e de la sine înţeles că nici nu m-am gândit s-o refuz şi din oră în oră mă duceam pe cheul Cazărmilor, pe strada Orléans, unde se găsea pe atunci biroul Camerei de asigurări, care primea semnalizările. Dar din cauza timpului liniştit, nicio navă nu apărea în zare, toate erau oprite la intrarea în Marea Manecii.

Cu toate acestea, bolnava nu s-a descurajat şi când s-a făcut seară ne-a rugat să-i împingem patul lângă fereastră. Pe acoperişul casei din faţă era o mare morişcă

de vânt, pe care – ne-a spus ea – voia s-o vadă în orice clipă, pentru că simţea că vântul avea să se schimbe. În orice alt moment ăsta ne-ar fi făcut, să râdem, fiindcă pe fondul cerului albastru, luminat de luna plină, morişca se profila întunecată şi nemişcată, ca şi cum ar fi fost sudată de pivot.

Sora ei, care rămăsese s-o vegheze, m-a trimis la culcare. În timpul nopţii am fost trezit de un zgomot pe care nu-l auzisem încă de când locuiam în odăiţa mea; era un fel de hârşâit. M-am sculat: era morişca ce se învârtea pe axa ei de fier. Începuse să bată vântul.

Am coborât în stradă şi m-am dus până la dig. Marea începea să plescăie şi vântul sufla rece din nord; un vameş, cu care am stat de vorbă, mi-a spus că vântul avea să se răcească mai mult şi probabil să se îndrepte spre vest.

M-am întors acasă pentru a duce această veste bună, căci, dacă vântul bătea spre vest, *Neustrie* ar fi putut să fie la Havre în cursul zilei sau odată cu fluxul de seară.

— Vezi că aveam dreptate? a grăit ea. Ştiam că vântul avea să se schimbe.

Sora ei mi-a spus că nu dormise toată noaptea şi că stătuse nemişcată, cu ochii aţintiţi la morişcă, rostind doar câteva vorbe, mereu aceleaşi.

„La ce oră e fluxul?”

A cerut să bea un pic de vin. Medicul spusese că i se putea da orice ar fi vrut. Pentru că era slăbită şi respira cu greutate, gâfâind, abia de a gustat o picătură.

— Vinul mă va ajuta să rezist până atunci, a zis ea. Apoi şi-a întors ochii spre morişcă şi n-a mai spus nimic. Numai din când în când şoptea:

— Bietul Jean! Bietul Jean! Jean era fiul ei.

— Când a început să se lumineze de ziuă, m-a chemat lângă patul ei şi mi-a spus;

— Du-te la măcelar şi cere-i trei livre de carne pentru

ciorbă; să-ţi dea din cea mai bună, şi să cumperi şi o varză.

— Varza o să-ţi facă rău, i-a spus sora ei.

— E pentru Jean; îi place varza şi nu a mai mâncat de mult. Ţine banii. Şi de sub pernă a scos cu greutate o monedă de o sută de gologani.

În cursul dimineţii a venit medicul; ne-a spus ca niciodată nu mai văzuse asemenea luptă împotriva morţii, că biata femeie trăia numai datorită voinţei şi speranţei, că dacă trăise până atunci era posibil să trăiască până seara şi că nu avea să moară decât la ora refluxului.

Când s-a făcut ora deschiderii biroului, am dat fuga pe strada Orléans. Navele începeau să se ivească, dar Neustrie nu se afla printre cele afişate. De la ora opt de dimineaţă până la ora trei după-amiază, m-am dus de douăzeci de ori în strada Orléans şi în sfârşit, pe la ora trei, am citit pe afiş: *Neustrie,* venind de la Calcutta.

Era şi timpul să duc această veste bună, fiindcă bolnava se stingea văzând cu ochii, întrucât dezamăgirea de a nu-şi fi văzut fiul sosind în timpul refluxului de dimineaţă îi dăduse o grea lovitură. Aflând că *Neustrie* fusese semnalată, s-a reînsufleţit.

— La ce oră e fluxul? a întrebat ea.

— La ora şase.

— Cred că voi trăi până atunci; mai daţi-mi un pic de vin.

M-am dus pe dig; în radă se vedeau mai mult de douăzeci de nave mari care, în aşteptarea fluxului, executau volte. Pe la ora patru, au început să intre în port cele cu pescajul mai mic; *Neustrie* era de de un tonaj mai mare şi nu a intrat pe canal decât la ora cinci.

Am alergat acasă; nu mai era nevoie să vorbesc.

— A intrat în port? a întrebat ea.

— Intră acum.

— Aranjează-mă, s-a adresat ea surorii sale, care o

sprijini în perne. Doar ochii îi mai erau vii: buzele se învineţiseră.

După un sfert de oră, balustrada scării a început să se zguduie ca şi cum cineva încerca s-o smulgă din loc; era fiul ei. A mai avut puterea să se ridice şi să-l strângă în braţe.

A murit seara, pe la ora unsprezece, în timpul refluxului aşa cum spusese medicul.

Moartea acestei femei, dragostea pentru fiul ei, lupta din timpul agoniei, deznădejdea ei a avut asupra minţii şi sufletului meu efectul pe care nu-l avuseseră nici rugăminţile Dielettei, nici naufragiul *Orinocului.*

Şi mama putea să moară în timp ce eu aş fi fost departe de ea; era prima dată când îmi dădeam seama de asta.

N-am dormit toată noaptea, chinuit de acelaşi gând. *Amazonul* pleca peste cincisprezece zile, corabia pentru Honfleur pleca la ora cinci dimineaţa. Pofta de aventură şi teama de unchiul meu mă împingeau să mă îmbarc, dar gândul la mama mă oprea la Port-Dieu. Mă apărasem bine de foame, de frig, de furtună; cu puţin curaj, mă puteam apăra şi de unchiul meu. Dacă mama nu voia să mă fac marinar, ea avea dreptul să mă împiedice; puteam eu să plec fără consimţământul ei? N-ar fi fost supărată pe mine când m-aş fi întors? Şi dacă nu m-aş fi întors deloc, cine ar fi avut grijă de ea când n-ar mai fi putut să muncească? La ora patru m-am sculat şi mi-am făcut boceeaua; la ora patru şi jumătate mă îmbarcam pe corabia pentru Honfleur, la ora cinci părăseam portul Havre şi după treizeci şi şase de ore, la apusul soarelui, zăream primele case din Port-Dieu.

Am luat-o pe câmp, adică pe acelaşi drum pe care îl străbătusem cu Dielette, dar nu mai era anotimpul de atunci şi nici drumul nu mai era la fel. Iarba înverzise, cătina era în floare şi în muşchiul din şanţuri se vedeau

violete care începeau să înflorească; după o zi caldă, pământul şi plantele emanau o mireasmă care-ţi umfla plămânii şi-ţi însufleţea inima.

Niciodată nu mă simţisem atât de fericit şi de vesel. Cum avea să mă îmbrăţişeze mama!

Ajuns la gardul nostru viu, am sărit pe taluz. La douăzeci de paşi înaintea mea, Dielette strângea nişte batiste întinse pe o frânghie.

— Dielette!

S-a întors spre locul de unde venea vocea mea, dar nu m-a observat, pentru că eram ascuns de gard.

Atunci am văzut că era îmbrăcată în negru, în doliu mare.

În doliu, pentru ce? După cine? Nu mi-a scăpat din gură decât un strigăt: „Mamă!”

Dar mai înainte ca Dielette să-mi poată răspunde, mama s-a ivit pe pragul uşii şi m-am liniştit.

În acelaşi timp, în spatele ei a apărut un bătrân înalt, cu barba albă, domnul Bihorel. Ce căuta el lângă mama? Nu ştiu ce s-a petrecut cu mine. Mi s-a părut că văd două fantome.

Din fericire a durat doar cât o străfulgerare.

— Ei, Dielette, ce s-a întâmplat? a întrebat domnul Bihorel.

Vorbea, era viu. Nu mă înşelam. Am dat în lături hăţişul şi m-am strecurat prin cătină. Ce bucurie! După ce prima izbucnire s-a mai domolit, a trebuit să povestesc tot ce mi se întâmplase după ce m-am despărţit de Dielette, dar pentru că eram atât de grăbit să aflu cum şi prin ce miracol domnul Bihorel, pe care îl crezusem mort, se afla în faţa noastră viu şi nevătămat, mi-am terminat povestirea din câteva cuvinte.

Relatarea domnului Bihorel a fost din cele mai simple.

În timp ce se întorcea din insula Grunes, şalupa lui fusese răsturnată de o rafală de vânt, reuşise să încalece pe chilă şi în această poziţie fusese găsit de o corabie cu trei catarge care naviga de la Havre la San Francisco. Căpitanul acestei nave, care avusese omenia să lase o barcă la apă ca să-l salveze, nu voise să se oprească în niciun port ca să-l debarce, aşa că, vrând, nevrând, domnul Bihorel se trezise în drum spre California, adică într-o călătorie de cinci până la şase luni, dacă nu întâlneau nicio navă care să-l aducă în patrie. Această fericită posibilitate nu se realizase. La Capul Horn, în cutia poştală pe care navigatorii o instalaseră pe Insula de Foc, pusese o scrisoarea adresată nouă, dar această scrisoarea nu ajunsese niciodată în Franţa. Sosit la San Francisco, traversase America străbătând preriile şi nu se întorsese în Franţa decât de două luni.

Nu am ajuns marinar.

Unchiul meu Indianul murise şi după el se purta doliu. Lăsase o avere foarte mare, care făcea un om bogat din fiecare moştenitor.

Domnul Bihorel a avut bunătatea să mă ia la el, ca să-mi desăvârşesc educaţia. Dielette a intrat într-un pension. Dacă lecţiile pe care le-a primit acolo i-au fost de folos, dacă a ajuns o femeie plină de demnitate şi o mamă bună, vă veţi da seama singuri în curând, când va veni acasă cu copiii, cei doi copilaşi ai noştri, un băiat şi o fată, care-l iubesc pe domnul Bihorel ca pe un bunic. În fiecare zi se duc în vizită la el, la *Pierre-Gante.*

Eu nu am navigat, dar pasiunea pentru tot ce este în legătură cu marea nu m-a părăsit; din cele treizeci de nave pe care Port-Dieu le navloseşte în fiecare an pentru pescuit la Terra Nova, şase îmi aparţin.

Mama n-a părăsit Port-Dieu şi locuieşte şi acum în casa noastră; ca să nu se schimbe nimic, am reconstruit baraca de două ori. Tabloul din perete înfăţişează chiar

casa noastră; este pictat de Lucien Hardel care acum este prietenul nostru şi în fiecare an vine să petreacă două luni cu noi. Oricât se străduieşte, în tot ţinutul nostru nu poate găsi niciun jandarm care să-l aresteze.

Domnul Bihorel trăieşte şi acum, e în vârstă de nouăzeci şi doi de ani. Vârsta nu i-a slăbit nici sănătatea, nici judecata; statura lui înaltă s-a gârbovit puţin, dar inima i-a rămas tânără şi bună. Copacii pe care i-a plantat au crescut şi partea din insulă ferită de vânt este înverzită ca o pădure; pe partea din vest pasc aceleaşi oi negre, aceleaşi neamuri de vaci şi de iepuri de casă. Pescăruşii vin necontenit să dea ocol stâncilor.

Fără îndoială că moştenirea lăsată de unchiul meu Indianul a venit la ţanc, dar nu e mai puţin adevărat că fără domnul Bihorel, fără lecţiile şi pildele date de el, fără grija cu care m-a educat, fără îndrumarea lui, astăzi nu aş fi fost decât un simplu ţăran îmbogăţit, fiindcă nu averea face pe om.

Dacă acest adevăr ar avea nevoie să fie confirmat, viaţa unchiului Simon ar putea servi de mărturie. Moştenirea primită de la fratele său şi averea pe care o avea i-au dat patima banilor.

Considerându-se prea bogat ca să exploateze doar pe ţăranii săraci, care nu-i aduceau destule venituri, s-a lansat în speculaţii mari. Dar aici a dat de alţii mai isteţi şi mai şmecheri ca el, şi, în câţiva ani, asociaţii l-au ruinat atât de bine, încât, după ce vându-se tot ce avea, biroul, casa din Dol, domeniul care îi adusese atâta bătaie de cap şi atâtea griji, tot îi mai lipseau vreo douăsprezece mii de franci ca să-şi poată achita toate datoriile.

Tocmai atunci împlinisem vârsta de optsprezece ani şi devenisem major, aşa că puteam dispune cum voiam de averea moştenită de la unchiul meu Indianul. La sfaturile mamei şi ale domnului Bihorel, am vrut să-l ajut pe unchiul Simon, dar el a primit atât de rău propunerea mea, încât a

trebuit să-i achit creditorii fără voia lui şi pe ascuns. A venit la noi şi ne-a făcut o scenă groaznică: eram „nişte neghiobi, nişte prăduitori de bani”. Acum trăieşte dintr-o pensie pe care i-o plătim noi. Dar trebuie să procedăm cu băgare de seamă, pe ocolite.

La început se stabilise să-i dăm o anumită sumă de bani în fiecare an. Dar în curând am aflat, că în loc să folosească aceşti bani pentru nevoile lui, cea mai mare parte din ei îi dădea cu camătă, pe termen scurt, şi ca să-i cheltuiască cu o măruntă negustorie de vechituri. În prezent l-am băgat în pensiune la nişte oameni cumsecade, cărora le plătim pentru casă şi masă. Însă chiar cu această precauţiune el tot găseşte mijlocul să-şi satisfacă plăcerea de o strânge câţiva gologani: îşi vinde hainele noi pe care i le dăm.

Când îi facem vreun reproş, ne răspunde că risipa ne va ruina şi că într-o bună zi vom fi fericiţi să găsim la el banii pe care el are înţeleaptă prevedere să-i agonisească.